Dr. Ivan Dujmušić:

KATOLIK I ŠTAMPA

SARAJEVO 1922.
Tisak Hrvatske Tiskare d. d. — Naklada Hrvatske Knjižare.

KATOLIK I ŠTAMPA

Napisao
Dr. IVAN DUJMUŠIĆ

SARAJEVO 1922.
Tisak Hrvatske Tiskare d. d.
Naklada Hrvatske Knjižare.

NADBISKUPSKI ORDINARIJAT VRHBOSANSKI.

Br. 9670.

Nihil obstat.

P. I. P. BOCK S. I.
censor.

Imprimatur.

Sarajevi, 8. sept. 1922.

† JOANNES
Archiepiscopus.

Sadržaj:

1. ŠTO JE ŠTAMPA?

Čovjek biće društveno. — Govor. — Pismo. — Izum štampanja. — Razni proizvodi štampe. — Dnevna štampa. — Strast čitanja. — Štampa je velesila. — Dobri i zli učinci štampe. — Katolici i štampa.

Narav je naša taka, da samo u društvu s drugim ljudima možemo namirivati svoje duševne i tjelesne potrebe, da se samo uz pomoć drugih možemo usavršivati i napredovati. Društva, u kojima je čovjek članom po naravi svojoj, jesu obitelj, narod, država. Čovjek je ud toga društvenog života. Čovječanstvo je nalik tijelu. Da se tijelo može razvijati i raditi, valja da svaki ud vrši svoje, da radi prema svojoj moći. Tako i svaki čovjek treba da djeluje po svojem staležu i zvanju, te na taj način doprinosi za općenitu dobrobit, za opstanak i procvat čovječanstva. U tom smislu je čovjek biće društveno.

Treba dakle da su ljudi, u koliko su razumna i slobodna bića, međusobno povezani mislima i osjećajem, voljom i djelima. A jer je u duši izvor mislima, naumima i činima ljudskim, onda je za društveni život od potrebe, da jedan drugomu spoznaje dušu i srce, koliko to zahtijeva međusobno pomaganje, zajednički život i napredak. Okom svojim ne možemo prodrijeti do srca i duše svoga bližnjega; za to nam ne koristi i ne pomaže ni najbolji sitnozor ili najjače povećalo, jer su misli i želje, nakane i čuvstva nevidljivi i netvarni. Da se jedna duša prelije u drugu, da se saznaju misli i nakane, te se ljudi spoje na zajedničko djelovanje, nema drugoga načina ni puta nego li je g o v o r.

No i govor još ne može učiniti, da nutarnje duševno blago jednoga postane imovinom što većeg di-

jela čovječanstva, a ni to, da se imovina tolikih i tolikih prelije u našu dušu. Glas, kojim se raznosi govor, razbije se o planine, zamre u dolinama. Još manje nas veže govor s onima, koji su davno iščezli s lica zemlje, i s onima, koji će iza nas niknuti na život. Drugim riječima, čovjek je ograničen gledom na prostor, gdje boravi, i gledom na vrijeme, kada živi. Da raskinemo i te okove, da prekoračimo daljine od stotinu i hiljadu kilometara, daljine pred nama i za nama od stotinu i hiljadu godina, te se razgovorimo i s onima, koji su na kraj svijeta, i s onima, koji su sa zemlje već iščezli, i s onima, koji će se pojaviti i živjeti poslije nas, izumi čovjek znakove za slova, riječi i misli, izumi čovjek p i s m o. Pismom on prenosi svoje misli i svoj nutarnji život na kamen, na kožu, na papir; po pismu čita s kamena, s kože i s papira misli i čuvstva i onoga, kojega nikada nije ni vidio ni čuo, od kojeg je odijeljen hiljadama kilometara i godina. Tako je po govoru ustima i po govoru pismom čovječanstvo svih krajeva i svih vremena kao jedno tijelo, kao jedna velika obitelj.

Gdjekoji će reći: »To baš ne vrijedi za čitavo čovječanstvo, to može valjati za jedan narod, koji govori istim jezikom. Ali ima jezikâ na stotine, a s druge strane, koliko ima jezika mrtvih, jer njima više ne govori nijedan narod! Napokon, koliko će se razviti novih jezika!«

Istina, ima danas sila vrlo različitih jezika. Neki su jezici i narodi izumrli, a mjesto njih došli drugi, pa će tako biti i u buduće. Tako danas nema naroda, koji bi govorio starim slovjenskim jezikom, iz kojeg se kroz kakvih hiljadu godina razviše evo današnji jezici hrvatski, bugarski, češki, poljski, ruski. No ljudska je pamet ipak odgonetnula na priliku pismo i jezik starih Egipćana i Babilonaca, kako su pisali i govorili hiljade godina prije Isusa. Pa kad ljudi nauče, koliko treba za čitanje i razumijevanje, stare izumrle jezike, još laglje nauče jezike današnje ili žive. Ovaki onda prenose ili prevode iz tih jezika misli i život u svoj materinski jezik. Eto tako su doista povezani govorom i pismom narodi raznih jezika i vremenâ. Učeniji vade iz tih jezika sadržinu ili misli,

zaodijevaju ih riječima svoga naroda, i tako je po pismu i knjigi otvorena duša čovječanstva i narodâ.

Davno, više hiljada godina prije Isusa, počeli su narodi da se ovako pismom stapaju. Danas je već otkriveno i iskopano mnogo starih spomenika na kamenu, na opekama, na koži i papirusu, iz kojih saznajemo, kako su oni narodi živjeli kod kuće i među sobom. Osim ovakih povjesničkih spomenika od vajkada se nalazilo kod pojedinih naroda darovitijih i pametnijih ljudi, koji su uz dugo razmišljanje i proučavanje otkrili istinâ na raznim područjima znanosti, koji su pjevali pjesme, pa su sve te svoje tečevine saopćili pismom ili knjigom svojim savremenicima i ostavili potomstvu za sva vremena. Otac ostavlja djeci svojoj imetak, što ga je sâm stekao i zaradio, da mogu, ako su pametna i radina, dalje raditi i sticati. Tako i pisci ostavljaju imovinu duše svoje narodu svojem i čitavome čovječanstvu, neka dalje radi i ne troši vremena u proučavanju i stvaranju onoga što su već sami pronašli i otkrili. Prema tomu je imovina čovječanstva kroz stotine i stotine godina, što su na priliku Grci i Rimljani stvorili i pronašli i s t i n i t o, d o b r o i l i j e p o u zakonodavstvu, u filozofiji ili mudroslovlju, u povijesti, u govorništvu, u raznim granama pjesništva, uopće u raznim znanostima i umjetnostima.

Knjige, što su ih napisali ovaki učenjaci i umjetnici, moralo se do pred nekoliko stotina godina rukom prepisivati i tako prikupljati biblioteke ili knjižnice. Na priliku naš sv. Jeronim uz željeznu marljivost prepisivao je svojom rukom znamenita i učena djela i tako sabrao vrlo bogatu i obilnu knjižnicu. Ako tko ne bi htio ili ne bi mogao sâm prepisivati, a želio bi knjigu imati, valjalo mu je kupiti takav prijepis, koji je često mnogo novaca stajao. Znamo za Aristotela, da je za nekoliko Speusipovih knjiga platio 72.000 sestericija, po našem računu oko 100.000 dinara. No, uza sve ovako velike svote, tko je mogao jamčiti, da je taj prijepis na dlaku tačan i jednak originalu ili izvorniku, to jest da prvo djelo piščevo nije kasnije kod prepisivanja iskrivljeno hotice ili nehotice, da nije što naumice ili zabunom ispušteno ili dodano, da nije valjda čitavo djelo podmetnuto?

Kad danas sravnimo ovake rukopise istoga djela ili knjige, što su nastali u razno doba i na različitim mjestima, opažamo, da se vrlo često razilaze sad u manjim, sad u većim stvarima.

Svih ovih teškoća i neprilika nestade, od kada se izumilo i usavršilo š t a m p a n j e ili t i s k a n j e. Bilo je to pred kakvih 500 godina. Glasoviti katolik Ivan Gutenberg smislio naime ovako: napravit ćemo i saliti slova, složit ćemo ih u retke i stranice, mazat ćemo ih crnilom i onda pritisnuti čist papr, da na njemu ostane otisak. Za čas dakle eto mnogo otisaka, ne treba više trošiti vremena na prepisivanje. U malo vremena eto puno knjiga istoga sadržaja, a nema straha, da bi se što iskrivilo, jer su svi otisci s istoga sloga. Uporedo s izumom tiskanja ili štampanja usavršila se i raširila vještina, da se pravi papir od prnja i drveta, i tako eto tiskanih knjiga za male novce, da ih i siromašniji mogu nabaviti. Danas su strojevi za štampanje već tako dotjerani, da mogu u dva-tri sata istisnuti na stotine hiljada primjeraka iste knjige ili novine.

Ako sada uz to uzmemo na oko još druge tečevine našega doba, kao brzojave i hitru poštu na željeznicama i brzim parobrodima, a danas već i na zrakoplovima; ako imamo na pameti osim brza prometa još škole i školske knjige, da se nauče tuđi jezici, pa se onda jedno djelo, recimo rusko, brzojavno prevodi u Americi, da izađe gotovo u isti dan i u Rusiji ruski, i u Americi engleski: to ćemo lako shvatiti, da je današnja štampa malo ne ukinula razlike između naroda i naroda gledom na jezik. U malo vremena čitat će jedan narod u svojem jeziku, što se nedavno štampalo u drugim jezicima. Duševna tečevina jednoga čovjeka brzo postaje svojinom čitavoga naroda, a svojina jednoga naroda imovinom cijeloga svijeta.

Gutenbergovo iznašašće učinilo je naš vijek »papirnim vijekom«. Tko bi izbrojio i izmjerio sve one silne vagone knjiga, knjižica, časopisa te novinica i novina, što izlaze svaki dan dva-tri puta na deset i dvadeset stranica! Tko bi izbrojio i izvagnuo vlakove ištampanoga papira, što izlaze iz tiskara i kao na krilima lete s kraja na kraj svijeta, istresaju se u knjižare i papirnice po gradovima i varošima, da za sitne

novce zađu u najzabitnija sela i u samotne kolibice! Po štampi čuju i slušaju pisca najudaljeniji narodi. Po štampi je čovjek-pisac prostorom nedogledan, vremenom besmrtan, a čitatelj svestran. Pojedine tiskare su visoke propovjedaonice, na koje se uspinju oni, što hoće, da ih u malo vremena čuju hiljade i milijuni.

O štampi se pišu članci i knjige; o štampi se raspravlja na svakom većem i zamašitijem sastanku, o štampi dižu svoj glas pape i biskupi u svojim okružnicama i propovijedima; o štampi se stvaraju rezolucije ili zaključci na katoličkim sastancima ili kongresima, kako je to učinio i naš prvi hrvatski katolički sastanak god. 1900. Svi ovi pod imenom š t a m p a razumijevaju sve, što se tiska i širi pisanom riječju; no na osobit način misle ne toliko na strogo znanstvena djela, nego na k n j i g e i k n j i ž i c e, š t o hoće da popularno ili p u č k i g o v o r e o z n a n s t v e n i m p i t a n j i m a; onda na djela, što su plodovi više srca i mašte, kao na priliku r o m a n i, p r i p o v i j e s t i i p j e s m e, napokon na č a s o p i s e, n o v i n e i n o v i n i c e, što češće na mjesec ili svaki dan izlaze, pa se kratko zovu d n e v n a š t a m p a, a pišu i raspravljaju o svemu i svačemu.

Kako je štampanje napredovalo i širilo se, tako je rasla i sve više zahvaćala želja i s t r a s t z a p i s a n j e m. A što odatle nastaje? »Prtlja se o svačemu, a najmanje, o čemu bi se imalo raspravljati kako valja. Svaki dan treba list napuniti, pa bilo čim i kako ... Stvari se ne vide, kakve su uistinu, ne traži se zdušno i nepristrano istina, koja bi se imala kroz puk rasprostranjivati.« (Cantù-Despot, Zdrav razum i pošteno srce, str. 78.) Osim toga je dnevna štampa pocijepana u stranke, koje svim silama nastoje, da unište protivnika i svoja načela što dalje prošire, a pri tom je često vrlo bezobzirna. Listovi »strančarski su, pa udri s desna, udri s lijeva, na svoje protivnike svakom brukom i klevetom.« (Cantù-Despot, str. 78.)

Pokraj sve to savršenijeg štampanja i strasti za pisanjem nastade na drugoj strani, na strani čitateljâ, prava i n e z a s i t n a p o h l e p a z a š t i v o m. Kako ima strast za pilom, tako se razvija i strast za čitanjem, koja ne pazi ni na mjeru, ni na svrhu, ni na

vrijeme, ni na posljedice. Jedna od posljedica jest tromost duha u mišljenju, koja ne prosuđuje, što je u štampi istinito, što li lijepo i dobro, a što laž i neistina, što je ružno i griješno. Tako primaju u sebe sadržinu štiva, kao što papir prima na sebe otisak slova. Ljudi se pretplate na koji časopis ili na koju novinu, pa uz novac poklone piscu časopisa ili novina i svoje najplemenitije, svoj zdrav sud i pošteno srce, primaju iz svoga lista sve, kako se veli, za gotov groš, za istinito i dobro. Onda mogu časopisi i novine pisati o politici, o vjeri, o Crkvi, o školi, o čem hoćeš, i dometnut će bez straha: »Ovako drže svi naši pretplatnici, čitatelji, istomišljenici!« Tako se stvara »javno mnijenje«. Pitaj ljude, zašto tvrde ovo ili ono, zašto se onako tvrdoglavo drže ovog ili onog mnijenja, makar se sto puta dokazalo da je krivo, odgovorit će ti: »Pa to sam čitao, to je bilo u novinama!« Mnogi i ne čitaju drugo osim »svoj« list; što je u njihovu listu, sve je istina, sve je dobro i lijepo, a što odgovara protivni list, o tom ni da čuju, kamo li da raspravljaju!

U tom stoji snaga i znamenitost štampe, osobito dnevne štampe, s kojom svaki razborit prijatelj naroda i njegova napretka mora ozbiljno da računa.

Kad je Napoleon I. već ponizio tolike knezove i vladare evropske i bio na vrhuncu svoje slave i snage, pokrenu u njemačkoj Josip Görres novinu, kojom je pozivao njemački narod, neka strese sa sebe jaram tuđinca nametnika. I radi novina naskoro poče u Njemačkoj kipjeti, naskoro zaori Njemačkom: U boj protiv tuđinca! Napoleon je brzo uvidio uspjeh i snagu novine, a mladoga urednika prozva petom velesilom. Ova peta velesila mnogo je doprinijela, da je Napoleon nastradao i pao.

Još većim pravom možemo mi danas nakon više od stotinu godinu nazvati štampu, dnevnu štampu ili novinstvo velesilom, dapače velesilom najjačom, koja vazda i bezuvjetno pobjeđuje. »Ako se drmaju prijestolja, odatle je, što je štampa protiv njih. Ako padaju ministri, odatle je, što im je štampa otela povjerenje. Ako padanjem na burzi izgubi jedne noći nekoliko tisuća njih svoj imetak, štampa im je grob iskopala. Ako u milijunima srdaca više ne gori svjetlo vjere, štampa ga je ugasila. Ako u silnoj borbi narodâ nose topovi smrt i pustoš po blagoslovljenim poljanama Evrope, opet u prvom redu štampa je kriva, jer je godine i godine potpaljivala i podjarivala. Da, štampa je prva, najjača i najstrašnija vlast svijeta. Nedavno je prošlo pet stotina godina, kako je plemeniti izumitelj Gutenberg prvi put poslao u svijet svoje crne vojnike. Neumornim radom, što duboko zasijeca, ovih Gutenbergovih vojnika danas je lice zemlje posvema drugačije...

I u dobru i u zlu ima Gutenbergovo iznašašće neizmjernu znamenitost. Može odgojiti svece, kao što je to davno učinilo, a može proizvesti opake ljude, kako se to dogodilo u bezbroj slučajeva. Štampa može biti snažna potpora Crkvi i državi, a može baciti vatru divlje revolucije među narode i u pokrajine. Štampa može silno doprinijeti miru, tom daru s neba, u političkom i društvenom životu, a može opet čitavo čovječanstvo zaplesti u divlji rat... Štampa može biti snažan i oduševljen pobornik katoličkoga nazora o svijetu, a može biti i stjegonoša nevjere i pustoga materijalizma. Ona može snažno i vješto zauzeti se za vjeru, za ćudorednost i pravednost, a može izvrgnuti ruglu i prijeziru ova divna dobra. Štampa je vlast prvoga reda, i na njezinu se području biju najodlučnije bitke za budućnost«. (Dr. A. Scheiwiler, Die Presse, ihr Segen und ihr Fluch, str. 7.,10.).

Slično govori i jedan talijanski pisac: »Svako prijestolje, ne znam kako čvrsto, srušit će se prije ili kasnije, ako ga ne uzdržaje štampa. Svaka će vjera gledati, kako joj se redovi prorjeđuju i kako se širi praznina oko njenih oltara, ako ju štampa napada i objeđuje. Ako se među službenicima Crkve, nasljednicima apostolâ, nađe novi izdajnik Juda, i štampa ga razviče kao tip staleža, ostali jedanest, pa i hiljadu mogu živjeti kao anđeli, mogu tvoriti čudesa ljubavi i požrtvovnosti: ne smeta; svi su svećenici onaki; Crkva je majka nakazâ, katoličanstvo valja uništiti, grijeh pada na sve... A još je gore, ako koji redovnik bude oklevetan i štampa raznese klevetu kao istinu; u javnom mnijenju bit će isto kao da je zbilja istina, i nitko se ne smije nazvati katolikom, a da čast ne izgubi ...«

Da, tako djeluje štampa.

Katolici dakle valja dobro da shvate znamenitost štampe. A ipak kako su istinite riječi blage uspomene Pija X.: »Još uvijek neki ne poimaju zamašitost štampe. Često se puta čuje od starijih ljudi gdje govore, da je štampa nova pojava, da se i bez nje spasavalo duše i prije isto tako dobro. Da, prije, prije! Ali se u najviše slučajeva ne misli na to, da prije nije bio tako strašan otrov štampe, i da s toga protu-otrov, naime dobra štampa, nije bila tako potrebita.«

---

2. DVA TABORA.

Prvi hrvatski katolički sastanak i štampa. — Prosvjeta viša, društvena, gospodarstvena. — Kultura ili civilizacija. — Prosvjeta vjerska, kršćansko-katolička. — Prosvjeta protuvjerska, protukatolička, liberalna ili slobodnjačka. — Materijalisti, bezbošci, naprednjaci. — Kako je moguća ova druga struja? — Kako se može zvati prosvjetom?

Na prvom hrvatskom katoličkom sastanku godine 1900. počeo je svoj izvještaj o »katoličkoj štampi« dr. Ivan Ružić ovim riječima: »U valovitom moru našega života dvije struje, koje unakrst teku, udariše i o našu hrvatsku lađu. S jedne uzburkani valovi ugušljivog neznaboštva; a s druge, svježim i pročišćujućim povjetarcem zabibani valovi kršćanstva i uljudbe. Jedni udaraju, da sve strovale i zaguše, a drugi, da oživljuju i okrjepljuju. To su dva svjetska nazora, koji se sukobiše te u oštrom duševnom boju bore se za pobjedu. Oružje im je moćnije i silnije nego li najveći topovi. To oružje utisnu im u ruke katolik Ivan Gutenberg, koji se prije 500 godina rodi i proslavi svoju vjeru pronalaskom tiska.«

Ovu borbu nije štampa stvorila, nego ju je našla, te ju zaoštrila, davši se njoj posvema u službu. Borba je započela u kolijevki čovječanstva i trajat će, dok bude zadnjih ljudi na zemlji. Istina i laž; vjera i nevjera gledom na Boga, na neumrlu dušu i odnos čovjeka prema Bogu i vječnosti; izvršenje ćudorednoga zakona kao volje Božje i revolucija protiv toga zakona; krjepost i grijeh; prava viša ljepota i pogodovanje nižoj osjetnoj strani čovjeka: to su te struje, koje se natječu, da steku što više pristaša među pojedincima, osobito kod mladeži, među obiteljima i narodima, u privatnom, obiteljskom, društvenom, državnom, znanstvenom i umjetničkom životu. I jedna i druga struja, i jedan i drugi tabor nosi na svojem barjaku: »Prosvjeta, kultura, uljudba, sloboda, napredak, blagostanje, dostojanstvo čovjeka!«

Ogledajmo malo pobliže izvor jednoj i drugoj »prosvjeti«, da bolje upoznamo štampu, osobito dnevnu štampu.

Prvotno značenje riječi prosvjeta (od prosvijetliti, rasvijetliti), odnosi se na naše oko te kaže ili sredstvo, što svjetlost prosiplje, da stvari razlikujemo i upoznamo, ili stanje čovjeka u takom svijetlu. No kad se danas spomene riječ prosvjeta, onda se misli na čovjeka, ne u koliko ima oko, nego u koliko ima dušu sa umom i slobodnom voljom, uopće u koliko živi životom višim od života nerazumnih bića.

Jedna grana ove prosvjete ostaje više u nutarnjosti čovjeka i »tamo se nalazi, gdje ljudi i narodi njeguju znanost i umjetnost, gdje cvate razumni život, koji se na polju znanosti i umjetnosti ističe, te se bolja, naime duševna strana čovjeka na višem stepenu nad običnim ljudima sjaje.« S toga se škole niže, srednje i visoke zovu prosvjetni zavodi.

Druga grana tiče se više vanjskoga života čovjeka i »sastoji se u tome, da se vanjski život oplemeni i ugladi te postane čovjeka dostojnim, i to — u društvenom i gospodarskom pogledu.« — Društvena je prosvjeta ondje, »gdje se društveni odnosi nalaze u pravnom redu, te svaki pojedinac uživa naravna i stečena prava, a da je očuvan od napadaja i sile jačega.« U tom smislu su i države jedna na višem a druga na manjem stepenu prosvjete prema tomu, koliko ova priznaje i štiti svačija prava, te nema u njoj, da bi tko ostao nekažnjen, ako bi povrijedio tuđe pravo. Gospodarstvena je prosvjeta ondje, gdje su uvjeti materijalnog života kod pojedinaca i naroda tako povoljni i dobri, da je poljodjelstvo, obrt i trgovina tako razvijena, da svi članovi uživaju razmjerno blagostanje.« (Stj. Kos, Kršćanstvo i kultura. Zagreb 1901.) I u ovoj prosvjeti ima stepeni, kako se svatko može osvjedočiti, ako recima proputuje Bosnu i Hercegovinu, pa Hrvatsku i Slavoniju.

Do istoga pojma dovodi nas i riječ kultura, riječ latinska, što znači obrađenost (colere = obraditi), pa kaže, da su čovjek i narod kulturni, ako je u njih iščupano trnje zablude i zla, a uspijeva istina, dobro i lijepo, uopće sve, što je dostojno čovjeka, bića nadarena razumom i slobodnom voljom. Napokon, isto znači i civilizacija, od latinske riječi civis = gragjanin, jer se obično u gradovima nalazi bolje razvijen život duševni i uređeniji život izvanjski nego li po selima.

Kako se vidi, vrelo sve prosvjete, izvor čitava prosvjetnog života jest um ljudski, jesu nauci i načela života. Nauci pak i načela života imadu dva smjera: ili se ovaj život zemaljski smatra životom u predsoblju neba, ili se ovaj život drži životom za sebe bez obzira na Boga, na vječnost, na nebo. Tako nalazimo dvije struje prosvjete. Jedna se može zvati prosvjetom vjerskom, kršćansko-katoličkom. Glavne zrake ove prosvjete sabrane su u Vjerovanju Apostolskom te u zapovijedima Božjim i crkvenim: Ima vječni i premudri Bog, stvoritelj i upravitelj svijeta; ima neumrla duša, koju čeka vječnost ili u nebu ili u paklu; Isus Krist je pravi Bog i čovjek zajedno; kršćanstvo u katoličkoj Crkvi jest nauk i ustanova Isukrsta, Boga čovjeka; izvršivanje zapovijedi Božjih i crkvenih te primanje svetih sakramenata jedini je put do sretne vječnosti u nebu; svako zastranjenje od toga vodi u vječnu propast. Drugim riječima, ova se prosvjeta čvrsto i nepokolebivo drži ovih istina: »Bog je svjetlo, i u njemu nema nikakve tame« (1. Iv. 1, 5); »Ja sam svijetlo svijetu; tko slijedi mene, ne hoda u tami, nego će imati svijetlo života« (Isus o sebi, kod Iv. 8, 12); »vi ste svijetlo svijetu« (Isus o apostolima i o svojoj Crkvi, kod Mt. 5, 13); »dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji: idite dakle po svemu svijetu i naučavajte narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, učeći ih, neka drže sve, što sam vam naložio; i evo ja sam s vama sve dane do svršetka svijeta« (Isus apostolima i njihovim nasljednicima, papi i katoličkim biskupima, kod Mt. 28, 18—20.).

Vjerska, kršćansko-katolička prosvjeta pokazuje dakle ovaj život u novom svijetlu, u odnosu njegovu prema Bogu, kako nas uči Isukrst u Crkvi svojoj. Ona nipošto ne zanemaruje i ne smeta prosvjetu znanstvenu ili uopće višu duševnu, pa ni društvenu i gospodarstvenu, nego samo opominje čovjeka, neka najprije traži kraljevstvo Božje i milost njegovu (Mt. 6, 33);

opominje čovjeka, da nije neovisan gospodar na zemlji, nego odgovoran upravitelj, te će jednom čuti iz usta Božanskoga suca: »Daj račun o svojem upravljanju« (Lk. 16, 2.). Dapače ova prosvjeta čuva znanost i učenjaka od zablude u mnogim stvarima; ona umjetnika podiže do visokih misli; ona njeguje štedljivost i radinost, te glavne uvjete gospodarstvene prosvjete, ona uči poštivati pravo i najmanjega, jer je Bog izvor prava i sudac, a pravednost je temelj društvenoga života.

Luč ove prosvjete vjerske, kršćansko-katoličke upalio je sâm Bog u raju zemaljskom; na brdu Sinaju po Mojsiju umnožio joj zrake davši stari zavjet; po Isukrstu, Sinu Božjem planula je ta prosvjeta najsavršenije te i danas sja jednakom snagom po Crkvi i u Crkvi katoličkoj. »Svijetlo, da se objavi narodima« (Lk. 2, 32.): ovako je starac Simeon, pun Duha Svetoga, nazvao maloga Isusa prikazujući ga u hramu. — Kršćanskom prosvjetom ponosi se danas oko trećina čovječanstva, što se priznaje sljedbenikom Isusovim; od ovih preko polovice, svega oko 300 milijuna, grije se, raste i razvija se u svijetlu potpunoga i neiskvarenoga kršćanstva u katoličkoj Crkvi.

Druga struja prosvjete jest prosvjeta — ako ju se tim imenom smije nazvati — b e z v j e r s k a ili p r o t u v j e r s k a, p r o t u k r š ć a n s k a, p r o t u k a t o l i č k a, liberalna ili slobodnjačka. Ona s jedne strane niječe više ili manje istinâ i zakonâ prosvjete vjerske, kršćansko-katoličke, a s druge postavlja protivan nauk, prema kojem hoće da čovjeka prosvijetli, kultivira ili naobrazi.

Ne će ova »prosvjeta« stupiti pred nas odmah sa svim i skrajnim svojim načelima. Počet će propovijedajuć slobodu uma, slobodu savjesti, slobodu života, jer svaki po naravnoj sklonosti teži za što većom neodvisnošću. Počet će potkapavajuć ugled Crkvi i njezinim službenicima, da su Crkva i njezini službenici ljudi kao svi drugi, pa će i njihove mane i život pretresati, samo da vjernike odbiju od nauka iz njihovih usta i od sv. sakramenata iz njihovih ruku. Kad jednom omami dušu pjesma o ovakoj slobodi i neovisnosti, onda će lako primiti još pogubnija načela: »Šta će nam vjera? Imamo znanost! Šta će nam molitva? Imamo naobrazbu! Knjige staroga i novoga zavjeta sa čudesima i proročanstvima ne mogu se spojiti ni složiti sa slobodnom znanošću. Evanđelja su puna pričâ, Krist je običan čovjek, a Crkva sa papinstvom je tiranstvo na čovjeka slobodna, na slobodu znanosti, na slobodnu savjest i prosvjetu!« Napokon će izaći ovaki prosvjetitelji sa nijekanjem svega, što podsjeća na Boga i neumrlost duše, pa će tvrditi, »da je znanost oborila Boga i svaku vjeru«, da je svijet po sebi vječan, da čovjek nema neumrle duše, nego da je samo bolje razvijena životinja, da je majmun praotac čovjeka, da se čovjek razvio iz majmuna, da smrću prestaje sve. Na mjesto »tamnoga i mračnjačkog vjerovanja kršćanskoga« iznosit će »bistro poimanje« prirode i čovjeka na zemlji, što će zadovoljiti svim potrebama modernoga, prosvijetljenoga, kulturnoga, slobodnoga, naobraženog čovjeka. Uporedo dakako da će rušiti i zakone ćudoredne, zapovijedi Božje i crkvene, koje mogu biti »dobre za djecu« i za »neuki narod«, ali da su nedostojne slobodna i naobražena čovjeka. »Zar da nas cio život straše vječnim mukama i mame nekim vječnim rajem? Raj je na zemlji za onoga, koji ga zna uživati!«

Širitelji i propovjednici ove prosvjete zovu se m a t e r i j a l i s t i (materia = tvar), jer tvrde, samo tvar postoji, a nema ništa duhovnoga, ni Boga ni neumrle duše; zovu se m o n i s t i (monos = sâm, jedan), jer uče, da samo jedno i to tvar postoji; zovu se ateisti (a = bez, theos = Bog), ili bezbošci. Ali sami vole nazivati sebe naprednjacima, a protivnike natražnjacima; sebe prosvjetiteljima a protivnike mračnjacima; sebe slobodnima, a protivnike robovima zablude i zakona; sebe modernima, a protivnike sredovječnima i klerikalcima, jer slušaju kler, to jest službenike Crkve.

Kratko da reknemo: Prva prosvjeta hoće da čovjeka što tješnije i uže sveže s Bogom na zemlji te ga jednoć iza tjelesne smrti uvede u nebo, u stan njegova Oca nebeskoga. Druga prosvjeta hoće da čovjeka na zemlji što dalje odbije i otuđi od Boga, a konac konca će biti, da mu za uvijek zatvori nebo i strovali ga u pakao.

Ne ćemo dokazivati, da je prva prosvjeta doista prava prosvjeta, a druga da je laž, himba i prevara.

Ne ćemo to dokazivati, jer je vjerniku pravomu jasno, a može se i osvjedočiti svatko, tko bez strasti i s čistom ljubavlju prema istini slijedi zdrav razum, da ima Bog i neumrla duša, da je Isukrst pravi Bog i čovjek, da je Isukrst dao vlast Crkvi, papi i biskupima i svećenicima, neka uče njegov nauk, neka zapovijedima vode narode u nebo, neka im prikazuju sv. misu i dijele svete sakramente. Neka se svi moderni u sav glas dignu protiv ovih istina, zaludu je, ne će ih nikada oboriti, jer su te istine vječne i nepromjenljive, kao što je sâm Bog vječan i nepromjenljiv. Ustraju li u tom nijekanju, osvjedočit će se na svoje grozno razočaranje iza smrti, da je Crkva naša imala pravo.

Jedan bezvjerac reče jednomu vjernu katoliku: »O, jadni kršćanine, kako si u zabludi, ako je nebo samo priča!« No katolik mu odgovori: »O, jadni bezbožniče, kako si u zabludi, ako pakao nije priča!« Dobro je odgovorio! Sve kad ne bismo u dno duše bili uvjereni o našoj svetoj vjeri, ne gubimo ništa držeći se vjere i živeći po njoj; kad ne bi bilo ono, što vjerujemo, iza smrti stigla bi ista sudbina i vjernika i bezbošca; ako pak jest ono, što vjerujemo, iza smrti je daleko gora sudbina bezbošca nego li vjernika.

Ovdje će se gdjekomu nametnuti pitanje: »Pa kako ipak mogu razni ljudi i pisci po štampi raznositi, da nema Boga ni duše, da Isukrst nije Bog, da Crkva nije od Isusa Boga-čovjeka? Kako mogu tvrditi, da oni imaju pravo, a vjernici da su u zabludi? Toliko stotina učenjaka svake vrsti, i zvjezdoznanaca i prirodoslovaca, i povjesničara i svih grana znanosti, bili su pobožni vjernici; zašto ovi neki ter neki raznose i pišu, da je znanost oborila vjeru?«

Na ovo pitanje dao je odgovor sâm Duh Sveti na usta proroka Davida: »Reče luđak u srcu svome: Nema Boga!« (Ps. 13, 1, 52, 1.). Radi griješna života oni bi htjeli, oni bi željeli, da nema Boga; to im izlazi iz srca a ne iz pameti, koja ljubi istinu, i u toliko su luđaci, koji iz vidljivoga svijeta ne će da upoznaju onoga, koji je sve ovo učinio. S toga je bezboštvo i nevjera strah pred Bogom, strah pred paklom, pa bi htjeli bezbošci nijekanjem Boga i vječnosti da uklone taj strah te mognu živjeti slobodno po svojim zlim sklonostima. Prema tomu jedan inače zao pisac daje

lijep savjet: »Živi tako, kao da ima Bog, i nikada ne ćeš doći na misao, da nema Boga«. Ovo je upoznao dobro i jedan dobri i vjerni seljak. Kad mu je jedan »slobodni mislioc« dobacio: »Ja ne razumijem, kako ti možeš toliko držati do vjere, kad danas odbacuje vjeru svaki pametan čovjek«, odgovori taj seljak: »Ja ne znam, gospodine, kako Vi to mislite. Ali moram Vam kazati: Uvijek sam ovo opazio, da samo ljudi, koji vode zao život i koji zaslužuju vješala, udaraju na vjeru i vjeri se rugaju. To me baš potiče, da se još više držim vjere, samo da ne zapanem u onako društvo«. Slobodni mislioc, koji je seljaka držao budalom, ode postiđen ne mogavši na to ništa odgovoriti.

Još jedno pitanje može komu doći na pamet: »Kako to, da se struja protivna vjerskoj, kršćansko-katoličkoj prosvjeti, ipak nazivlje prosvjetom, kad počiva na neistini?«

Da na ovu zagonetku nađemo odgovor, sjetimo se riječi Spasiteljevih: »Čuvajte se lažnih proroka, koji dolaze k vama u odijelu ovčijem, a iznutra su vuci grabežljivi« (Mt. 7, 19). Imajmo na pameti i riječi sv. Pavla (2. Kor. 11, 14), koji govori, da se sotona, otac laži i neprijatelj Božji, pretvara u anđela svijetla, da ljude zavede. Protivnici vjerske, kršćansko-katoličke prosvjete moraju se izdavati kao nosioci istine, jer inače ne bi stekli nikakvih pristaša. Sv. Augustin kaže, da duša ljudska neodoljivom silom traži i hoće istinu. Štogod čovjek prihvaća, prihvaća kao istinu, jer je nemoguće i proti naravi, da primi neistinu baš s toga što je neistina. Uslijed toga i svaka zabluda valja da se prikaže, ako ne kakvim prividnim i šupljim razlozima, a ono barem bučnim riječima kao istina, pa će ih se već naći, koji će ju i prihvatiti.

Tako je i sa zakonima ćudorednim, sa zapovijedima Božjim. Nitko ne će da ga se drži zlim i nepoštenim; ako ipak čini zlo i nepošteno proti glasu savjesti, čini to, jer mu je to u taj čas dobro, pa mu valja naći i razloge prividne, da taj čin opravda. Da dakle i struja protiv zakona Božjih i ćudorednih steče pristaša, valja joj te zakone prikazati kao jaram nedostojan čovjeka, a kršenje zakona kao znak slobodna i neovisna naobražena čovjeka. Na taj se način lovi

roblje strasti, grijeha, tijela i sotone. Lijepo je kazao poganski povjesničar Tacit: »Često su sloboda i sjajna imena samo izlika, i nikada nije nitko tražio tuđe ropstvo i gospodstvo nad njim, a da nije te riječi (sloboda) upotrebljavao«.

Lažna, bezvjerska, protukršćanska i protukatolička prosvjeta nije nikla na slovjenskom uopće, niti na hrvatskom tlu. Hrvati nađoše u svojoj današnjoj domovini bujno kršćanstvo te i sami brzo primiše kršćanstvo katoličke Crkve. Kroz svu prošlost i u svim granama života luč kršćanske prosvjete svijetlila je Hrvatima, grijala ih i zadahnjivala njihova djela. Naš privatni i obiteljski, naš društveni i državni život, naša književnost u sjemenu i u cvatu, naša škola i odgoja, naše umjetnine u stihovima, u slikarstvu i kiparstvu: sve je to mirisalo vjerom i kršćanstvom.

Na zapadu je nikla lažna prosvjeta. Škola na zapadu i štampa sa zapada omami neke naše, i oni nastoje svakom vrsti štampe da ju prospu u hrvatsko srce, u obitelj i narod hrvatski, u škole osnovne, srednje i više, u znanstvena i umjetnička djela, u društveno ili socijalno polje, da preko nas Hrvata pređe dalje na istok. Nekad smo bili na udarcu bujici s istoka, a naši predi odbiše ju uz geslo: »Za krst časni i slobodu zlatnu!« Uz isto geslo valja da se opremo modernoj bujici sa zapada, koja štampom sve više raste i ruši, štampom »liberalnom«, »slobodoumnom«, »socijalističkom«, »framasonskom ili slobodnozidarskom«, »židovskom« i »ateističkom ili bezvjerskom.«

---

3. DVA ANALFABETIZMA.

Što je analfabetizam? — Države protiv analfabetizma. — Korist pismenosti i knjige. — Drugi, štetniji analfabetizam. — Nepoznavanje načelâ života prema razumu i vjeri. — Ovaj analfabetizam u pogansko i današnje doba. — Plodovi pismenosti bez vjere. — Plodovi vjere i bez pismenosti. — Dakle koji je najpogibeljniji analfabetizam?

Analfabetizam je grčka riječ, a znači hrvatski doslovno ne-abecednost, to jest nepoznavanje slovâ ili pisma Grci naime zovu slova a(lfa) b(eta) i tako dalje, a mi a, b(e), c(e). Obično velimo, analfabetizam je nepismenost, a analfabet je čovjek, koji ne poznaje slova, koji ne zna čitati ni pisati, i s toga su mu knjige, u kojima bi mogao svašta naći, i nijeme i gluhe.

Čitave vojske učiteljâ zalaze svake školske godine u svijet, da obaraju analfabetizam. Pred pojedinim učiteljem ima katkada po stotinu djece, da joj otvara oči, usta i pamet te joj rukom ravna, kako će razabrati slova, od slovâ sastavljati riječi, iz više riječi izvaditi misao, i onda opet kako će svojom rukom misli svoje prenijeti na papir.

Države stvaraju velike urede za »školstvo« ili nastavu, da promiču pismenost među građanima i težacima, podižu školske zgrade, izdaju razna učila, traže od učitelja posebne ispite, da mogu što bolje i što brže pobijati analfabetizam. Da se opet učitelji uzmognu sasvim posvetiti svojoj službi, države ih opskrbljuju i onda, kad više ne mogu od starosti i slabosti raditi u školi. S druge strane, da učitelji imadnu vazda i što više djece u školi, države smišljaju zakone, kako bi prisilile djecu na pohađanje škole. Znadu državnici, da mnogi ne razumiju, kolika je korist od pismenosti, pa ne mare za školu. S toga se uvode gdjegdje i kazne za nemarnu djecu a i za rodi-

telje, koji djecu svoju ne će da opremaju u školu. Na taj se način natječu države, koja će među svojim podanicima što više smanjiti broj analfabeta. Na priliku u Njemačkoj, ako dijete ne će u školu, otići će po njega školski podvornik, a ako to ne pomogne, uredovat će policija. U Italiji pak zakon zapovijeda ali ne sili ovako roditeljâ, da šalju djecu u školu. S toga u Njemačkoj gotovo iščezava broj analfabeta prema broju onih, što znadu čitati i pisati, dok je u Italiji broj analfabeta jošte dosta velik. Po našim zemljama nažalost još mnogi i mnogi ne umiju čitati ni pisati, a takih je opet najviše u Bosni i Hercegovini, jer su ove zemlje najkasnije priklopljene modernim državama. Gdje državna vlast ne može ili ne će da upre sve sile, kako bi podanici u što većem broju upoznali pismo i knjigu, smišljaju plemeniti ljudi knjige početnice za odrasle, otvaraju »analfabetske tečajeve«, pa su na taj način neki u kratko vrijeme na stotine i na stotine ih naučili čitati i pisati, kako je to činio zaslužni fra Didak Buntić u Hercegovini. Koliko je to za njih veselje, kazuju njihova pisma, u kojima izrazuju svoju zahvalnost do groba onima, što su ih naučili pismu i knjigi. »Ortopedijska škola« u Zagrebu za osakaćene ratnike ili invalide pazila je i na to, da nijedan invalid ne ostavi zavoda, a da nije naučio čitati i pisati. Jedan od ovakih piše kasnije od kuće svojoj učiteljici: »... mogu Vam reći, da sam vrlo sretan, što sam naučio čitati i pisati, i moja žena i djeca jako su veseli zbog toga. Ja sam Vam vrlo zahvalan, jer moja mi je mati dala život, a Vi ste mi dali oči«. Eto kako i ovaki potvrđuju onu riječ u prvim čitankama: »Slijep je kod očiju, tko čitati ne zna«.

Da vidimo korist pismenosti, gledajmo danas život jednoga, koji je analfabet: »Janko nije naučio, što bi već svaki znati imao, naime čitati, pisati i računati. Za to ne zna si bilježiti svoje dugove, niti upiše, što on kome daje, pa zaboravi; ne poznaje zakona svoje zemlje, te je uvijek u pogibelji, da ih prekrši; ako hoće da komu što na daleko poruči, ne zna kako; ako kakav list primi, valja da trči k Petru ili Pavlu, da mu ga pročitaju, pa mu tako svak za posle znade; ne zna, da je što izloženo i na zid prilijepljeno, kanoti kakav poziv, obznana i tako dalje. Svaki čas ne može od muke, a valja da ispovjedi: Ne znam pisati! Ako je za svjedoka ili za kuma, nema njegova potpisa. Na svačem valja da učini križ; bio vojnik i vrlo hrabar, a s toga ostao sveđer prostim vojnikom, jer premda valjan koliko hoćeš, kad on dva slova zabilježiti ne zna, njega ne računaju; sinovi mu idu u učionu, on im kupuje knjige i prevrće ih, a ne razumije ih, pak svoje dijete ne zna opomenuti, niti što u knjizi upitati, niti mu napredak vidjeti. Svetkovinom, ne znajuć šta da radi, uljegne u krčmu i tu na sav mah troši i opije se. Koliko sam puta čuo uskliknuti: E, da sam samo godinu dana učio!« (Cantù-Despot, str. 70.).

S druge strane onaj, koji je naučio jednom čitati i pisati, ne samo da ne pada u ovake neprilike, nego mu je u knjigama otvoren sav svijet prošasti i sadašnji: »Puno knjige pomažu usavršivanju našega razuma i naše volje. Koliko li se stvari iz njih ne nauči! U njih nalazimo imena i djela dobrih ljudi, povijest našega mjesta i domovine, putovanja, zgode, pojave neba i zemlje, te vijesti, šta se po svijetu zgađa. U njih novi izumi, s kojima se dolazi do bogatstva i udobnosti, a prišteđuju muke, vrijeme i novac. U njih se nauči, čega se čuvati a što činiti, da se bude pravim čovjekom. U njih ugodne zabave, kada se posla nema«. (Cantù-Despot, str. 76.). A Rikard Bury ovako opisuje blago u knjigama: »U knjigama svatko nalazi mudrosti, ako ju traži. Tu Kerub širi svoja krila te vodi čitatelje od pola do pola, od istoka do zapada. U knjigama nam je neizmjerni Bog nekako shvatljiv; u njima nam se očituje narav nebeskih, zemaljskih i podzemnih stvari, otkrivaju se zakoni državâ i stepeni nebeske hijerarhije i tiranstvo vražje; u knjigama nalazimo mrtve kao da živu, po knjigama prodiremo u budućnost, u knjigama čitamo zakone mira. S vremenom sve prolazi, no knjige čuvaju ono, što bi bilo davno zaboravljeno... Sad razumite, kako su knjige poučne«.

Analfabetizam je dakle ne samo nepoznavanje slova, nego i nepoznavanje velikoga blaga, što se u knjigama i uopće u štampi krije. S druge strane

štampa ondje, gdje je prvi analfabetizam iščeznuo, otvara nepregledan svijet novih spoznaja.

Ali imade još jedan analfabetizam puno pogibeljniji i štetniji od ovoga, o kojem smo sada govorili. Da vidimo, koji je to najpogibeljniji analfabetizam.

Čovjek ima više moći ili sposobnosti nego li je oko, što slova razabire, i nego li je ruka, što slova piše. Nije čovjek samo tijelo, on ima i duh ili dušu; duša pak ima svoje duhovno oko, naime um ili razum ili pamet, ima i svoju duhovnu ruku, a to je slobodna volja. Čovjek makar i nemao očinjeg vida, može umom svojim ili pameću svojom bistro gledati, promatrati i naći istinâ svake vrsti; makar čovjek i ne umio rukom pisati, može tvoriti djela poštena i krjeposna, djela neprolazne vrijednosti. Osim toga čovjek na sv. krštenju stiče sv. vjeru, i po tom svaki kršćanin ima kanoti novo vrhunaravno oko, kojim kad se razvije gleda sebe i ovaj svijet u svijetlu nauka, što nam ga je Bog dao po patrijarsima, prorocima i napokon po svojem Sinu Isusu i po apostolima; taj nauk čuva vazda čist i nepokvaren pomoću Duha Svetoga naša katolička Crkva te ga raznosi po čitavome svijetu među sve narode. Kad vjernik poodraste, sluša on taj nauk u crkvi sa propovijedaonice, u ispovijedaonici, za kršćanskoga nauka na usta službenika Crkve, koji rade prema zapovijedi Isusovoj: »Idite po svem svijetu i naučavajte sve narode (Mk. 16, 15).

Kad imamo na pameti potpuna čovjeka, u koliko ima tijelo i besmrtnu dušu; kad imamo na pameti čovjeka, kakav mora biti po određenju Božjem, da naime ima sv. vjeru cjelovitu i živu, jer »bez vjere nije moguće Bogu omiljeti« (Hebr. 11, 6), i jer »je vjera bez dobrih djela mrtva« (Jak. 2, 17): kad dakle imamo na pameti čovjeka s tjelesnim okom, s duševnim okom umom i sa vrhunaravnim okom sv. vjerom, onda nije pravi i potpuni analfabet, koji samo ne poznaje slova od prvoga do zadnjega koji ne poznaje slova od alfa do omega, nego je pravi i najgori analfabet onaj, koji ne zna za alfa i omega, to jest za početak i svršetak sebi i svijetu; koji ne zna ili ne će da zna, odakle je svijet i on sam; koji ne zna ili ne će da zna, koja

mu je svrha, zašto je na životu i kako da postigne svrhu svoju, te mu ovaj jedini život na zemlji — dvaputa se ne da živjeti! — ne bude uzaludan i promašen; koji ne zna ili ne će da zna, kako će urediti svoj život, i što ga čeka iza smrti. Pravi i najgori analfabet je onaj, koji, makar znao krasno rukom pisati, slobodnu svoju volju ne će da dovede u sklad sa zakonom Božjim i crkvenim, sa zdravom pameti, nego ju upregnuo, da ju gone strasti niske i živinske, kako im se prohtjedne.

Isporedimo samo u životu analfabetizam — nepoznavanje načela života prema zdravoj pameti i sv. vjeri, i analfabetizam — nepoznavanje slova i pisma.

Jedan grčki poganski mudrac, dakle svakako vrlo dobro vješt čitanju i pisanju, ali nije uživao blagodati nauka objavljenoga, umirao i na smrtnom času govorio: »U dvojbi sam živio, dvojbe me i sada muče, umirem, a ne znam, kamo idem«. Nije li ovaki život doista žalostan, nije li strašan ovaki analfabetizam, a najstrašnija još smrt u takom stanju duševnom? Ovaj siromah filozof živio je prije Isusa. No ovakih analfabeta ima i u našem vijeku, prosvijetljenomu naukom Isusovom, u vijeku, prosvijetljenomu tolikim znanostima i iznašašćima, a u njihovo kolo zapadaju često i oni, kojima je na sv. krštenju planulo u duši svijetlo sv. vjere. Evo jednog primjera. Pred ne puno godina izađe u Franceskoj, koja je iz škole istjerala i svećenika i vjeronauk te svaki spomen na Boga i na neumrlu dušu, neke vrsti katehizam sa ovim pitanjima i odgovorima:

— Odakle svijet?
— Ne znam!
— Odakle čovjek?
— Ne znam!
— Koja je svrha čovjeku?
— Ne znam!
— Što bude s čovjekom iza njegove smrti?
— Ne znam!
— Pa zar se ne sramiš takova šta ne znati?
— Ne sramim se ne znati ono, što nitko ne zna i nitko ne može saznati.

Zar ne, doista krasan katehizam! I ovaki će katehizam nadomjestiti naš katehizam, pun nauka

s neba! Ne mogu ljudi svojom pameću odgovoriti ni znati odgovore na ona pitanja. Uza sav napredak znanosti i visokih škola moraju reći gledom na ona pitanja sa jednim inače velikim učenjakom ali bezvjercem: »Ne znamo i ne ćemo znati!« No s toga je sam Bog poučio čovječanstvo osobito po svojem Sinu Isusu, koji je »alfa i omega« svega, da nam svima bude »put, istina i život« (Iv. 14, 6) te nas vodi putom istina objavljenih u vječni život u nebu.

Ovaki su zaista u gorem stanju i daleko više vrijedni sažaljenja uza svu svoju pismenost pa makar i učenost, nego li slijepac bez očinjeg vida, koji nikad slova ne će ni vidjeti, ako ima sv. vjeru potpunu i živu. U Franceskoj, gdje je osvanuo onaki žalosni katehizam, jedan (Jouffroy), koji je izgubio vjeru, vapije: »Kako može živjeti u miru čovjek, ako mu je razum, koji ima da ga vodi, u dvojbi o životu i ništa ne zna o onom, što mora znati, da svoju zadaću izvrši? Kako će živjeti u miru onaj, koji ne zna odakle je, kamo ide, što mora ovdje na zemlji da čini, koji ne zna, šta je čovjek? Ako je sve zagonetka, tajna, strašno, dvojbeno? Uz taku neizvjesnost živjeti u miru jest protuslovlje, jest stvar nemoguća... Mi (koji smo izgubili vjeru) smo nesretno koljeno i naseljenici, što lutaju po neizmjernim sumnjama, što kao nekad narod izraelski traže šator za odmor, no jer su bez proroka, bez vođe, bez voditeljice zvijezde, ne znaju, gdje bi u neizmjernoj pustinji šator razapeli. S toga nas izjeda dosadnost, strasti nas zavode i čeka nas samoubistvo.« I doista, kako su učestala samoubistva među istom školskom mladeži, koja je dakle ne samo naučila čitati i pisati nego je već okusila i kojekakvih znanosti, a s njima po malo gubila vjeru! Na primjer u Rusiji kroz 24 godine ubilo ih se u djetinjoj dobi 282; u 8 godina ubilo se 8 učenica; godine 1910. u tri mjeseca ubilo se 125 djece. I kod nas nije stvar nečuvena, da se ubio ovaj ili onaj, koji je učio ili svršio i visoke škole.

Svi ovaki vapiju za danima djetinjstva, kad ih je vjera oživljavala, tješila, na molitvu i u crkvu pozivala, te govore s našim jednim pjesnikom, komu je potamnjelo oko sv. vjere:

Gdje ste rujne zore djetinjstva mi dani?
Gdje si žarke vjere zanosa mi doba?

Naprema ovim tužnim pojavama stavimo jedan događaj druge vrsti. Godine 1880. umre u Njemačkoj jedan trećoredac (Ivan Mundigler) u svojoj 25. godini života. Bio je slijep jedanaest godina, dakle preko polovicu svoga života, od kako je došao k razumu. Kolike li tjelesne nevolje, kad ništa nije vidio, a kamo li da bi mogao čitati i pisati! A opet koliko li mira, zadovoljstva i veselja u njegovu srcu! Kad bi ga zapitali: »Ivane, kako ti je?« — odgovorio bi: »Meni je posve dobro, jer znam, da je ovako volja Božja«. Godinu i pol pred smrt baci ga bolest na postelju, a on sveudilj miran i zadovoljan. Ako bi ga rodbina, znanci i prijatelji sažaljevali, odvratio bi im: »Mene ne treba žaliti. Mene čeka rajska kruna, nije mi teško trpjeti, rado bih i više podnosio«. I svećeniku svojem reče slijepi i bolesni Ivan: »Mene ne treba tješiti, ja nijesam malodušan«. Tako je on mirno trpio i blaženo preminuo.

Gledom na pismo i knjigu kud ćeš većeg analfabeta od ovoga slijepca Ivana! A s druge strane kako je on daleko sretnije živio i preminuo od onih, koji naučiše pismo i proštiše knjige, ali izgubivši sv. vjeru postadoše analfabeti u najznamenitijim i najosudnijim pitanjima života i vječnosti! Nije onaj slijepac Ivan jedini primjer, nipošto. Sličnih događaja doživi svaki župnik osobito po selima, kamo još nije dospio kužni zrak bezbožnih misli i načela, gdje se narod živom riječju ili propovijedanjem hrani i podučava u istinama, što ih svi učenjaci svijeta ne će nikada naći svojom pameću.

Biti dakle »slijepim« uz knjigu, to jest ne znati čitati ni pisati ni s knjigama se razgovarati nipošto još ne znači biti slijepim duševno, biti slijepim za život. Vidimo na živim primjerima, a i sami se na svoje oči možemo osvjedočiti, da i savršeno oko u čitanju i izvježbana ruka u pisanju ne donosi vazda od čitanja i štampe i ono, što usavršuje našu pamet i jača volju, što čini sretnim čovjeka, biće razumno i slobodno, stvoreno za vjeru i krjepostan život. Koliko nepismenih roditelja poput sv. Monike, majke sv. Augustina, oplakuju djecu svoju, što su ih poslali na daljnje škole i nauke, te im se vraćaju kući rugajuć se molitvi, sv. misi, sv. sakramentima, ne će da

znaju za Boga i za dušu, razmeću se nekakvim znanjem, knjigama i tobožnjim učenjacima! S druge strane, sve da je u knjigama samo suho zlato istine, nauka krjeposna i zanosna, nije slovo ni pismo jedini put, da čovjek zagrabi toga zlata i njime se obogati toliko, koliko mu u životu treba. Živa riječ iz usta starijega i pametnijega daleko je prikladnije sredstvo, jer se njome može izravno djelovati na dušu, dok je put slovima i pismom bez tumača ili učitelja spor, nesiguran, zavodljiv. Ovaj put po živoj riječi odabrao je Isukrst, naš najveći dobročinitelj, koji nije kazao apostolima i njihovim nasljednicima: Idite i pišite..., nego: Idite i propovijedate...!

Iz svega ovoga razabiremo:

Prvo, pravi i najpogibeljniji analfabetizam jest nepoznavati i nepriznavati istinâ naše sv. vjere i ne opsluživati zapovijedi Božjih i crkvenih, a to za to, jer bez vjerskih istina nema nikada odgovora na pitanja, koja najviše muče pamet i srce svakoga čovjeka, i jer kršenje zakona Božjega ili grijeh grize dušu i tjera ju u zdvojnost, kratko: nepoznavati i nepriznavati Isusa, koji je početak i svršetak, alfa i omega svega.

Drugo, ovaj pravi i najpogibeljniji analfabetizam nažalost hara često baš ondje, gdje ljudi sve više upoznavaju pismo i knjigu, gdje ljudi sve više i svašta čitaju, gdje vlada i oblada štampa.

Treće, analfabetâ u ovome smislu imade i među onima, koji su knjige gutali i pisali, koji su profesori na visokim i srednjim školama, koji se bave podukom mladeži, koji su kao učitelji postavljeni, da narodu otvaraju oči za slova i pismo.

Četvrto, ne bi se zapravo smio zvati analfabet onaj, koji ne poznaje slova, ali iz živih usta pije i sisa istine sv. vjere i zakone ćudoredne, prema njima se vlada na veliko svoje nutarnje zadovoljstvo i za svoje spasenje.

Peto, štampa svake vrsti, pa osobito dnevna štampa, najjače je sredstvo, kojim se danomice širi pravi i najpogibeljniji analfabetizam, dok širi bezvjersku, protukršćansku, protukatoličku prosvjetu.

Dà, analfabetizam pogledom na čovjeka, u koliko je od Boga i za Boga stvoren, nažalost baš u štampi nalazi najboljega zagovornika. Dok bezvjerska, nećudoredna, jednom riječju zla štampa ima da proširi očinji i umni vid, zasljepljuje, izbija vrhunaravno oko, sv. vjeru. Koliko ih je, koji u roditeljskoj kući ne znadoše čitati ni pisati, no nijesu bili u pravom smislu analfabeti, jer su usisali iz usta svoje majke nauk sv. vjere, — a kad ovi isti zađoše u škole, upoznadoše slova i kojekakve knjige, zapadoše u najpogubniji analfabetizam, iskvariše se, odbiše se od Boga i od Crkve! Koliko ih je, koji su još u srednjoj školi živjeli, mislili i osjećali prema nauci sv. vjere, grijali se na suncu krjeposna života i plemenita štiva, zanosili se sa pravom ljepotom, što ima izvor u Bogu te prati istinu i krjepost kao sjena tijelo, — a kasnije na višim školama zavedeni predavanjima opakih učitelja, zlim društvom ili zlim knjigama upadoše u tamu duševnu i u mraz života, postadoše najžalosniji — analfabeti života!

I tako štampa, koja ima da gradi na pismenosti te onima, koji upoznaše slova, donese i objasni što više istina naravnih i vrhunaravnih, učvrsti ih u vrlini, poštenju i plemenitosti, da što dostojnije život provedu i postignu svoju vječnu svrhu, često puta upravo sakriva i otimlje istinu, a sije dvojbe i laži, ubija krjepost i poštenje, a dovodi do grijeha.

Čuli smo, kako su radosni oni, koji u odrasloj dobi naučiše pisati te zahvaljuju onima, koji su im »dali oči!« Vidjeli smo također, kako su daleko zdvojniji slijepci duševni, to jest ljudi bez sv. vjere nego li slijepci tjelesni. Da još bolje upoznamo cijenu sv. vjere, čujmo radost jednoga, koji je — inače pismen i veoma naobražen — dugo bio duševni analfabet za Boga i za nebo i pod stare dane naučio čitati nauk Božji i počeo gledati sebe i svijet u svjetlu toga nauka. Bio to slikar, koji je živio, kao da nema ni Boga ni duše. No u ozbiljnoj dobi dođe k sebi, obrati se k Bogu, prionu uz sv. vjeru, pa bi od tada često puta po dva sata klečao i molio se u crkvi u jednom kutiću. Iza ovake jedne duboke molitve uskliknu pred svećenikom R. A.: »Nema ništa uzvišenijega na zemlji nego li ovo, ah, nego li ovo!«

Istinito dakle kaže glasovita knjiga »Nasljeduj Krista!«: »Doista, bolji je ponizan seljak, koji služi Bogu, nego li oholica učenjak, koji sebe zanemaruje, a proučava hodanje zvijezda«. Jer šta mi koristi znati, od čega je i kako je sastavljen i kako je uređen ovaj svijet, od čega su sastavljene naše kosti, naša krv i meso, ako zanemarim promišljati, zašto sam na svijetu i kako da sebi osiguram sretnu vječnost?

— »E, pa onda daleko od mene i pismo i knjiga i novina!«

Ne valja odmah ovako naprečac osuditi i zabaciti sve knjige i novine, svu štampu, nego valja, kako govori naš pjesnik Preradović, da pri štivu lučimo dobro od zla kao što pčelica luči od jeda med. Moramo biti na čistu, što je dobra a što je zla štampa, pa će najbolje raditi onaj, koji tako uredi svoje štivo, da ga jača u sv. vjeri, da ga potiče na krjepost, da ga zanosi za pravom ljepotom i velikim djelima, drugim riječima da čita ono, što je u skladu ili se ne protivi našemu katehizmu, a baci od sebe i knjigu i novinu, koja s našim katehizmom kakogod stoji u protivnosti.

---

4. KOJA JE ŠTAMPA ZLA?

Zla štampa s najvišega gledišta. — Zla štampa s vjerskoga i ćudorednog gledišta škodi znanosti, prosvjeti i blagostanju. — Zla štampa na području vjere. — Zla štampa na području ćudoređa.

Rimski poganski mudrac i govornik Cicero veli na jednom mjestu: »Je li filozofija (mudroslovlje, najviša znanost) jednom ustanovila svrhu života, onda je učinila sve. Jesmo li jednom upoznali zadnju svrhu stvari, onda znademo, u čemu stoji najviše dobro i najviše zlo, onda smo našli put života i pravilo svih dužnosti.«

Što nije mogla učiniti filozofija sama od sebe, to nam je donio Isukrst, Sin Božji, s neba; on nas je naime sa potpunom izvjesnošću i sigurnošću naučio, da je svrha našega života doći u nebo, a put do neba da je upotrebljavati vremenite i prolazne stvari samo onda i toliko, kada i koliko nas pomažu ili barem ne smetaju do neba; o svemu tomu uči nas naš katehizam. Dakle živjeti po nauci Isusovoj najviše je dobro na zemlji, a živjeti bez vjere ili ne živjeti po vjeri jest najviše zlo. Prema tomu dobro je sve ono, što nas u sv. vjeri jača, krijepi, oduševljava ili barem ni malo ne slabi, a zlo je, što vjeru i život prema vjeri slabi, zatrpava, ubija ili guši.

S ovoga gledišta mi prosuđujemo, i koja je štampa zla. Zla je dakle štampa ona, koja na koji god način u čitateljima drma vjerom, pobuđuje dvojbe o vjerskim istinama, koja odvraća čitatelje od života prema zakonima vjerskim i hoće da ih prikuje za zemlju tjelesnim životom. Makar se u kojoj knjigi, časopisu i novini nalazilo inače lijepih i dobrih stvari, radi li ona makar na jednom mjestu proti vjeri i

ćudoređu, zla je, kao što je dobro štivo ono, ako ni u čemu ne vrijeđa vjere ni vjerskoga života. Ovako prosuđujemo stvari i u običnom životu. Stavi kap otrova u čašu punu slatka plemenita vina, čitava je čaša otrovana, i ne ćemo je ustima primaknuti.

I s drugoga gledišta ili i s druge strane ljudi procjenjuju knjigu ili štampu, da vide, je li dobra ili zla, u koliko je dobra a u koliko zla. Izađe li na svjetlo recimo znanstvena knjiga, onda će ju koji strukovnjak, to jest muž, koji se baš tom znanošću bavi, kritizirati ili pretresti, da vidi, dokazuje li doista pisac što je naumio dokazati, nije li površan, nije li što ukrao od drugoga i prešutio, je li pratio druga djela, što rade o istoj stvari, pa će na temelju ovakog ispitivanja odsjeći: knjiga je dobra ili zla u ovoj i onoj tački. Kod djela zabavnih i pjesničkih drugi će opet suditi, u koliko odgovaraju pravilima i zakonima te umjetnosti, te će izreći svoju o djelu, je li dobro nije li.

Mi, dok prosuđujemo štampu, je li dobra ili ne, penjemo se na najviše, božansko, vrhunaravno, vječno, vazda istinito gledište ili stanovište, naime na svrhu čovjeku, i odatle gledamo, da li čitatelja smeta ili potpomaže do te svrhe. Poradi toga ipak ne smijemo misliti, da ćemo osuditi kao zlu štampu, koja bi dobra bila za znanost, za pravu umjetnost, za vremenitu dobrobit čovjeka, za obitelj, za narod, uopće za zemaljsko pravo blagostanje. Ona stvar, ona tačka, ono mjesto, radi kojega neko štampano djelo osuđujemo kao zlo, znajmo dobro, zlo je također bilo za znanost, bilo za umjetnost, bilo za vremenitu dobrobit čovjeka, bilo za obitelj i narod, bilo uopće za zemaljsko pravo blagostanje. Razlog je očit za svakoga, koji hoće da misli ozbiljno i stvarno.

Bog je ulio istine u stvoreni svijet, i ljudi traže te istine umom, koji im je Bog dao baš u tu svrhu, da istine spoznaju; plod toga traženja ili kita takih istina jest znanost; dakle prava znanost ne će odvoditi od Boga, nego će dapače još privoditi k Bogu. Veliki pisac talijanski Pellico veli: »Bog je istina; ljubiti istinu i ljubiti Boga isto je.« Ako dakle netko u ime znanosti nešto iznese, što se protivi istinama od Boga objavljenim vrhunaravnim načinom, znajmo, neistinu tvrdi i s toga škodi i samoj znanosti, koju zastupa. Prava znanost u najsrdačnijem je skladu sa najdubljom vjerom i djetinjom pobožnošću, kako nam dokazuju stotine i stotine učenjaka svake ruke. Da spomenemo samo neke: Tu su zvjezdoznanci Kopernik, Galilei, Secchi; prirodoslovci Ampère, Volta Newton, naš Bošković; liječnik dr. Pasteur; povjesničar Jansen, Hurter, Pastor, naš Rački; svi ovi i toliki drugi uz veliko znanje imali su i vjeru, kao što su i naši Brestijenski, Vojnović, Strossmayer bili i veliki duhom i veliki u sv. vjeri. Newton bi svaki put skinuo šešir, kad bi izgovorio ime Božje; Volta je svaki dan slušao sv. misu; i Vojnović bi svaki dan išao u crkvu na svetu misu, prije nego bi otišao na sveučilište da predaje; Ampère-u htjeli jednom da čitaju iz knjige »Nasljeduj Krista«, a on odgovori: »Nemojte mi čitati, sve ja to znadem na pamet.« Lijepo veli franceski pisac Josip de Maistre: »Vjera je majka znanosti; Evropu ide prvenstvo u znanostima, jer je kršćanska.«

Isto vrijedi i za pravu umjetnost, jer je najčišća i najsavršenija kršćanka vjera u Crkvi katoličkoj rodila, odgojila i nadahnula najveće umjetnike u svim grnama umjetnosti: u graditeljstvu, slikarstvu, kiparstvu, pjesništvu i glazbi. Crkve naše, velike i slavne poput one sv. Petra u Rimu ili sv. Marka u Mlecima, pa i naše lijepe crkve u Zagrebu i Đakovu šta su drugo nego prave zbirke umjetničkih djela tolikih grana umjetnosti! Kiparima, slikarima, pjesnicima i glazbenicima kršćanska vjera dala je misli i poleta, te su stvorili neumrla djela. Slikari kao Leonardo da Vinci i Rafael, kipari kao Mihaelangelo, pjesnici kao Calderon, Corneille, Gundulić, Marulić, glazbenici kao Palestrina, Mozart, Haydn: svi su ovi bili duboko prožeti vjerskim osvjedočenjem i čuvstvom. Haydn je govorio, da izmoli krunicu, prije nego što uglazbi, i da za krunice dobije najljepših motiva. Tako zvani umjetnici, što izrabljuju osobito slikarstvo, kiparstvo i pjesništvo proti vjeri i ćudoređu, bave se golotinjom i idu za osjetnim, putenim užitkom, i time odaju, da im je i duša gola, bez viših

misli i osjećaja. Ako se dakle osudi koje »umjetničko« djelo, jer ne odgovara zahtjevima vjere i ćudoređa, onda je time učinjena usluga i pravoj umjetnosti.

Napokon znajmo, da štampa, što griješi proti vjeri i zakonima vjerskim, u svojim posljedicama mora da škodi i pojedincu i obitelji i narodu u njegovu pravom vremenitom blagostanju. Pravo blagostanje jest mir i zadovoljstvo u srcu, jest svijest, da vršimo zakone ljubavi, pravednosti, radinosti i ostalih krjeposti, a to sve možemo jedino, ako u nama živi vjera. Lijepo veli katolički pisac Alb. Weiss (»Die Kunst zu leben«, str. 3.): »Duševna bijeda ne će se ublažiti, svijet ne će biti snošljiviji, ne ćemo imati više veselja za život, osim ako mi sami sebe preobrazimo tako, da starome Bogu služimo s novom vjernošću, da po staroj vjeri živemo s novom revnošću, da staro vjerovanje provedemo u život s novim oduševljenjem, da stari zakon Božji ispunjamo s novim veseljem, sa sve to većom samozatajom i s potpunom zdušnošću.«

Sve ovo lijepo su nam ostavili kao baštinu katolici Hrvati na prvom svojem sastanku kratkim riječima: »Hrvati katolici uvjereni su, da pod otrovnim dahom bezvjerske (dakako i nećudoredne) štampe, napose pod uplivom bezbožnih novina, kršćanski narodi propadaju u vjerskom, političkom, književnom, gospodarskom i društvenom pogledu, a svaka dobra djela da zamjenjuju samo zločin i opačine.«

Nije moguće pregledati sve, što je kod nas štampano, a kamo li, što je sve štampano u drugim jezicima, te razdijeliti sve što je dobro i što je zlo. No ako to i nije moguće, možemo barem donekle označiti, kako piše i radi zla štampa, šta ova sve upotrebljava, da postigne svoju opaku namjeru, u što se sve uvlači, da potajno rovari i ruši. Prema tomu moći će onda svaki savjestan odsječi: Ovo je dobro, ovo je zlo.

»Genij zla posjeduje opakost i lukavost zmije, da prelije otrov u ljudsku zadrugu. Znade, da je opako

štivo najmoćnije sredstvo izopačenja i moralnog nereda, primjenjuje dakle to sredstvo nevjerojatnom vještinom. Da postigne svoj cilj, upotrebljava svaku vrst književnih tvorevina, od najuzvišenije filozofije, do najtaštijega romana, da samo koja mu drago vrsta potkopa vjeru i moral, i pod imenima prijegleda, rječnika, časopisa, priručnika, uspomena, putovanja, povijesti, romana, dnevnika, podlistaka nalazi on svoj način, da prelije otrov u svakovrsne slojeve pučanstva, da rasklima temelj starodrevnog vjerovanja i spasonosnih istina Evanđelja. Ima knjiga za svaki stupanj razuma i za svakovrsne sklonosti duha. Ljubite li uzvišena učenja i ozbiljna istraživanja znanstvena? Podaje vam u nekim prijegledima, u nekim filozofičnim riječnicima, pače i u nekim časopisima, čime da zadovolje vaše želje, ali istodobno svraća vaš duh s pravoga puta prividnim mudrolijama, a koja vam lukavo predočuje kao dobra i razložita umovanja.

Mile li vam se povjesna učenja? Nalazite li nasladu neku, da svrnete duh svoj na prošle vijekove, da tako upoznate spomenike religioznog, moralnog, političkog rada i života pojedinih naroda? On vam je na službu i podaje vam sijaset povjesnih djela pod imenom putovanja, uspomena, ljetopisa, da vam ih predoči pod krivim obličjem, na zlo tako upotrebljujuć lakovjernost čitaoca, te da prouzrokuje kvar i izopačenje duha. Mnoštvo vjetrenjaka i ljudi kratke pameti, velik broj vatrenih mašta traži ulagivanja u čitanju i svagdašnje zadovoljavanje znaličnosti. Bez prestanka stižu po pošti romani, podlisci, koji donašaju ovo zlosretno zadovoljavanje, koje umnaža i povećava ognjište izopačenja. Tko da izbroji ove gadne proizvode?« (K. J. M., Govor o zabranjenim knjigama; po francuskom; Zadar 1889. str. 5.)

Drugim riječima, nebrojeni su proizvodi štampe, što ih moramo osuditi kao zle, a prodrli su u svaku vrst znanosti i književnosti, da nigdje zapravo nijesi siguran, ne ćeš li naići na trn, koji će zabosti tvoje katoličko uvjerenje i osjećaje.

Spljetski biskup Filip Nakić († 1912.) u svojoj korizmenoj okružnici godine 1905. krasno raspravlja o zloj štampi. Štampa je dobra i korisna samo dotle,

dok je prožeta duhom kršćanskim i služi istini. Ali nažalost prava svrha štampe izvrgla se tijekom vremena u pogubne, opake ciljeve, čovjek ju zlorabi za širenje zla i grijeha. Štampa je danas u rukama slobodnjaštva, liberalizma. Knjige, povijesti, romani, igrokazi, ljetopisi, listovi jesu sredstvo po kojem liberalizam širi smrtonosni svoj otrov. Zlom štampom postiže liberalizam svoju svrhu, naime r u š i t i s v. v j e r u.

U to ime s i j e ponajprije v j e r s k e z a b l u d e: za to pišu, da je svaka vjera jednako dobra, da je svako bogoštovlje, ako ne suvišno, a ono barem jednako dobro; a pri tom protuslove sami sebi, kad smrtno i dušmanski navaljuju uprav na katoličku vjeru, koju bi htjeli iščupati iz ljudskoga srca. Odbacuju najuzvišenije i nepobitne istine naše svete vjere, ismjehivaju najsvečanije obrede, opetuju sve one klevete, što se već kroz dvadeset vijekova nabacuju na Crkvu. Govore o zloporabama, kojih nikada nije bilo, preživaju stare izmišljene bajke, da njima zavaraju lakovjerni narod. U društvenom životu isključuju svaki utjecaj vjere, drmaju stožernim načelima ćudoređa, potiču pojedine ljudske slojeve na međusobni rat, uspiruju mržnju i nezadovoljstvo. Zdravu znanost odbaciše, ne priznaju više ni Stvoritelja ni Božjega Promisla.

Druga svrha ovoj štampi jest dovesti ljudsko društvo do potpune ć u d o r e d n e i s k v a r e n o s t i.

Tu svrhu promiče romanima, slikama, raznim smotrama, listovima i drugim gnjusnim proizvodima, koji »kao besramni izaslanici najgadnijih zala idu da okuže, oblate i pokvare gradove i sela, obitelji i pojedince.« Koliko dobrih mladića pane kao žrtva ovakih bestidnih izroda liberalne štampe!

Bezbožni novinar izvrgava ruglu Boga, vjerske istine i zakone, svete sakramente, ogovara, kleveće, napada svećenstvo, papu, Crkvu, vjeru. On miješa u himbenoj nakani dopušteno s nedopuštenim, ogavno s časnim, sumnju s vjerom, istinu sa zabludom, baca čitatelja u nekakav metež, iz kojega mu je teško izaći; djeluje tiranski na srce i na vjerski osjećaj čitateljev, bilo iskićenim slogom, bilo privlačivim ruganjem ili draženjem sjetila, raznovrsnim novostima, pa skuči

čitatelja tako, da više ne osjeća i ne pripoznaje zla, što ga s pohlepom prima i proždire. Tako se uzima smrtonosan otrov, kao da bi bio spasonosan lijek.

Ovaki novinari, kô plaćenici, znadu navući na sebe i ovčije runo. Prevrtljivac u svojim listovima, kako misli da bolje odgovara prilikama, »mijenja lice, pa ga sad vidiš svega zaposlena oko obrane vjere i ćudoređa, sad opet da dokaže koju bezvjersku ili krivovjernu tvrdnju; ovdje se pretvara prijateljem te hini, da se brine za dobro i napredak vjere i naroda, tamo se opet pokazuje neprijateljem, kao što i jest, podižući se na katedru, da mudruje o stvarima, koje samo na Crkvu spadaju. Danas mu je politika ponizna službenica oltara, a već sutra i vjera i oltar moraju služiti politici onako, kako oni hoće. Bez razlike, bez razbora i rasude hvali ili kudi, rješava ili osuđuje, miješa na istoj stranici strast i poštenje, pobunu i podanost, kršćanstvo i socijalizam, Isukrsta i Beliala.«

Slobodnjaštvo, ili liberalizam znao je kod nas i hrvatsku narodnost izrabiti proti katoličkoj Crkvi, jer mu je narodnost nad vjeru, patriotizam nad »vjerskim razmiricama«. Katoličanstvu, Rimu i »rimskoj politici« predbacivali su liberalci, što Hrvati ne imadoše svoje političke samostalnosti, kao ostali slovjenski nekatolički narodi, što se otrgoše od Rima. S toga po njihovu u politici valja ostaviti Rim, jer da je drugo politika a drugo vjera, da vjera nema nikakve riječi u politici. Svećenstvo je — vele — oruđe u ruci rimskoga pape, a često i vladâ i svjetovnih vladara; s toga u politici nema mjesta svećenicima, za njih je sakristija!

Istu taktiku vode i u pogledu kršćanskoga života. Molitva, primanje sakramenata, slušanje sv. mise, svetkovanje nedjelje i blagdana: sve je to dobro, samo ne treba u tom pogledu pretjerivati, uče slobodnjaci. Valja gledati što je korisno po obitelji i narod! Čemu kojekakve bratovštine, prošteništa, hodočašća, procesije? I kod kuće se može moliti, dapače skrušenije! Čemu isticati svagdje u životu, koje si vjere, kad je vjera privatna stvar i unutarnja? Vrlinu će listovi ove boje izvrći ruglu, podmetnuti joj sebične razloge, a zločine, kao samoubistvo, ženidbenu rastavu, ne-

vjeru, ljubavne žalosne prizore predočiti kao nužne posljedice teške sudbine, koja nije zaljubljenima dozvolila raja na zemlji! »Užitak je cilj našega života!«

Osobiti nišan bezbožne i nećudoredne štampe, naпose dnevne štampe jest mladost, jesu mlade duše, jest mladež. Mladež hoće da osvoji, jer tko ima mladež, ima budućnost. A kako će ju osvojiti, ako je ne oslobodi »klera« i »klerikalizma«, to jest ako ne istjera poduku vjere iz škola osnovnih i srednjih, ako se ne ukine naredba za školsku mladež o slušanju sv. mise i o primanju sv. sakramenata, te ako se ne zabrane kongregacije ili Marijini zborovi. Borba je to o mlade duše pod geslom: Za slobodu škole, za slobodu odgoja, za slobodu misli i savjesti! Da se pak i širi slojevi predobiju za ovu misao, valja prikazati, da se biblija i uopće vjeronauk protivi ostalim granama nauke, što se u školi predaju, da mladež jedno čuje od katehete a drugo od učitelja, da su katehete »špioni i denuncijanti«, koje na svaki način valja maknuti!

Ovako i slično truju vjersko osvjedočenje i ćudoredni osjećaj knjige, brošurice, časopisi i novine i po našim krajevima naš dobri narod, koji je katoličku svoju vjeru i čestiti kršćanski život sačuvao usprkos krvavih progonstva. U ime narodne prosvjete pišu se takvi spisi i raspačavaju po svim knjižarama i papirnicama.

Iskreno vjersko srce zatitrat će odmah, čim se u štivu namjeri na ovake i slične izlive duše, što je ostavila Boga i njegov zakon, i taj titraj bit će mu opomenom: Daleko od mene ovako štivo!

---

5. POSLJEDICE ZLA ŠTIVA.

Protuvjersko štivo otima vjeru. — Nekoji primjeri. — Nećudoredna štampa truje pamet i srce, lomi značaj, ubija volju za rad. — Nekoliko svjedočanstva. — Do čega može dovesti zlo štivo. — Život bez vjere i ćudoređa. — Nekoliko slučajeva. — Hrvatska katolička mladež godine 1906. o zloj štampi.

U svojoj propovijedi na gori, između ostaloga opominje Spasitelj narod svoj, neka se čuva lažnih proroka, lažnih učitelja i prosvjetitelja, koji dolaze u ovčijem runu, a iznutra su vuci razdiraoci, pa mu onda daje naputak, po čemu će raspoznati opasnost njihove nauke: »Po plodovima njihovim ćete ih prepoznati«. Vidjet ćete — kao da veli Spasitelj — da njihov nauk otimlje mir i zadovoljstvo srca, da njihov nauk navodi na zločine, pa iz toga zaključite: Dakle, taj je nauk kriv, pogibeljan i otrovan!

Vazda je bilo lažnih proroka ili učitelja, a imade ih osobito danas. I oni se množe sve više, jer im glas i nauk raznosi štampa, pa od jednoga nastaju stotine i stotine drugih. Dolaze u ovčijem runu, to jest predstavljaju se kao prijatelji naroda, kao prosvjetitelji naroda, da narod »oslobode okova vjerskih istina i zakona«, da narod nauče slobodno misliti i živjeti. Da su pak uistinu vukovi, da narod hoće zaplesti u zabludu i opačine, da hoće narod okovati i baciti u tamu uma i srca, najbolje dokazuju plodovi te nauke njihove. Da vidimo, do kakovih žalosnih posljedica dovodi čovjeka zlo štivo.

I. Protuvjersko štivo otima vjeru.

Naravna i sigurna posljedica protuvjerskog i bezvjerskog štiva jest, da u čitatelju pobudi dvojbe ili sumnje o vjerskim istinama, da ga napuni nepouzdanjem i mržnjom proti Crkvi, svećenicima i svetim stvarima, da čitatelju izgledaju sve vjere jednako

valjane ili nevrijedne. I neka čitatelj odbaci samo jednu vjersku istinu, već nema vjere u srcu; jer vjera mora biti cjelovita, to jest, moramo vjerovati sve, što je Bog objavio i što nam po svojoj Crkvi nalaže da vjerujemo. Ako nema vjere cjelovite, nema prave kršćanske vjere, krivovjerac je, te za njega vrijede riječi Isusove: »Tko ne uzvjeruje, osudit će se« (Mk. 16, 16).

»Kako može iskazivati ljubav i počitanje prema vjeri...., ako istodobno opažam razdjele njegove knjižnice prepune knjigâ, koje ju napadaju; ako ja vidim na njegovu stolu novine, koje imaju namjeru kao i one opake knjige, da rasklimaju i sruše zgradu katoličke vjere? U takovom slučaju ja mogu bez ikakove smjelosti ustvrditi, da je knjižnica u čovjeku, da su novine u čovjeku. Učenik je često takav, kakav je učitelj. Kada dakle jedan obično čita jednu knjigu ili novine, nije lako, da on s vremenom ne prisvoji iste misli, ista načela«. (K. J. M. Govor o zabr. knj. str. 15.).

I doista, tko pozna onaj dio »moderno naobražene inteligencije«, koja čita knjige, novine i časopise, što ili izravno udaraju na vjerske istine ili govore o njima porugljivo, dvojbeno, s omalovažavanjem, naći će, da je najveći broj među ovima mlak u vjeri, dapače bez žive i tvrde vjere ili su bez ikakve vjere. Taj bezvjerski ili nevjerni duh nijesu ponijeli sa sobom u školu iz roditeljske kuće, nego su ga najviše upili iz zla štiva; po tom štivu izgleda im sve komedija, što svećenici govore u crkvi i u školi, pa nije čudo, da su vršili vjerske dužnosti jedino radi straha pred vjeroučiteljem i školom, te kad su postali »slobodni« od takog nazora, zatrpaše u duši osjećaj dužnosti prema Bogu, Crkvi i duši svojoj. Što je pak najgore, ovaki kasnije sami zamoče pero, da dalje štampom po novinama i člancima u časopisima, već kako se ćute sposobnima, šire načela, kojim su sami zadojeni.

Zloglasni protuvjerski pisac franceski Rousseau, kao i toliki njegovi istomišljenici, ima da zahvali svoje bezvjerstvo bezbožnim knjigama, što ih je za rane mladosti svoje baštinio od svoje majke, a pri-

skrbio ih bio još njegov djed. Kad mu je u duši ugasnula vjera pod utjecajem bezvjerskoga štiva, nestade mu iz srca i poštenja, pa je u svojoj 14. godini morao biti otpušten od pisarske službe radi nećudoredna života. U zrelijoj dobi i sâm je pisao svu silu bezvjerskih knjiga, kojima je čupao vjeru iz srca svojih čitatelja. Kad bi se malo sabrao i zamislio, priznao bi: »Kadgod pogledam svoje knjige, strah me popane. Umjesto da podučavam, ja kvarim; mjesto da hranim, ja trujem. Strast me goni na stramputicu, te uza sav svoj krasan jezik ja nijesam drugo nego zločinac«.

God. 1843. bi javno pogubljen neki Petar Wasser (iz Gamsa), jer je bio ubio svoga rođaka. A što ga je dovelo do stratišta? To je očitovao sâm dru Karlu Greithu, koji ga je na smrt pripravljao: »Strauss (bezvjerski njemački pisac) me je upropastio. U svojoj mladosti često sam se molio, živio sam sretno i zadovoljno. Ali zle knjige, koje mi u ruke dopadoše, istrgoše mi posvema vjeru iz srca. Malo po malo uzeo sam varati sâm sebe, da je vjera samo sredstvo, kojim se svjetina straši, a vječnost, sud, pakao — da su samo popovske izmišljotine«.

Eto ujedno dokaza, da štivo bezvjersko dovodi i do nećudoređa, do prezira zakona, prema kojima čojek kao razumno biće ima da uredi i misli i želje i djela svoja. Tko ne vjeruje, da ima Bog, koji vječno kazni i nagrađuje; koji ne vjeruje, da Bog budno bdije nad zakonima svojim, puno budnije, nego li to mogu i policisti i oružnici i suci nad zakonima državnim; koji drži, da je čovjek na zemlji samo radi zemaljskoga života: taj mora da radi prema strastima, za svoje sebične svrhe, a onda mora pasti i u razne zločine.

II. Nećudoredno štivo truje pamet i srce, lomi značaj, ubija volju za rad.

Ovdje imamo pred očima onu vrst štampe, koja pod imenima romana i pripovijesti »povjesničkih« i »iz života« donose sablažnjive ljubavne zgode i nezgode, najčešće posve izmišljene ili svakako dotjerane prema mašti i razvratnom osjećaju samoga pisca. U

ovakim djelima glavno je mašta i namjera piščeva. Pisac izrabljuje povjesnički koji događaj, oblači ga u ruho skrojeno u radionici žive fantazije, pa sve iznosi u onakom svijetlu, kakvu već svrhu želi da postigne. U tako šarenim slikama malo je jasnoće, mnogo neistine, a samo iskrica istine, veli sâm Goethe, njemački pisac i pjesnik.

Za ovakovim štivom gramzi naše doba, osobito neiskusna mladež, lovi ga gdje samo može, posuđuje od drugih i pozajmljuje drugima, čita i na skrovitim mjestima, krijući od starijih i od roditelja. Za čitanja otiskuju se zavodljivi i razdražljvi prizori u pameti čitatelja puno brže nego li su se rađali u samome piscu. Kao što čovjek u groznici srče vodu ne promišljajući, koristi li mu ili ne: tako čitateljstvo romana i sličnih djela nema kad, da pri čitanju prosuđuje istinu od neistine, plemenito od strasti, nego zamamljeno krasnim opisivanjem i simpatijom za »junaka« ili za »junakinju« pripovijesti juri od prizora do prizora, od razgovora do razgovora, od jednog zapletaja i sukoba do drugoga, tražeć, gdje će što novo naći za svoju maštu i osjetni užitak. I ne polažuć sebi računa o pročitanome, laća se drugog sličnog proizvoda štampe i tako ide naprijed bez stanke i oduška.

Na taj se način oskvrne pamet i srce, iskvari ukus, dobiva kriv sud o svagdašnjem životu, o prošlosti i o sadašnjosti.

Kad već duh otupi za vjerski i čisti ćudoredni osjećaj, kad je pamet postala zbirkom praznih, gadnih, zamamnih, razdražljivih slika i prizora, onda više nema govora o plemenitosti i nesebičnosti srca, da bi se zagrijalo i oduševilo za istinu i krjepost. Tu rade više životinjske strasti nego li duševne više sposobnosti. Svakoga čovjeka, a napose mladu dušu treba da opkoljuju veliki duhovi i pisci, jer se samo uz ovake raspaljuje pravo oduševljenje i rađa požrtvovnost za velike misli i ideale. A što će naći mlađa duša u romanima i sličnim proizvodima štampe? Ojađeni prizori radi razorenih nada i nesretne ljubavi napunjaju je čemerom, trnu ljubav prema roditeljima, vjeri, krjeposti i domovini, ne daju da leti za višim, uzvišenim. Misli i težnje ovakog čitatelja vuku

se po zemlji, gmižu po blatu. Mladež, što se podala ovakom štivu, gubi pouzdanje u roditelje i uzgojitelje, izbjegava njihovo oko i njihov nadzor; mladenačku živahnost i veselost zamijeni staračka ogorčenost radi upoznatog truleža svagdanjeg života i prolazne naslade, a to sve ostavlja za sobom pustoš i mrtvilo.

Izgubi li čovjek jednom gospodstvo duha nad tijelom, gospodstvo volje nad nižim, tjelesnim težnjama, onda je potkopan temelj pravom kršćanskom značaju; jer pravi kršćanski značaj jest savladati sama sebe, ne slušati nagnućâ ni strasti, postojano i istrajno koracati putom istine i krjeposti, putom osvijetljenim naukom i životom Isusovim.

Nećudoredni romani i slični spisi to većma slabe volju i lome značaj, što čitatelj u njima često nalazi osobe, što ni malo ne zadivljuju velikim mislima i čvrstoćom značaja; što čitatelj nalazi u njima najčešće samo otimanje i naprezanje za osjetnim, ružnim uživanjem; što take osobe nemaju žive vjere ni ćudorednog ukusa.

Opet se povraćamo na mladež, jer su kod mladosti najžalosnije posljedice ovakog štiva. Neka mladež, dok je na školama, drži oduševljene govore među sobom, neka skuplja novac za narodne svrhe: je li odana štivu bez vjere i bez ćudoređa, ne ćemo od nje imati muževa, koji će znati istrajno i sa pregaranjem raditi za domovinu.

Mogu li ovaki čitatelji biti savjesni u vršenju dužnosti svojih? Mogu li ljubiti rad, taj prvi uvjet svakog napretka i za pojedince i za narod? O. Feliks piše: »Rad je naprezanje protiv zapreka, borba protiv stanovitih zapreka. Hoće li čovjek da svojim silama postigne kakvugod svrhu, sukobi se u svojoj nutrašnjosti sa neprijateljskom silom, koja mu se protivi; svakom veliku i krasnu cilju, što ga želiš postići, stoji na putu velika stijena, što ti smeta koraknuti naprijed. Raditi znači tu silu oboriti i zapreke s puta ukloniti. Čovjek, koji u znoju, trudu i nutarnjoj borbi koraca naprijed i ide k cilju, jest slika rada«. Drugim riječima, svaki ozbiljan rad traži zrelo promišljanje, pregaranje, žrtvu, istrajnost, sabranost misli i sila. No sve to oduzimlju nećudoredni romani i slični spisi, osobito ako pohlepa za njima postane strast. Ovakog

čitatelja »neprestano goni strast za čitanjem i u njegovim grudima ubija plemenite osjećaje. Težak mu je ozbiljan posao, čini mu se zaprekom za njegovu svrhu. S toga ga obavlja kao nuzgrednu stvar, radi uvijek rastreseno i naglo, da što prije mogne posegnuti za omiljelim štivom, a često posvema dužnost zanemari. Radi toga nema nikakva napretka, ne uči ništa, izgubi znanje, a tko proslijedi, postane nesposoban za daljnje učenje«. (K. I. M. Govor o zabr. knj. str. 15.). Eto roditeljima jednog odgovora, zašto im djeca u školi počnu nazadovati i propadati. »Mladu čovjeku dopadne slučajno takav produkt nesavjesnoga zoliste (pisca poput bezdušnoga i besavjesnoga franceskog pisca Zole) pornografikusa (pisca gadnih stvari), ili mu je opaki, dobar prijatelj dao, ili ga izvjedljivost silno muči i nuka, da segne za njim, — takav je već izgubljen. Fantazija mu je ružno okaljana, nestao je veselja i volje za ozbiljan duševni rad, sposobnost i moć dulje vremena duh zabavljati stalnim predmetom sve je slabija, strasti se bude i javljaju«. (Stjepan Kos, Najpogibeljniji neprijatelj mladosti. Str. 40.).

Jedan amerikanski list tužio se na silno nećudoređe među amerikanskom mladeži, pa bez ustručavanaja otvoreno tvrdi: »Tomu su poglavito krivi romani, što ih dječaci i djevojke gutaju nezasitnom željom«. Menzel, protestant, bez straha i pretjerivanja veli za njemačkog pisca Goethe-a: »Goethe je meštar nećudorednog sadržaja u lijepom obliku. On umije učiniti, da je čitatelj njegov sukrivac, jer ga znade predobiti, ter mu povlađuje.... Pa ako i vidimo sasvim jasno grijeh i prostotu, on nas sili da s njime griješimo i da budemo sami bez stida, ter ga ne ostavljamo, jer smo se onaj čas zaboravili«. Ove riječi vrijede o svim romanopiscima i romanima istoga duha i sadržaja.

III. Do čega sve može dovesti zlo štivo?

Kao što nema ništa na svijetu divnijega od života prožeta vjerom i krjepostima, osobito od života nabožna, čista i čedna u mladeži, tako nema ništa odurnijega od nevjere i nećudoređa, osobito od mladeži

besramne i nečiste. Na tu odurnost spane čovjek, spane mladež podana štivu protuvjerskom i nećudorednom.

»Poznavao sam — govori jedan liječnik — divno nadarene djece, a iza dvije godine ne bi ih čovjek prepoznao. Jedno od njih, obdareno divnim sposobnostima, očevidno je propadalo. Naskoro mu je smalaksao razum. Uza sve svoje naprezanje nije mu pošlo za rukom, da u svojem razredu osvoji sebi dolično mjesto. Uspjeh nije bio nikakav, nesretno je dijete već bilo iscrpilo svoje naravne sile; uslijed strasti popustile su sile duha.... Zloporaba osjetne naslade uništila je za uvijek taj krasno nadareni duh«.

»Pokvarenost osjeta — piše drugi liječnik — prouzrokuje često očevidno padanje razuma, osobito pamćenja. Mladi ljudi, koji su nekoć pokazivali jasne znakove duševne budnosti i sretnih darova, odadu li se griješnoj navadi, postanu kao suludasti i nesposobni za ikakav duševni rad.

Mnogi, koji su od naravi bili skloni na dobrotu, dobročinstva, ljubeznu osjetljivost, postanu lijeni, tromi, dapače tvrdi.... Uz dodir sa strašću, pod utjecajem prerane pokvarenosti postane duša sebična, bez čuvstva, dapače okrutna«.

Velik broj liječnika dječijih, ženskih i živčanih bolesti otvoreno kaže, da su glavnim uzrokom bolestima tijela i duha često puta baš škandalozni listovi i romani, koji bez ikakve zabrane donose najprostije pošalice i nepristojne ilustracije.

»U našem žalosnom današnjem svijetu — govori George Sand — nemamo više mladića.... koga mi dnevice pred sobom gledamo, to je školski, prilično neuglađen dječko, opterećen kojomgod strašću, što mu je uništila svetost prvoga mu ideala. Dogodi li se, da je kojim čudom spasen od te školske kuge, to ipak nije mogao sačuvati čistu fantaziju i sveto neznanje, što spada u njegovu dobu .. Ima neki sulud pogled, ne usuđuje se u oči pogledati; potajno guta zle knjige.... Najdivniji literarni proizvodi u svijetu, uzvišene pjesme u čovječanstvu njemu su mrske, ozlovolje ga, gade mu se. Ukus mu je pokvaren i

sklon samo na zlo. Treba godinâ i godinâ, dok ne skine sa sebe taj žig odurnosti, da čovjeku slobodno u oči pogleda i glavu ispravno nosi«.

Kako li je žalostan život u duši ovakoga nesretnika! I nikada ne će steći mira i zadovoljsva, dok se uz milost Božju svôm snagom ne okrene k izvoru unutarnje sreće i života, k Bogu svome po živoj vjeri i čistoći srca.

Revolucija i anarhija u duši čitatelja ogavne štampe, naročito štampe tako zvane »Schund«-literature, kojekakvih pustolovina, razbojstva, otimačina, detektivskih tobožnjih doživljaja, pokazat će se i izvana kakvimgod nedjelom i zločinom bilo na samom čitatelju, kao samoubistvom, bilo na drugima. Koji put donesu novine jedan ili drugi taki zločin, a najveći dio ostane ih nepoznat za širu javnost.

Katolički njemački list »Kölnische Volkszeitung« od 9. travnja 1911., govoreći o samoubistvima među inteligentnijom mladeži, navodi kao glavni razlog, zašto danas toliki pismeni i naučni ljudi gube smisao i volju za život i traže lijeka u samoubistvu, u čitanju nećudorednih i bezvjerskih knjiga.

Pod jesen 1917. donesoše novine pod naslovom »Žrtva Schund-literature« ovaj grozni slučaj. U Cleve bi u svibnju nađen Bernard Weller, dijete od tri i pol godine, mrtav u jednom podrumu. Kao ubojice djeteta biše odmah zatvorena braća jedan od 15 a drugi od 17 godina, Wenzel i Franjo Pokorny. Mati im je bila umrla, otac im bio na bojnom polju, i oni se kod kuće hranili štivom nekakvih sveščića o Indijancima i Nik-Carter-sveščićima. Zavedeni takim štivom, htjedoše jednom da jedu ljudskoga mesa. Na Franjin nagovor namami Wenzel maloga Bernarda u podrum i ubije ga sjekirom. Kad je došao i Franjo, braća odsijeku od noge ubijenog Bernarda mesa, da ispeku i pojedu. U zadnji čas odustaše od toga i sakriše lješinu u podrumu, gdje je kasnije bila nađena. Sud je osudio Franju kao zavoditelja na šest, a Wenzela kao namjernog ubojicu na sedam godina tamnice.

Iste godine jedan đak nižeg razreda srednje škole našega jednog grada također je pohlepno gutao tako štivo. Naravno da je uslijed toga posve odnemario

bio nauku. No što je gore, to ga štivo dovede na groznu misao, kako bi došao do novaca te ih protraćio. Nabavi on nekako morfija i dade jednome svome drugu, neka on taj morfij metne svim ukućanima svojim u kafu, pa kada zaspu, neka izvadi novac iz džepa očeva. Ovaj drug međutim nije se poslužio morfiumom, nego je kradom ipak izvadio ocu sav novac, dao ga svome zavoditelju, te su gotovo sav novac isti dan potrošili. Već je to dosta žalostan događaj, a što bi istom bilo, da je onaj drug upotrebio onoliku količinu morfiuma! Mogli su svi ukućani nastradati životom.

O Božiću 1906. izdade Hrvatska katolička akademska omladina krasan proglas na naš narod proti zloj štampi. Među inim govori taj proglas: »Srce nam puca, kad vidimo, gdje se iz dana u dan uštrcava otrov u mlađana srca, gdje gine cvijet nevinosti sve jedan za drugim, gdje se zatire muževna volja i značajnost, gdje se čavao za čavlom zabija u lijes hrvatskoga naroda«. U tom proglasu evo žalosnog događaja: »Nedavno smo čitali istinit jedan događaj, da je neka mati-nemati zatvorila svoju nevinu kćerku s mladićem, koji je majci bio po volji. Taj đavolski posao nije uspio, djevica se obranila. Iza nekoliko dana pustio je taj mladić tobož neopazice na njezinu stolu žlu knjigu, i isto poslije podne bio je pogažen cvijet nevinosti bez prigovora. Pročitasmo i zadrhtasmo«.

Dà, svaki savjestan katolik mora da zadrhće, kad čuje ovake grozne posljedice bezvjerskog i nećudorednog štiva.

Dosta ovakih groznih primjera, pa zaključujemo ovo poglavlje riječima istoga proglasa: »Narode, evo tvoga zlotvora, evo tvoga grobara, kloni ga se! Jest, narode, kloni se onoga novinstva, koje ti dan na dan donosi pregršti laži i kleveta, kloni ga se, ako i sâm ne ćeš da postaneš žrtvom bezočnosti .... A krasno si razdijeliše i posao: Dnevna štampa neka zaludi pamet čitalaca, a beletristikom ubit će volju .... Taj otrov pruža se u pozlaćenoj čaši, i pije se, pije se pohlepno, a krvlju Spasiteljevom otkupljene duše padaju, padaju u blato i ropstvo najnižih životinjskih strasti.... Daleko od nas lašci i klevetnici, daleko od nas i njihov moral-nemoral!«

---

6. IVAN JÖRGENSEN I JEDNA NJEGOVA PRIČA.

Veliki obraćenici. — Ivan Jörgensen. — Njegova mladost otrovana zlim štivom. — Obratio se. — Perom popravlja kao katolik, što je perom kvario kao bezvjerac. — Priča o mladiću, koji se zaveden nećudorednim štivom u zdvojnosti ubija.

Na tamnom obzorju bezvjerstva, protuvjerske i nećudoredne »prosvjete« ili »kulture«, što se nadvilo nad mnoge narode u Evropi, zapali milost Božja sad jednu sad drugu zvijezdu, neka ljudima zdrava razuma i poštena srca svrate oko i pamet na vječnost, na nebo, na Boga i njegovu katoličku crkvu. Take zvijezde jesu obraćenici (konvertiti) i to ne svagdanji obraćenici iz griješna života, nego muževi, koji su uzrasli i duboko zašli u boju protiv Boga i Crkve, koji su u neprijateljskom taboru uživali velik glas kao književnici, učenjaci, pjesnici, koji su jaki i neobični duhovi te za sobom vode čitave čete i čete manjih duhova. Kad ovaki uz osobitu milost Božju poput sv. Pavla i sv. Augustina jednom uvide zabludu uma i srca te javno i perom priznaju, da su neistinu i tamu slavili kao istinu i prosvjetu, a istinu i svjetlost kršćansku, što ju sada djetinjim srcem ljube, da su napadali iz neznanja ili pakosti, onda kao obraćenici ne mogu da nađu dosta vremena za svoje zanosno pero, samo da što jače svjedočanstvo izdaju katoličkoj prosvjeti svojim znanstvenim i književnim radom.

Take zvijezde — obraćenici između mnogih jesu na primjer u Franceskoj: Adolf Retté, nekad bezvjerac a sada redovnik benediktinac, koji je opisao svoje obraćenje u knjizi, što ju je na hrvatski preveo M. Pavelić pod naslovom »K svjetlosti vječnoj«, dok joj je sâm pisac dao težak naslov »Od vraga k Bogu«; u Njemačkoj profesor na sveučilištu Albert pl. Ruville, koji je također napisao djelo, kojim opravdava svoje obraćenje, a na hrvatski ga preveo Zbor duh. mladeži u Senju pod naslovom »Natrag k Svetoj Crkvi«; u Italiji nekad bezbožni doktor liječništva sada franjevac O. Augustin dr. Gemelli. I mala Danska sa neznatnim brojem katolika ima jednu taku veoma svijetlu zvijezdu, a zove se Ivan Jörgensen, veliki romanopisac, pjesnik i povjesničar, jedan od prvih pisaca današnje Danske.

Sad mu je pedeset i šest godina (rodio se 1866.). Živi u jednoj čednoj vili blizu glavnoga grada Kopenhagena, okružen kitom svoje djece, sa pobožnom ženom, s kojom dijeli slasti i utjehe katoličke vjere. Vazda je zaposlen perom, da popravi i nadoknadi, što je do obraćenja štampom kvario. Žrtvovao je sjajnu budućnost u očima ljudskim, da svojoj domovini, kojoj je na čast i diku, otvori bolju budućnost na načelima katoličke vjere i njezinih zakona.

A šta je sve proživio ovaj danas na peru apostol Danske?

Rodio se u luteranstvu. U desetoj godini pokazao se u njemu duh bistar i budan, željan nauke i knjige. Čeznuo je za štivom, kao grozničav čovjek što hlepi za napitkom. Nije bilo nikoga, koji bi ga pri tom upućivao i ravnao, pa je čitao i gutao sve, što mu je došlo u ruke. Tako je već kao dječak upio u sebe bezbožne pisce, Nijemca Straussa i Franceza Rénana. Ovi pisci pa kasnije nećudoredni Göthe iščupaše mu iz duše svaku plemenitu misao i osjećaj, učiniše od njega potpuna bezbošca ili bolje neprijatelja Boga, Isusa i katoličke Crkve. Pečat njegovu bezboštvu udariše djela Georga Brandes-a, predstavnika i prvaka bezboštva i bezbožne škole u Danskoj, te i on poče držati, da je svemu neredu i prostoti u svijetu krivo — kršćanstvo!

U svojoj 18. godini priznade sâm, da u njemu više nema ni iskrice kršćanstva. Šta se uslijed toga zbivalo u njemu i s njime? Pustimo, neka on sâm o sebi govori: »Sve bi žrtvovano i prikazano, otac, majka, braća, sestre, rodbina, prijatelji, vjernost i ljubav, sve je moralo umrijeti. Sva čuvstva, sve obzire sam uništio na oltaru, pred slikom svetom mojega Ja, pred idolom, što sam ga zvao moja umjetnost.« No naskoro je osjetio, kako je prazan takav program, pa je tu prazninu i to siromaštvo htio da nadoknadi alkoholom i grijehom. »Tražio sam da nabijem svoju prazninu zlatnim parama alkohola. Živio sam u grijehu

kao u prostranu stanu. Počeo sam ljubiti smrt i trulež zvati svetim... Tako sam postao ciganinom među ciganima, propalicom među propalicama, čovjek, koji je udario svoj šator na granici anarhije... Sve što može netko postati u životu jednog probisvijeta, u pijančevanju i orgijama, bio sam ja. Bio sam bezobrazan i nevjeran, ljubomoran, opak i puten... Postao sam obijeljenim grobom na široku grobištu, gdje su ležale duše drugih, mali prosti čovuljak, sićušno i sprazno srce, prevučeno odgojem, sakriveno zavjesom izvanjske učtivosti.«

Kad je dovršio sveučilišne nauke u Kopenhagenu, dade se strastveno na proučavanje prirodnih znanosti, ne bi li našao znanstveno riješenje zagonetaka, što nas u prirodi svaki čas susreću. Međutim je pisao mnogo dakako sve u duhu spomenutoga Brandes-a, rodom Židova, čovjeka inače jaka duha. Brandes ga uveo u književni svijet slaveći ga kao čudovište učene radinosti, kao osobiti talenat, kao prvaka među danskim književnicima. No sve to nije nipošto moglo da zadovolji srca i uma Jörgensenova. Dapače njegova u dno plemenita duša sve je bolnije osjećala prazninu i čeznula za sferom čista zraka. Sve jače su ga mučile dvojbe. U toj boli i zdvojnosti tražio je utjehu »u blagu zemaljskom«, kako sâm kasnije govori: »Volja mi je tražila rastresenosti u sijelima, punim svijetla i besmislena života, u pijančevanju skitalicâ, u orgijama, gdje alkohol ide od ruke do ruke uzvanikâ, u sjajnim kafanama punim dima i pijanosti, đavolskih djevojaka i bučne glazbe... No neumoljiva me ruka držala, da se ne povučem u samoću i pogledam u groznu sliku moje duše.«

Eto do čega dovede Jörgensena bezbožno i nećudoredno štivo u mladosti i lažna, kriva znanost i bezbožna »prosvjeta« u zrelijoj mu dobi.

Napokon u svojoj tridesetoj godini odluči da potraži prigodu te uzmogne mirno zaviriti u nutrašnjost svoju. Bilo je to na putovanju kroz Italiju, osobito provincijom Umbrijom, domovinom sv. Franje Asiškoga. Tu počinje uskrsnuće Jörgensenovo na viši duševni život, tu ga počinje vedriti i zagrijavati zraka katoličke prosvjete. Vratio se s uvjerenjem o istinitosti katoličke vjere, i to svoje uvjerenje slobodno iz-

nosi u knjizi pod naslovom »Laž i zbilja života« na najveće razočaranje svojih dosadanjih štovatelja. Kad se je posve raskrstio s nekadanjim svojim prijateljima i istomišljenicima, dobi od jednoga pismo: »Da si ti... ti da si prešao na kršćanstvo..., eto to me iznenađuje i razočarava. Razočaran sam i ojađen dotle, da se moram siliti te za tebe napišem onu bljutavu i odvratnu riječ kršćanin. Kako nijesi umio, prijatelju moj, ostati sebi vjeran? Zašto je prestala militi se svetost naravnoga i otvoreno zemaljskoga života?« A evo kako odgovara Jörgensen: »Ti misliš da tražiš istinu, sreću, slobodu; no uistinu to su samo izlike, samo da se ozbiljno ne zamisliš u pitanje svojeg bivovanja. I ja sam tražio slobodu, istinu, sreću; tražio sam to s većim žarom i istrajnošću i nijesam se u traženju mogao ustaviti, dok nijesam našao, a nijesam našao do dana, kad sam se povratio kršćanstvu«.

Pero Jörgensenovo iza obraćenja možemo reći postalo je još plodnije, a djela njegova preobilna su misli i čuvstava, što ulijevaju života i poleta.

Jedno od tih jesu Parabole ili Priče. Malena je to knjiga, ali je po mislima velika i uzvišena. U Pričama ističe Jörgensen, kolika je nesreća živjeti bez Boga i kako je potrebito sudjelovati s milošću Božjom. Jedna od tih Priča nosi naslov »Sjena«. U njoj živo prikazuje, kako su čitatelji opake štampe doista djela misli piščevih. Nesretni čitatelji bezbožnih i nećudorednih spisa, kako je to Jörgensen sâm na sebi doživio, nastoje da život svoj preinače prema načelima, što ih nalaze u pjesmama i romanima, srću tako u svoju nesreću, a na pohlepi za štivom svojih čitatelja bezdušni pisci stiču imetak i udobno živu.

No čujmo tu priču!

Jednom oko ponoći zazvoni zvonce na vratima nekoga pjesnika. Pjesnik se podiže, ostavi burgundsko vino, svijeće i tintarnicu, te izađe da otvori vrata. Uzeo je i svjetiljku te ju nosio pred sobom.

Vani na jednoj stepenici stajao visok, mršav, mlad čovjek, a na glavi mu širok pusteni šešir. Bila je studena, oštra zimska noć, no mladić nije imao zimskog kaputa; omotao se malim, kratkim i kukavnim haljetkom, a ogrlicu podigao poviše ušiju.

Izreče pjesnikovo ime i zamoli, da bi se s njime porazgovorio. Pjesnik povede stranca, a stranac pogje za njim. Sjedoše u pjesnikovoj sobi —, na stolu stajalo cvijeće, burgundsko vino i tintarnica. Mladić zabulji u te stvari.

Pjesnik donese jednu čašu i natoči neobičnom gostu skupoga vina.

»Vi dakle tako živite«, reče napokon stranac uz uzdah, koji je izrazio zadovoljstvo, te pogleda pjesnika, kao da nešto moli. »Ja sam došao, da vidim prije svoje smrti, kako Vi živite«.

Pjesnik postavi svoju čašu tako brzo na stol, da je kristal zveknuo, i upita: »Jeste li bolestan, čovječe?«

»Ja sam posve zdrav«, odvrati stranac. »Mom tijelu ništa ne manjka, samo mi je duša takova, da ne može ništa podnijeti. Ja sam sada pošao da umrem, ali sam htio da Vas prije vidim; za to sam zvonio u ovo neobično vrijeme«.

Stranac je pio iz čaše. Glas mu je podrhtavao, lice mu je bilo vrlo blijedo. Moglo mu je biti valjda dvadeset godina, a u držanju i potezima bila je mala sličnost sa stasom i licem pjesnikovim. Činilo se, da su možda u daleku rodu.

»Vi ste čovjek, koji je za mene na zemlji najviše živio«, nastavi stranac. »Ja sam čitao sve Vaše knjige, a čitao sam ih uvijek i uvijek pomno. Znadem naizust čitave stranice i čitave pjesme. Svoj pravi život ja sam u Vama i s Vama proveo«.

»No pa što ste Vi?« upita pjesnik, ali odmah i sâm osjeti, kako je to pitanje bilo neumjesno. »Zašto me do sada nijeste nikad posjetili?«

»Nije bilo baš potrebito«, odvrati mladić. »Ja sam Vas poznavao dobro, možda predobro. Sada sam imao samo tu želju, da Vi budete zadnji čovjek, što ću ga vidjeti, i ovaj prostor zadnja čovječja soba, što me je primila na konak. — Ja sam htio, da pogreb počne u ovoj kući«.

Stranac ispije pa nastavi:

»Pitate, što sad bio u životu? Zar to nije svejedno? Moguće, da sam za čitave mladosti stajao za stolom u kakvu prašnu dućančiću i svako pô sata prodao koju pljesnivu knjigu kojem siromašnu đaku, a inače sam zurio u prljavu usku uličicu, gdje se među oštrim kamenjem skupljala kišnica u žute kaljužice... Možda sam bio to, a možda što drugo... Moguće, da sam nekoć htio pjevati, pisati, postati velikim čovjekom kao Vi...

Sjećam se, kad sam Vas prvi put vidio. Bilo je to ljeti u malom pokrajinskom gradu. Vi ste se ondje putujući zaustavili. Tada se semljom pronosilo Vaše ime. Ljudi ili su se na Vas ljutili ili su se zanosili za Vašim imenom. Mi mladići držali smo se Vašeg pjesnikovanja, kao što zatvoreni redovi opkoljuju zastavu.

Ja sam vidio na gradskom trgu, gdje dolazite iz hotela; pred vratima su stajala kola i čekala. Vi dođoste uz pratnju dviju gospođa, kojima otvoriste vrata kočije, a onda uniđoste i Vi lijepo i čvrsto, dobro odjeveni, okrijepljeni jelom i vinom smijući se i razgovarajući. Vaša kočija prođe uprav pokraj mene. Vi ste opazili moje začuđenje, te mi dobaciste časovit prijazan pogled — kao prosjaku novčić...

Sada znam, da nijesam nikakav pjesnik, no onda toga nijesam znao. Mislio sam, da ću biti isto što i Vi, jer sam mogao ćutjeti, što Vi izrečete, mislio sam, da je taj odjek u meni — zvuk moje harfe.

Ah Vi ne znate — nastavi stranac glasom sve jačim i krepčijim — Vi ne znate, što radite, kad sjedite i pišete, a duša Vaša buji od snage vina i tamne noći. Vi ne znate, koliko ljudskih sudbina prenačinjate jednim retkom na bijelu papiru — koliko ih preinaćujete, stvarate, mijenjate; Vi ne znate, kolikim ljudima ubijate sreću, kolikim potpisujete smrtnu osudu — tu, u toj tihoj noći, kod tihe svjetiljke, među cvijećem i burgundskim bocama.

Pomislite, da mi drugi onako živemo, kako vi pjesnici pišete... Mi smo čisti, ako ste i vi čisti, nećudoredni, ako vi to hoćete. Djevojke su pristojne ili vjetrenjaste, kakove su već žene, što ih vi uzveličavate.«

Stranac zašutje i ispi čašu. Tada pruži ruku preko stola i s nova nali vina pjesnikova.

»Uzimao je, što je rukama mogao dohvatiti, a išao je, kamo su ga noge mogle nositi«. Vi ste ovako pisali u zadnjoj svojoj knjizi, navodio je stranac. — »Vi ste me naučili, da uzimam! — Vi ste nas sve učili.

Od Vas smo učili, da je krjepostan onaj, koji je jak i bezobziran, — muž obijestan, pun divljih požuda i raskalašena života... Pijanost od vina i omamljenost od ljubavi, igra sreće i rata, divlji život, koji ste Vi velikim životom nazivali — to je ono, što ste Vi nama kao krasno predočili... Vi ste išli pred nama veći nego sav ostali narod. Svirajuć na fruli i zamamno pjevajući izvukli ste nas iz očinskih naših kuća i gradova, a mi smo išli za ugodnim zvucima; išli smo do ruba ponora, gdje Vi ostadoste stojeći, a mi se strovalismo.

Ništa Vam ne koristi, što se paklenski smijete i glavom kimate, veliki čarobniče. Ah, kad biste Vi znali, koliko stenemirnih duša upropastili... I ja sam bio stegnut Vašim čarobnjaštvom, jer sam bio slab, te istom sada osjećam, da je puklo...

Spomenuo sam dućančić, gdje sam nekoć za stolom stajao. Bilo je vremena, kad sam ondje mirne duše stajao, a sunce bi katkada prosinulo u uličicu. A kad bih večerom sjedio na kamenitim stepenicama i pušio bijelu lulu, gledao bih, kako se modro nebo sjaji nad starim crvenim krovovima, i kako lastavice visoko kruže oko vitkog, zeleno-sivog tornja. .

U to prođoste Vi sa svojom frulom i pokraj mojih vrata. Tad se s pjesmom ušulja i u moju dušu zamamna težnja za slobodnim životom ciganskih stepa, Srce mi šumjelo, krv mi je plamtjela. Ja ostavih dućančić veselo i ne vratih se nikada više«.

»Gle, Vi govorite u stihovima«, reče prijazno pjesnik. No stranac ispi svoju čašu i podiže se.

»Već je kasno«, reče. »Ne ću da Vam više dosađujem. Ovo je prvi put, što Vas pohađam, a pohod se ne će opetovati. Ja sam Vas tražio po prilici onako, kako nezakonito dijete traži oca, čijeg imena ne smije nositi, ali bi ipak rado da ga jednom vidi.

Negdje u jednoj knjizi, koju Vi sigurno ne poznajete, a koju ni ja nijesam mnogo čitao, mogu se čitati ove riječi: Gle, Gospodine, mi smo sve ostavili i pošli za tobom, šta će nam za to biti?[1]) Te mi riječi zvuče u duši ove večeri.

Dà, dragi meštre, mi smo uistinu sve ostavili, da za Vama pođemo, i nije nam upravo ništa ostalo. Nije to bilo jedamput, da nijesmo imali potplata na obući, nego je voda s blatom prodirala te kvarila i crnila poderane čarape. Nemamo ni probijene pare u džepu, a po kafanama nemamo kredita, pa sam sâm sebi dodijao; umoran sam i slab od gladi i pića i mnogih profućknih noći. Moja mati pere zahode, da može živjeti, a iz dućančića, u kom sam bio, knjige sam ja sam krao i prodavao, da si kupim milost nekakove vlačuga, raskalašene djevojčure. I sud me je držao u svojim pandžama, a ja sam plakao i milost molio kao kakav petljanac, no ipak su me bacili u zatvor. — Iza nekoliko časaka upotrebit ću malo oružja, što mi je sakriveno u njedrima, te ću krasno umrijeti, kao što nas neki drugi veliki pjesnik uči. Bit ću samoubojica, kojeg će ljudi osuditi, a Bog prokleti... Gle, gospodine, mi smo sve ostavili i pošli za tobom: što će nam biti za to?«

Mladi stranac zašutje. U sobi nasta tiho, tako tiho kao u grobu. Izvana nije bilo čuti nikakva glasa. Noć je bila crna i nijema, a njih dvojica sami. Stranac je blijed i strašan stajao pred sobnim vratima, a ruka mu pokazivala na oružje sakriveno na prsima. Pjesnik je nepomično sjedio na stolici. Ruke su mu bile hladne. Mogao je čuti kucaje srca.

Napokon progovori stranac glasom pridušenim no prijaznim:

»Više Vam nemam što reći. Mislio sam, da će Vam biti drago, da ovo čujete. Mogli biste valjda o tom razmišljati, kad budete kod svoga bogatog nakladnika na selu provodili ljetne praznike«.

Neobični se gost nakloni i ode, a pjesnik ga isprati.

---

[1]) Ove su riječi u Evanđelju (Mt. 19, 27), a rekao ih sv. Petar Spasitelju u ime svih apostola.

»Hvala, ne trebam svjetiljke«, reče stranac, »imam kutiju šibica. Laku noć, hvala Vam na dočeku«.

Nesigurno stupi na prvu stepenicu; na zadnjoj stade, zapali šibicu i ode. Pjesnik je čuo, kako je njegov strašni gost dolje još jednom stao i zapalio drugu šibicu. Pjesnik se okrenu. Koljena su mu drhtala. Vrati se u sobu.

U to se iz tišine začu strašan glas. Bio je to glas stranca, koji je stao i doviknuo onome, što mu je život opjevao i pjesmom ga na smrt uputio: »S Bogom, do viđenja!«

*

Dobro je, da o ovome razmisle i pisci i čitatelji... Priča je, ali u njoj ocrtana zbilja, što se hiljade puta opetovala. Učimo se na nesreći drugih.

---

7. ZLA ŠTAMPA RUŠI OBITELJ.

Što je obitelj? — Njezin izgled. — Ljubav u obitelji ima da raste, žrtvuje se i plod donosi. — Zla štampa ubija i truje ovaku ljubav.

»Obitelj je od Boga zasađen cvjetnjak čovječanstva, da u njemu niču i razviju se novi stanovnici zemlje i neba. Otac i majka sa porodom sačinjavaju obitelj. Ženidbeni vez slobodna muža i slobodne žene bio je od kolijevke čovječanstva sredstvo, da se svijet množi prema riječima Božjim Adamu i Evi: Množite se... Kršćanstvo podiže ženidbu na sakramenat, po kome se čovjek i žena obvezuju na dosmrtno poštovanje i vjernost, ljubav i sklad, sa zakonitom željom poroda za dobro zadruge i kraljevstva Božjega«. (Cantù-Despot, str. 156.)

Odgovara li obitelj uzoru, svetoj Nazaretskoj Obitelji, najdostojnijem odrazu Presv. Trojstva na zemlji, onda je vrelo najčišće i nepresahnjive sreće i uživanja. Pjesnici, govornici, svi slave domaće ognjište i sjećaju se radosti, što su ih tu proživjeli, kao radosti najčišćih i najslađih. Franceski slavni govornik Lacordaire veli: »Pitam vas bez ustručavanja, koji od vas ne zna ili ne osjeća, da četvrt sata u krilu obitelji, kraj oca i majke, braće i sestara donosi zadovoljstvo, kakva nema ni u kojem drugom zanosu? O domaće ognjište kršćanskih obitelji, o očinska kućo, gdje smo od rane naše mladosti sa svijetlom udihavali ljubav za svete stvari, makar i zašli u godine, mi se tebi vraćamo vazda s pomlađenim srcem, i kad nas ne bi vječnost k sebi pozivala, mi, odilazeći od tebe, ne bismo se mogli utješiti motreći, kako se tvoje sjene produljuju i tvoje sunce blijedi«.

Od obitelji poganstvo je učinilo barbarsko društvo, gdje je otac bio silnik, majka ropkinja, a djeca su mogla biti žrtvom očeve okrutnosti. Kršćanstvo je spasilo i podiglo obitelj. Evanđelje je unijelo u

obitelj sunce, što ogrijava ljubavlju, što čini, te u obitelji niču divne, krjeposti, što donekle nadomještaju čovjeku izgubljeni raj zemaljski.

Ali u tu svrhu treba da prva ljubav, koja je svezala muža i ženu, neprekidno r a s t e; da se jedno za drugo i obadvoje za porod ž r t v u j u, da cvijet iz zajedničkog stabla oca i majke, naime dijete, taj predmet plemenitog ponosa i nade, kao d i j e t e B o ž j e n j e g u j u i o d g a j a j u. Svega toga pak nema i ne može biti, ako u srcima članova obitelji ne plamti žar vjere, molitve i krjeposti.

Tko promatra prolaznost vidljivih stvari, kako lišće opada, kako nagnuća čovječja brže venu nego li ruže, taj znade, da su laskanja i obećavanja vjernosti puste riječi, ako se ne oslone na jači temelj nego je ljudsko srce. Budu li supruzi u molitvi i krjeposnim djelima nastojali da zaslužе gledati jednom vječnu ljepotu u nebu, onda će i njihova međusobna ljubav rasti iz dana u dan. Takovi će onda govoriti sa jednim plemenitim i pobožnim starcem, kad su mu suprugu polagali u grob: »Naša sreća trajala je četrdeset i sedam godina, no naša ljubav nije nikad spala do pukog prijateljevanja«.

Obiteljski život zahtijeva i neprekidnih ž r t a v a. Bračni život jest lanac pregaranja gledom na osobne slaboće, na istrajnost i vjernost do smrti, na stan i odijelo, na izdržavanje i odgoju poroda. Vjera i krjepost jedino mogu da uzdrže supruge uspravne sred nevolja i pregaranja, da im drže uprte oči u nebo, odakle dolazi savjet, snaga i pomoć.

Kako bi tek roditelji mogli posvema udovoljiti dužnostima prema djeci svojoj, ako ih ne osvjetljuje vjera i ne krijepi kršćanski život? Tek onda, ako otac i majka vide u svojem djetetu — posinka Božjega, što im ga sâm Bog, nebeski Otac djeteta, povjerava na izdržavanje i odgoju, shvatat će duboko dužnosti svoje spram poroda od srca.

Samo ona obitelj, u kojoj ljubav r a s t e, ž r t v u j e se i d o n o s i plemenite c v i j e t o v e novih građana domovini i Crkvi, odgovara zdravu razumu i Evanđelju, te je odraz svete Obitelji, Isusa, Marije i Josipa. U takoj obitelji muž je ljubazna i brižna glava ženi i djeci, radom se brine za tjelesno

izdržavanje, a riječju i primjerom pokazuje put u nebo, jer je on odsjev i zamjenik Oca nebeskoga. Žena pak drži red i čistoću, sabire i uređuje, s toga kuća nosi čar žene kao gospodarice, što osvaja i privlači muža umorna s dnevnoga posla. Majka nosi prvu brigu za odgoju djece, za poduku u vjeri i molitvi, jer je ona po zvanju vazda kod kuće i ima djecu na oku. Radi složna vjerskog i ćudorednog uzgajanja, što ga djeca uživaju od oca i majke, djeca su odana, poslušna, u strahu Božjem, slast, utjeha i opravdana nada roditeljima.

U psalmu 127. opisuje se i hvali se obitelj, u kojoj uživa muž plodove rada svojega sretno i zadovoljno, hvali se obitelj, u kojoj je žena među zidinama kućnim kao bujna i plodonosna loza; hvali se obitelj, u kojoj su djeca kao zelene i cvjetne mladice maslinove oko stola dvoreći i na svaki mig slušajući. No dodaje nadahnuti pjesnik: »Blago svima, koji se Boga boje i koji hodaju putovima njegovim«. »Eto tako će biti blagoslovljen čovjek, koji se Boga boji«.

Čvrsta vjera u Boga i krjepost daju životnu snagu obitelji, da u ljubavi živi, raste i cvate.

Dakle — ona čeljad, koja su usisala načela bezvjerske štampe, čeljad, koja sabire u svoju pamet i u svoje srce slike, osjećaje, nauk iz nećudoredna štiva, već nije kadra ni sposobna, da osnuje obitelj, kako ju zahtijeva razum i vjera, obitelj, koja bi bila mila i topla i bujna.

U takim djelima ima puno govora o ljubavi; taka djela sva su u tom, da prikažu borbu i žrtve, dok se dvoje ljubljenih ne uzme. No ta ljubav radije neka se zove strašću, koji osvoji i srce i pamet. Odatle ono razočaranje kod tolikih, što stupiše u bračni život. Uza sve obećavanje sjajne budućnosti, ljubavi i vjernosti do groba — za koju godinu ili već mjesec eto jesenske hladnoće i mraza, što istjera iz glave slike, za kojima je u romanima ginulo srce. Iza razočaranja nije čudo da nastanu svađe, nemiri pa i tužbe za rastavu. Ljubav je trpljiva i sve snosi; osobito ovdje u braku valja ona sv. Pavla (Gal. 6, 2): »Nosite terete jedan drugoga i tako ćete ispuniti zakon Isusov«. Ali u braku »moderno« dotjeranih nema ljubavi, nego sebičnost i osjetnost ravna mislima i

djelima. Neki i neke dadu se tako zavesti strastvenom ljubavlju, da pri sklapanju ženidbe ne paze ni na razliku vjere, kamo li na vrlinu i sposobnosti za bračne terete.

Sve su to obitelji i kuće na pijesku sazidane. Vjetrovi i polave međusobnih slaboća, razmirica, nesuglasica, briga, ljubomornosti, zlih jezika uzdrma ju i dovodi do rasula. Nema kršćanske ljubavi, toga temeljnog kamena obitelji, ljubavi što pregara, ljubavi požrtvovne i velikodušne, ljubavi što zaboravlja i radi te u brigama i križevima dapače i raste. Kuća postaje po malo dosadna i tijesna. Zaboravi li žena na dužnosti gazdarice i majke; nije li žena riječju i primjerom čuvarica žarke vjere i molitve; ako radi nje umuknu molitve i ugasne svijetlo vjere; ako nije ljubica, što skriva svoju ljepotu i miris svoj, nego tulipan što čezne za cestom, da sve vidi i od svih da bude viđena, pogotovu ako je u danima djevojaštva onesvetila um i srce svoje: onda su posljedice po obitelj to grdnije, jer kao što uzdržava tako i ruši žena tri ugla kuće. Neka uz to nadođu knjige i časopisi, što propovijedaju »slobodnu ljubav« i civilnu ženidbu, kako onda može biti govora o doživotnoj ljubavi, odanosti i prijegoru?

No ovo zlo još raste. Bezbožna i nećudoredna štampa iznosi u svojim junacima i junakinjama trulež propaloga obiteljskoga života, ruševine kuća i srdaca. Slike pak propalih muževa i žena, nemir i nezadovoljstvo take čeljadi mora da u čitateljima uguše ljubav i požrtvovnost, ta dva stupa obitelji. Pa kad nemaju ljubavi i snage za prijegor, kojim bi srce osvojili, traže novac i častan položaj, pa se tako trguje sa bračnim životom. Toliki neoženjeni i nepoudani propali individui, onolike bračne ponude po novinama, gdje se traži stanovita svota novca i imanja, često puta žalostan su plod zlih knjiga.

A što će biti s porodom, ako se nađe na krilu čeljadi, što osnovaše ovaku obitelj? Čim će zadojiti otac i majka svoje dijete, ako su sami otrovani? Tko će upućivati dijete na posluh i pobožnost, ta dva najljepša nakita djetinje dobe? Ljube oni svoje dijete, ali ta ljubav nije kršćanska, nema korijena u Bogu, nego je tjelesna »majmunska«, slijepa, što pazi i kiti tijelo

djeteta, a ne mari za djetinju dušu. Ovaka ljubav ne vidi na djetetu nikakve mane, ne vjeruje učitelju ni kateheti, da njezino dijete može biti zlo. Ista ljubav popušta djetetu kod kuće u svemu, samo da bude zadovoljno, samo da mu se ne bi što na žao učinilo.

Čim dijete počne otvarati oči, naći će kod svojih roditelja sablažnjivih knjiga i slika sa lijepim uvezom i zlatorezom, dapače dobit će ih kao božični dar. Tako se već zarana u djeteta budi strast i znatiželjnost, kojoj će udovoljiti razgovori i primjeri, što će ih iskusiti u roditeljskoj kući bilo od roditelja i starije braće bilo od služinčadi. Tako postaju roditelji — ubojicama duše vlastitoga djeteta. A ipak kako strogo govori Gospodin Isus: Teško onomu, koji sablazni jedno od nevine dječice, bolje bi mu bilo, da mu se o vrat objesi mlinski kamen te se izgubi u dubini morskoj!«

Koliko pak djece otmu ovaki roditelji, moderni ocevi i moderne majke, i Bogu i Crkvi i domovini, da mogu bezbrižnije i udobnije živjeti, da imadu manje troškova i brige! Ovake obitelji nijesu kao maslinik pun cvjetnih i bujnih mladih stabljaka, nego kao pusta livada, na kojoj strši jedno ili dvoje nekakvih bića, što razmaženošću, blijedilom, razuzdanošću, preranom zrelošću — malo ili ništa ne obećavaju.

Tko bi dostojno orisao bijedu »modernih« obitelji od najviše gospoštije do socijalizmom zaraženih radničkih stanova! Tko bi našao dolična imena svim gorkim časovima, svim onim bolovima i jadima na tijelu i duši, što kano osveta počiva na obiteljima, jer ostaviše Boga i zakon njegov! Tko bi izbrojio ubistva i samoubistva, parnice, rastave, umorstva oca i majke, žene i djece, a izvor im je u — razvratnom, otrovnom štivu!

Između tolikih groznih primjera evo samo jedan. Godine 1882. u Parizu udavi otac svoje dijete; tadanji brzojavi osvijetliše taj strašni događaj dodajući, da je oca na to navela knjiga, što je očito pisala protiv očinskih dužnosti. Na hiljade i hiljade pak roditelja ubijaju djecu duševno i tjelesno po malo time, što se dadoše na pijanstvo, kartanje, nevjernost međusobnu, raskoš i neobuzdanu osjetnost.

Grofica Ida Hahn-Hahn, umrla 1880., pisala je na njemačkom jeziku svu silu romana, te je po junakinjama svojih djela nanijela neizmjernu štetu obitelji i ljudskoj zadruzi. Kad se osvijestila od protuvjerske i nećudoredne obmame, nastojala je, da dobrim, vjerskim i plemenitim spisima donekle barem nadoknadi onu štetu, te bi često puta gorko uzdahnula: »Najviše bi mi udovoljio onaj, koji bi uništio sve moje dosadanje spise, a da u njih ni ne zaviri, kamo li da ih pročita!«

Klement Brentano, dajući pod svoje stare dane savjet nekoj majci gledom na odgoj djece reče: »Iz iskustva znam, da su zle knjige kamen smutnje i uzrok nesreće u obitelji«. Po sebi se to razumije, kad znamo, kako zle knjige i novine kvare pojedince, i muške i ženske, a od pokvarenih članova nikada zdrava društva, zdrave cjeline!

Svjetski rat okljaštrio je mnoge naše obitelji, oduzeo im najzdravije i najbujnije grane, tako da su ostali samo goli panjevi, starci i starice, i polomljene grančice, što još u sebi kriju snagu i budućnost. Sav mar i trud valja da je uložen u to, kako će mladost naša biti što sposobnija za pravu kršćansku obitelj, što će se ugledati u svemu u sv. Obitelj Nazaretsku, kako ćemo, drugim riječima, pomladiti, okalemiti naše obitelji, da donekle nadoknade silne gubitke hrvatskih sinova i razorena domaća ognjišta. Životnu snagu i pojedinac i obitelj može naći dovoljno i preobilno crpsti iz — vrhunaravnoga vrela, iz vjere i ćudoređa, kako ga uči i štiti katolička Crkva. Jedna od pijavica, što ispija tu životnu snagu, jest opaka, zla štampa. S toga će biti velik, ako ne najveći dobročinitelj hrvatskoga naroda onaj, koji u svojem djelokrugu u jednu ruku stane na put opakim knjigama, časopisima i novinama, u drugu pak bude upućivao svagdje i svakoga na štivo čisto, plemenito, uzvišeno, vjersko i nabožno.

---

8. ZLA ŠTAMPA UBIJA NAROD.

Narod je velika obitelj. — Narod mora rasti i sticati blagostanje. — Radinost i štedljivost kršćanska i nekršćanska. — Katolička prosvjeta i vremenito blagostanje. — Vjerska ili nasilna uzda.

Nesretna opaka štampa, što svojim protuvjerskim i nećudorednim proizvodima ispija snagu života pojedinaca i razara domaća svetišta, zar da prosvijetli, podigne, usreći, oslobodi narode? Ta već iz dosadanjega razlaganja mora biti i ćoravu jasno, da se pogubne i smrtonosne posljedice zla štiva s pojedinaca i obitelji moraju saliti na cio narod na njegovu vremenitu i vječnu nesreću. Jer šta je narod? Narod je velika obitelj. U narodu živu ljudi iste krvi i jezika, istih vrlina i slaboća, istih nagnuća i čuvstava, istih težnja i misli, iste prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, istoga obzorja i iste rođene grude. I tako narod ne samo da je jedna obitelj, nego kao jedno tijelo, kao jedna velika osoba, jedan čovjek. Svi članovi jednoga naroda zovu rođenu svoju grudu domovinom svojom.

Odmah nam je dakle jasno: kakovi su u većini pojedinci, kakove su u većini obitelji, onakav je i cio narod. Ubija li zla štampa pojedince, ruši li zla štampa obitelji, očevidno je, da stradava i propada sav narod.

I doišta! Narod će cvasti i napredovati, ako bujno raste a ne opada; ako ne gubi imetka nego koraca naprijed u vremenitom blagostanju; ako je požrtvovan i darežljiv za plemenite ustanove narodne; ako je svijestan svojih dužnosti i prava te ima smisla i volje za pravu slobodu dostojnu čovjeka.

No protuvjerska i nećudoredna štampa baš protivno postizava u narodu. Budući da razuzdava želje za uživanjem tjelesnim, ubija volju za dužnosti i prijegore u obitelji, u obiteljskom životu, i tako kao tuča ubija cvjetnjake, iz kojih bi imali nicati brojni, zdravi

i poletni novi članovi naroda, djeca i mladost, ta uzdanica naroda, kako ju svi nazivljemo. Eno nam živ primjer Franceska, gdje je bezbožna i otrovna štampa tako rastrovala obiteljski život, da sve to većma opadaju brojevi djece, što dolaze na svijet. Kroz zadnjih četrdeset godina Franceska je narasla jedva za dva milijuna ljudi, dok je Njemačka u istom razdoblju stekla preko dvadeset i pet milijuna novih svojih stanovnika. Franceska je 1870. bila u ratu s Njemačkom; da je u zadnjem ratu ona sama bila zapletena samo s Njemačkom, imala bi dakle proti sebi u Njemačkoj novih dvadeset i pet milijuna, gotovo još jednu državu, kakva je ona sama po broju. Državnici franceski vide tu pogibelj po svoju domovinu, pa u strahu i brigi nastoje da novčanim nagradama i potporama potaknu na obiteljski život sa što brojnijom djecom. No sve je to uzalud, dokle se god franceska obitelj ne vrati na temelje, što ih je za obitelj udario sâm Bog u raju zemaljskom i u katoličkoj Crkvi. Ali čemu da se zalijećemo u daleku Francesku! Imamo bliže ruševina narodnih, što ih za sobom ostavlja život prema nauku zle štampe. Koliko se tužbi već čulo, da naš narod u Slavoniji opada brojem, da mu se iz ruku izmiče djedovska zemlja i kuća, da se na hrvatska ognjišta nemilice naseljuju razni tuđinci! A zašto to? Poradi gizde i razuzdana života pojedinaca, mladeži muške i ženske, poradi razuzdana života onih, koji su već sklopili ženidbu, te ne će da im stol okiti vijenac dječice, pomlatka, nade i roditeljske i narodne. A što uspiruje tu vatru, da izgaraju hrvatske kuće? Tko drugi, ako ne zla štampa, zli časopisi, knjige i novine, što odvraćaju od Boga i Crkve, što potpiruju strasti i želje za užitkom! Tko drugi, ako ne protuvjerska i nećudoredna štampa, po kojoj obitelj gubi svoj čar, svoj žar, svoju plodovitost i ostale krjeposti, na kojima valja da počiva!

Narod treba ne samo da je brojan, da se razgranjuje, nego valja da svaki član i svaka obitelj ima sve, što joj je potrebito i korisno za život, drugim riječima narod ima da napreduje i u vremenitom blagostanju. Prvi pak uvjeti za vremenito imanje jesu radinost i štedljivost. Istinito i lijepo kazuje naša poslovica: »U radiše svega biše — u štediše jošte više!« Svako

selo, a po gotovu svako veće mjesto imat će bez dvojbe u svojoj prošlosti i sadašnjosti živih dokaza, kako su nerad i rasipnost odnijeli jednima imetak djedovski i bacili nedostojne potomke na prosjački štap, a opet kako su drugima radinost i štedljivost načinile od potleušice kuću zidanicu, ako ne palaču.

Gleda li čovjek svoj život u svijetlu kršćanske prosvjete, nalazi, da je rad za njega i dužnost i ures. Bog nam je dao tjelesnih i duševnih sila, dakle on hoće, da te sile i upotrebljavamo, da radimo. Na svijet nas šalje Bog samo s tim silama, dakle rad je najnaravnije vrelo, kako da čovjek steče ono, što mu je za život potrebito i korisno. Ova dužnost, da radimo, još nam je očitija, ako pogledamo nauk sv. vjere. Zašto je Bog nadahnuo Mojsija, neka opiše stvorenje svijeta kroz šest dana, ako ne za to, da nauči čovjeka, neka vrši šest dana svoje poslove imajući Boga na pameti, a sedmi neka odmori tjelesne sile te upravi svoje misli i želje samo na Boga i nebo? »U znoju lica svoga jesti ćeš kruh svoj«: to nam je baština, što nam ju je donio praotac Adam iz raja zemaljskoga. A budući da Bog sâm traži od nas, te ispunimo dane života savjesnim vršenjem dužnosti svoga staleža, to slijedi, da čovjek radom ne samo stiče sebi vremenitog imanja, nego nagomilava sebi zasluga za nebo. To nas jasno uči Spasitelj u priči o talentima, što ih sluge dobiše od gospodara, da njima rade. Radini sluge zaradiše još jednom onoliko talenata, koliko im je gospodar posudio, a gospodar ih nagradi pozvavši ih, nega uđu u veselje gospodara svojega. Lijeni pak sluga zakopa svoj talenat; nije ga potrošio ni proigrao, vratio ga je gospodaru, a gospodar ga baca na muke. Kad znamo, da je taj gospodar — Bog, da su sluge — ljudi, da su talenti — razne sposobnosti i darovi od Boga, onda znamo, da je nebo — veselje gospodarevo, što čeka radiše, a pakao da su one muke, što čekaju lijenčine.

Mnogi se varaju, da je raditi sramota. Nipošto! Nerad, lijenčarenje: to je sramota za zdrava čovjeka. Jednom je išao car Napoleon Veliki na šetnju s nekom oholom gospođom i susretne čovjeka siromaha sa velikim bremenom na leđima. Ohola gospođa ne htjedne se ukloniti tome čovjeku, nego neka bi se on s ono-

likim teretom pred njima u kut sklonuo! No Napoleon se sâm ukloni onome siromahu govoreći oholoj gospođi: »Poštuj čovjeka s njegovim teretom!« Kao Napoleon sude svi pametni i trijezni ljudi. Hoće li u mjestu da koga ili koju pohvale, na prvom će mjestu naglasiti, da radi od jutra do mraka, da radi kao mrav. I svatko će poštovati marljivo čeljade, makar siromašno i priprosto. Raznese li se pako glas o nekomu, da je trom i lijen, da ne voli raditi, da krade Bogu dane, niti će ga tko poštivati niti će ga na posao zvati.

Reći će tko: »Pa eno rade i satrše se radeć i socijalisti, koji ne će da čuju za Boga i za vjeru!«

Istina, rade i oni, ali kolika je razlika između radnika-katolika i radnika, koji je odbacio vjeru otaca svojih! Da zavirimo u dušu i u familiju jednoga i drugoga, našli bismo, da je prvi uza sav napor miran i zadovoljan, jer ga prati blagoslov Božji, a drugi radi kao živi stroj uvijek mrk i spreman na psovke proti Crkvi, protiv bogatijih, protiv svoga poslodavca; našli bismo, da prvi snosi zarađeni novac u svoju obitelj, te s njome podijeli svaki zalogaj u ljubavi i strahu Božjemu, a drugi da najveći dio zarade potroši po birtijama samo da udovolji pohlepi za pićem i zlim društvom, makar žena s djecom skapavala od siromaštva. Odatle u jednoj obitelji radničkoj mir i zadovoljstvo, u drugoj svađa i ostali grijesi.

Može li se ovakim uvjetima za blagostanje ponositi protuvjerska i nećudoredna prosvjeta, može li uprijeti prstom u krajeve i narode, da ih je pridigla i doista usrećila u njihovu srcu i izvanjskom životu? Kad bi joj uspjelo jedan cio narod potpuno osvojiti za svoja načela, od toga časa bi se tomu narodu imalo početi kopati grob i pjevati osmrtnicu. Katolička Crkva sa svojom prosvjetom ponosno upire prstom na narode i krajeve, koje je privela k Bogu i zajedno otvorila im vrela vremenitog blagostanja.

Franceski pisac Montesquieu veli: »Č u d n o v a t o, k r š ć a n s k a v j e r a, k o j a č i n i s e n e m a d r u g e z a d a ć e o s i m s r e ć u n a d r u g o m s v i j e t u, o s n o v a l a j e s r e ć u i n a o v o m e s v i j e t u«. Evo šta piše jedan protestanat, Guizot, o našim samostanima u vrijeme, kad su se u Evropu selili

novi no barbarski narodi: »Opatija (samostan sa opatom) nije bila mjesto samo za molitvu i razmatranje, nego ujedno otvoreno utočišće protiv barbarstva. To zaklonište za knjige i znanost zahvaćalo je zanate svake ruke, i njegovo gospodarstvo bilo je uzorno«. Isto rade i današnji misijonari po divljim neznabožačkim krajevima, kamo uz sv. Evanđelje donose temelje i vremenitoj sreći naroda. Dr. Oskar Baumann proputovao je neke afričke krajeve, kamo su već doprli bili katolički misijonari, te ovako o njima govori: »Ostaviš li zadnje varoške kolibice, stupiš na divan nasad kokosa, što već misiji pripada ... Vrlo je zanimljiv i poučan vrt, što ga umjetno natapaju, gdje uspjeva ne samo svakovrsno tropsko bilje istočne Afrike, nego i mnogo evropsko bilje ... Nov razuman način u poljodjelstvu i vrtlarstvu, zanati i rukotvorine, što ih tamo njeguju, uspjesi, što ih time misijonari polučuju, liječničke pomoći, što ih rado daju urođenicima, sve to djeluje na crnce jače i trajnije nego li višegodišnje propovijedi i opomene«.

Kako je dakle pred dvadesetak godina neistinito i klevetnički pisala nekakva hrvatska zavedena omladina u svojem naskoro propalom listiću »Naša snaga«, da kršćanstvo i katolička Crkva sprječava rad i izvanjsku kulturu, da uči lijenčariti i slično! Kršćanstvo naprotiv uči kao dužnost raditi, samo ne da, da u sticanju vremenitog blagostanja izgubimo s vida nebo i dušu, te traži, da se najprije brinemo za kraljevstvo Božje i pravdu njegovu.

Jednako blagotvorno djeluje naša prosvjeta naukom svojim o upotrebi stečenoga imetka. Čovjek je gospodar svoga s pravom stečenog imetka, ali nije posve neovisan i slobodan gospodar, nego će odgovarati Bogu, kako se je služio stvorenim stvarima. Zakoni u ovom pogledu jesu osobito ovi: Ne rasipaj i ne troši uzalud, i : Čini dobro svojim imetkom onima, koji trebaju pomoći. Drugim riječima, prosvjeta kršćanska zabranjuje rasipnost i rastrošnost, a naređuje ljubav i milosrdnost. Siromahe i potrebne izručio je Bog ljubavi i dobrotvornosti imućnijih. Dosta je, da se sjetimo na dva mjesta iz nauka Isusova. U priči o bogatunu i Lazaru kazuje nam Spasitelj, da je bogatun osuđen u pakao radi rasipnosti i tvrda srca

prema siromašnom Lazaru. Isto nas uči Spasitelj, dok proriče o sudnjemu danu. Onima na desnoj strani ne će spomenuti druga dobra djela osim milosrdnost: »Dođite, blagoslovljeni Oca mojega, primite kraljevstvo, koje vam je pripravljeno od postanka svijeta. Jer bio sam gladan, i dali ste mi jesti; bio sam žedan, i dali ste mi piti; bio sam gost, i primili ste me; bio sam u tamnici, i obašli ste me«. Na ptanje pravednika, kad su mu to učinili, odgovorit će im Sudac: »Zaisto vam kažem, kad god ovo učiniste najmanjemu od moje braće, meni ste učinili«. Tada će reći i onima, koji budu na lijevoj strani: »Idite od mene prokleti u oganj vječni, koji je pripravljen đavolu i glasnicima njegovim. Jer bio sam gladan, i nijeste mi dali jesti; bio sam žedan, i nijeste mi dali napitka; bio sam gost, i nijeste me primili; bio sam gol, i nijeste me obukli; bio sam bolestan i u tamnici, i nijeste me pohodili... Zaisto vam kažem, kad ne učiniste ovo jednom od mojih malih, nijeste ni meni učinili (Mt. 25, 35 sl.). Tako će na sudnjemu danu udariti pečat Spasitelj na svoju riječ: »Blago milosrdnima, jer će milosrđe postići«, a to znači u drugu ruku: »Teško nemilosrdnima, jer će nemilosrđe postići, jer ni oni ne će naći milosrđa«.

Istina, ima ih, koji se ne ponose kršćanskom prosvjetom, a ipak daju sirotinji iz čuvstva čovječnosti ili daju u narodne svrhe iz čuvstva domoljublja. No na to valja odgovoriti: Ne daju svi, koji bi mogli; ne daju onoliko, koliko bi mogli; njihovu dobrotvornost ne pokreće čista i vrhunaravna ljubav prema bližnjemu i prema domovini, pa s toga o njima valja riječ Isusova, što ju je rekao farizejima, koji su davali milostinju, da svijet vidi i hvali ih: »Primili su plaću svoju« (Mt. 6, 2).

S druge strane nije li baš posljednje ratno doba pokazalo, kako su mnogi »dobrotvori« samo za dlaku bolji od onoga bogatuna u Evanđelju! Daju se zabave u »dobrotvorne« svrhe; na tim zabavama izdovoljuju se učesnici do mile volje — da li uvijek i bez grijeha!? —, a otpatke samo dobivaju siromašni Lazari, bijedni ratnici i siročad!

Neka i sada izađe protuvjerska i nećudoredna štampa, pa neka upre prstom u sirotišta, u bolnice, u

redovnike i redovnice, što ostaviše sve i cio svijet, samo da se posvete nevoljnima i sirotama, samo da čine dobro bližnjemu! Nema ih, to može samo učiniti od čovjeka katolička prosvjeta.

Poznato je svuda po svijetu, koliko dobra čine sestre milosrdnice i ostale katoličke redovnice osobito u vrijeme rata po bolnicama. Moraju im se diviti i katolički i nekatolički muževi, kad vide onu požrtvovnost, ljubav i samilost, koja sebe zaboravlja i daje se sva na uslugu nevoljnicima. Za krimskoga rata godine 1855. divila se tako katoličkom redovničkom osoblju i jedna Engleskinja, protestantkinja Miss Nighengate, pa i ona htjede da osnuje jednu družbu sličnu našim milosrdnicama. U to ime dođe da upita za savjet O. Stjepana, superiora Lazaristâ. Ona mu pokaže cio svoj plan. Na to će joj katolički redovnik: »Milostiva, divim se Vašoj dobroj volji i namjeri, no ja sam uvjeren, da ne će te uspjeti. Izgleda to meni, kao da se radi o nekom stroju; po Vašem planu možete ga posve sklopiti, da ne manjka nijedan čavao, no kako će se taj stroj gibati, odakle mu para?« — to jest, nema tu nutarnjega života vrhunaravnoga, koji daje rad i požrtvovnost! To daje samo katolička Crkva!

Napokon još jedno!

Pravoga blagostanja nema, makar pojedinci i obitelji u narodu imali svega u obilju, ako ne mogu mirno i nesmetano uživati svoja prava. Kakvo je to blagostanje, ako nijesi siguran za svoje dobro, ako moraš od ljudi kao od divljih zvijeri čuvati i život i imanje svoje? Kakvo je to blagostanje, ako narod nije siguran u svojoj domovini za svoju slobodu, ako mora nagomilavati topove i puške te žrtvovati silne novce i živote svojih sinova, da obrani sebe i svoju rođenu grudu?

Svaki čovjek, svaka obitelj, svaki narod jest kao jedna tvrđava raznih prava, što mu ih je Bog dao po naravi. Ta prava jesu prava na život, na imetak, na slobodu kretanja, na svoju grudu, na svoj jezik, na svoju upravu, na svoju domovinu. No pravo jednoga rađa u drugome dužnost, da poštiva, da ne dira u tuđe pravo. Ta prava kazuju zakoni naravi i zakoni, što ih ljudi skovaše te što ih utanačiše narod s narodom, država s državom. Kad bi svaki čovjek, svaka obitelj,

svaki narod i svaka država poštivala tuđa prava, bio bi na zemlji divan mir i red, kao što je divan red i sklad među zvijezdama, od kojih svaka svojim putom slobodno hoda. Što su zakoni fizični za nerazumni svijet, to su prava i dužnosti za razumni svijet, za ljude. Odakle sve parnice, odakle zatvori i tamnice, odakle oružnici i vojske, ako ne odatle, što se razumna bića ne će da drže svojih dužnosti međusobnih? Odakle ratovi, koji progutaše milijune najsvježijih života, koji ostaviše milijune sirota i sakatih, koji baciše svijet u bijedu i dugove, koji cvijet kulture učiniše ruševinama, koji potoke krvi razliše? Odatle, što su se zabacila sva prava i pošlo se za načelom, ne tko ima pravo, nego tko je jači!

Međutim zadnji svjetski rat sa svim revolucijama, što su se javljale u povijesti, najbolje dokazuju, kamo vodi lažna prosvjeta, što ju propovijeda protuvjerska i nećudoredna štampa. Dà, baš ova štampa najviše je pridonijela, da je u javnomu mnijenju nestalo smisla i samosvijesti dužnosti i prava; baš ova štampa brišući Boga i vjeru iz javnoga života naoružava do zubi cio svijet, neka se kolje, ubija i ništi. S toga lijepo reče Sv. Otac papa Benedikt XV. u odgovoru kardinalima na njihovu Božićnu čestitku 1917., da se ne će povratiti mir, dok čovječanstvo opet ne prizna Boga kao izvor svih prava, Boga, koji strogo bdije nad vršenjem dužnosti svih, i naroda i država. Franceska revolucija prestade onda, kad se na vratima jednoga hrama ne vidje krvavim slovima napisano: »Franceski narod opet priznaje najviše biće, Boga, i neumrlost duše«. Ne povrate li se narodi i države iza prošlog rata k Bogu, izvoru prava i dužnosti, i njegovoj Crkvi, čuvarici božanskoj na zemlji tih prava i dužnosti, ne će presahnuti otrovno vrelo krvoprolića.

Zorno i duhovito prikazuje glasoviti Donoso Cartes u svojem govoru »Dvije uzde«, kako propadanjem vjerskoga života raste nezadovoljstvo i pritisak naroda nasiljem i oružanom silom. Najprije kazuje, da imadu samo dva prisilna sredstva, unutarnje i izvanjsko, vjersko i političko; zatim iznosi na temelju povijesti i iskustva zakon, prema kojemu svaki put to većma raste termometar državnog pritiska, što više opada vjerski utjecaj, i obratno. To on dokazuje stoljećima iz povijesti. U pogansko doba podiže se s jedne strane silništvo a s druge ropstvo, kad je vjerski život pao na ništicu. Kad je došlo kršćanstvo, s vjerskim osjećajem cvale su sloboštine, a otkad je počeo slabiti utjecaj vjere, od onda neprestano raste termometar državnog pritiska. »Najprije se okrenu feudalno kraljevstvo u apsolutističko. Onda dođoše stajaće vojske, to jest milijun oružanih ruku, da brane društvo. A jer je vjerski barometar sve dublje opadao, rekoše vlade: Mi imamo milijun ruku, ali to nam više nije dosta; trebamo i milijun očiju, da nadziremo društvo; i stvoriše policiju. Naskoro zatrebaše milijun ušiju, i dobiše ih upravnom centralizacijom, po kojoj i najtiši pokreti u narodu dopru do vlada.

I jer je vjerski termometar sveudilj padao, morao je rasti politički: Vlade rekoše: Nije nam dosta milijun ušiju za prisluškivanje, mi moramo biti svi u isto doba na svim mjestima. To im bi moguće iznašašćem brzojava.

I tako danas stoji Evropa. Polovica je ljudi pod oružjem, da ih ne proždere druga polovica«.

Govornik je zaključio: »Sada se dadu zamisliti samo ove dvije stvari: Ili će nastati ili ne će nastati preokret na vjerskom području. Ako nastane, onda ćemo naskoro opažati, kako opada politički termometar baš u onoj mjeri, kako raste vjerski, i to posve naravno i po sebi, a da narodi, vlade i ljudi išta poduzmu, dok ne dođe ona ugodna temperatura, u kojoj uspjevaju slobode narodâ. Ako li pak — a ja to osobito naglasujem — bude vjerski termometar još dublje pao, onda ne znam, kako ćemo svršiti. Ja to ne znam i drhćem, kad na to pomislim. Ako u vrijeme, kad je vjerski utjecaj bio na vrhuncu, gotovo nije bila potrebita nikakva vlada, hoće li onda biti ikoja vlada kadra da održi red?«

Tako je govorio Donoso Cortes, a na svoje oči vidimo, kako je imao pravo, i mi sa strahom gledamo kako već neki narodi proživljuju ono, pred čim je on u pomisli drhtao.

Međutim radi znamenitosti predmeta, kojeg se evo dotaknusmo, moramo se njime opširnije zabaviti, naime odnosom vjere i politike.

---

9. VJERA I POLITIKA.

Kako »rastavljaju« vjeru od politike? — Politika. — Vlast od Boga. — Usluge vjere državi. — Sakristija. — Prava rastava Crkve i države. — Cesaropapizam.

»Neka se ne miješa vjeru s politikom!« — »Vjera je privatna stvar!« — »Svećenici u sakristiju!« — »Svuda hoće da zavlada klerikalizam, hoće da se uvuče i u javni, politički život!« — »Dolje klerikalci!«

Ovakim i sličnim doskočicama razbacuju se »liberalne«, »slobodoumne« i »socijalističke« novine i novinari. Ovakim i sličnim oružjem bore se štokakvi političari i demagozi na odborskim sjednicama i za izbornih skupština.

Koliko vrijede ovake doskočice?

Po našim dućanima gradskim, a još više po seoskim, nalazimo često puta uz solidnu robu raznih ostataka, otpadaka, ostaleži, stvari i stvarčica, kojima nema. prođe ni kupaca u naprednijim mjestima. A zašto? Jer nemaju prave, trajne vrijednosti, zamamljive su samo za neuke i priproste oči. I tako se dešava, da jednostavni i prostodušni narod kupujući one trice i besposlice izbaci teško zarađeni novac, a lukavi trgovci postaju bogatiji na njegov račun.

Slično se zbiva i sa duševnom robom, s robom duševne prosvjete. Ima i tu otpadaka i besposlica, što ne opaljuju kod pametnijih, prosvjetljenijih naroda, a u naš ih puk unose neki ter neki, koji su vidjeli nešto svijeta i koješta načitali. I nađe se među bezazlenim, koji upiju onake puste i prazne fraze, a plaćaju ih najdragocjenijim blagom, naime odanošću i ljubavlju prema Crkvi. Otuđe se od njezinih službenika i sv. sakramenata, okrenu leđa toj majci, a tko nema Crkve za majku, ne može imati ni Boga za oca, govori sv. Ciprijan.

Vjera i politika!

Tko danas ne raspravlja o vjeri i politici, o Crkvi i državi, o njihovu međusobnom odnošaju? A koliko ih ima, koji donekle imadu bistar pojam o tom, što je

vjera a što politika, što spada na vjeru i Crkvu, a dokle siže politika i državna vlast? No ako i bi mnogi u što neprilika bili, kad bismo stavili taka ptanja, znadu ipak, što bi htjeli da postignu ovakim krilaticama. Dok baš oni najviše uvlače vjerske stvari i Crkvu u svojim političkim agitacijama, rado bi barem skučili Crkvu i njezine službenike pod »svemožnu« državnu vlast, kad već nijesu kadri izbrisati vjeri svaki trag.

Okrutni car Nero dade primjer, da se rastavi politiku od vjere, ali samo od vjere kršćanske. Da to postigne, smišlja najpodlije osvade i najstrašnija mučila, da iskorijeni kršćanstvo. Bezbožni njemački kralj Fridrik II. hoće ne da rastavi nego da stopi vjeru i politiku u svojoj ruci, tako te on bude i car i papa zajedno i onda oslobodi kršćanski svijet od »ludorija«, kako je nazivao kršćanstvo. Henrik VIII., kralj engleski, hoće da rastavi katoličku Crkvu od politike te diže progonstvo, što je trajalo i poslije njegove smrti, takovo progonstvo, da se može takmiti s Neronovim i Dioklecijanovim. Franceski »prosvjetitelji« i franceska revolucija po istom uzoru hoće da rastavi vjeru od politike ubijajuć biskupe i svećenike, rušeć crkve i samostane. Njemački »kulturni boj« pred pedeset godina radi istim sredstvima, da rimsku Crkvu ili katoličku vjeru rastavi od politike. U Franceskoj — da nju navedemo za primjer — rastavljaju vjeru od školske politike tako, da se u državnoj školi ne smije ni spomenuti Bog i besmrtna duša, a kamo li Krist kao Bog i čovjek i kršćanstvo kao vjera božanska. Nije puno bolje ni u Italiji. Taku školsku politiku, koja ne smije znati za kršćansku vjeru, raznose Talijani i po svojim naseobinama. Prije dvadesetak godina spremali se neki roditelji-katolici Talijani u egipatskoj Aleksandriji, da bi se u privatnoj talijanskoj školi ondje predavao i vjeronauk. Ali framazoni ili slobodni zidari digoše se odlučno i zaprijetiše, da ne će živ prekoračiti školskoga praga onaj svećenik, koji bi se odvažio poći u školu i vjeronauk predavati.

Dà, lozinka »Van s vjerom iz politike« hoće da izagna iz javnoga života ne samo biskupe, svećenike, nego i uvjerene katolike, jer da nemaju građanskih prava kao i ostali; hoće se zatvoriti svećenike u crkvene zidine, neka se ne jave u saboru ili parlamentu,

u upravi i zakonodavstvu, u školstvu i obiteljskim odnosima; hoće se konačno državu bez Boga, bez ikakve vjere. A jer ne može nitko ostati trajno hladnim i nehajnim prema Bogu i vjeri, kao što ni magnetska igla ne može biti nehajna prema sjevernom ili južnom polu, takova bi država bila proti Bogu i vjeri, da i podanici postanu bezvjerci kao i oni, koji vode državu. Odatle dolazi, što slobodnozidarski državnici amo govore, da ne treba miješati vjeru i politiku, a tamo svakom se zgodom bave vjerskim stvarima, dakako u dušmanskom smjeru i s dušmanskom nakanom.

A ipak vjera i politika, Crkva i država morale bi da budu u ljubavi i skladu, morale bi sporazumno i složno odgajati i voditi svoje podanike, ako se ide doista za tim, da se narodu pribavi što veće i mirnije vremenito blagostanje.

U jednom predavanju »O političkim idejama« reče dr. Josip Mala: »Što je politika? Što su ideje? Politika i država nerazdruživo su međusobno vezane. Govorimo li o politici ili o državi, i nehotice se sjetimo jednoga i drugoga. Politika mora računati i gledati u budućnost. Pravi političari, pravi državnici udaraju smjer i daju pravac narodnom razvoju te odlučuju o njegovoj sudbini za desetke godina. Politika dakle nije boj o biti i nebiti, nije boj za opstanak, nego je boj za bolji i sretniji opstanak i budućnost«.

Svrha je državi, da promiče vremenito blagostanje svojih članova, svih državljana. Vremenito blagostanje obuhvata mnogo grana izvanjske i nutarnje ili duševne kulture. Politika je znanost i vještina, koja hoće da postigne svrhu države. »Kad govorimo ovdje o politici, razumijemo pod tom riječju skup svih političkih, gospodarstvenih i društvenih pitanja, ukratko, skup svih pitanja javnoga života«. (Hist. polit. Blätter, 144[5]. 406.)

Makar da su politička pitanja više ili manje u međusobnoj vezi, ipak možemo razlikovati izvanjsku politiku od politike unutarnje. »Politika je dvostruka: politika gledom na odnose prema izvanjskim zemljama, i politika, koja se odigrava na domaćem tlu. Ovu zadnju moglo bi se nazvati i društvenom politikom; ona ima pred očima samo domovinsko društvo ili pučanstvo«. (Weg zur Erkenntniss des Wahren. Ein Vademecum für Freunde praktischer Philosophie. Von Jacob Balmes. Frei nach dem Spanischem El Criterio deutsch bearbeitet von Theodor Nissl. Regensburg, 1872. 485.). Vanjska se politika očituje u međunarodnim ili međudržavnim ugovorima, osobito na trgovačkom području, i u savezima za zajedničku obranu. Vode ju ministri vanjskih poslova po diplomatskim zastupnicima kod vlada drugih država. Tako se stvara međunarodno pravo, što sobom donosi međunarodne dužnosti ili obveze, da se pošteno i savjesno vrše pojedina utanačenja te se ne kidaju jednostrano, nego se sporazumno mijenjaju ili razrješavaju. Kao što u privatnom tako i u javnom životu ne će biti savjesnosti, ako se nema pred očima Boga, koji bdije nad svakim narodom i ne može dopustiti, da se bezobzirno krše prava, kojima je on zadnji čuvar, i ne ispunjaju međusobne dužnosti. Bez ovake religiozno-moralne podloge nemaju međunarodni ugovori svoje snage, te će u zgodan čas diktirati državi smjer rada ne slobodno preuzeta dužnost nego »sveta sebičnost« časovita korist, kako nas historija jasno uči. No po samu tu državu, usprkos časovitog probitka, ne može taka nesavjesnost donijeti trajne koristi već s toga, što ona time gubi svoj ugled i uči podanike, da i oni ne moraju vršiti svojih dužnosti međusobnih i prema državi. Nad takom državom ne može lebdjeti blagoslov Božji, a »ako Gospodin ne čuva grada, uzalud bdije, koji ga čuva« (Ps. 126, 2.).

Pogledom na unutarnju politiku valja odmah naglasiti, da tu ima pitanja, u koja se ne upliće nijedna vjera. U jednom predavanju reče katolik prof. dr. Hertling, muž velik i kao učenjak i kao političar: »O mornarici, o vojsci, o pojedinostima pravne uprave, o uređenju prometa ne daje nam katolička nauka — kao ni nauka ikoje druge religije — nikakvih razjašnjenja«. No jer tim pitanjima nije iscrpljena sva nutarnja politika, koja obuhvata još na priliku sređenje društvenih odnosa, odgoj mladeži ili školu, ženidbeni vez, zakonitost djece, jasno je, da vjera mora utjecati u neke tačke nutarnje politike. Najsolidniji temelj društva pa i državi udarile su deset zapovijedi Božjih. Kako bi se dalo posvema isključiti vjeru od politike, kad i vjera i politika imaju posla sa istim čovjekom,

sa istom obitelji, sa istim društvom? Samo je ta razlika, što vjera gleda čovjeka više, u koliko ima besmrtnu dušu, određenu za sretan život u vječnosti, a politika ima pred sobom čovjeka, u koliko hoće da mu pribavi vremenito blagostanje. »Politika i vjera dvije su stvari, koje su tako usko srasle, da nije moguće rastaviti jednu od druge« (Hist. polit. Bl. 1447, 528.). Rastavljati vjeru od politike znači vaditi dušu iz tijela. Rastava vjere od politike ne čini državu okamenjenom lešinom, nego lešinom, što se rastvara. Ne smiju se odvajati vjera i politika, nego se moraju svoditi u sklad. A bit će sklad onda, kad se vremenito podloži vječnomu, časovito besmrtnom, zemaljsko dobro vječnom blaženstvu, ili kad država u društvenim zakonima, školstva i obitelji bude poštivala ustanove Božje i crkvene.

Veliki papa Leon XIII. izdao je dne 1. novembra 1885. posebno pismo o ovoj stvari. Tu on između ostaloga govori: »Čovjeku je od naravi određeno, da živi u društvu. Budući naime da sâm za sebe ne može postići svega, što mu je potrebito za život, te usavršiti duh svoj i svoje srce, Bog je u svojoj providnosti uredio, da se čovjek rodi za život u društvu bilo domaćem bilo javnom, što mu može pribaviti sve potrebito za život. A jer ne može nijedno društvo postojati, ako nema koga na čelu, da pojedince vodi do naumljene svrhe, s toga je društvu potrebita vlast, da ga vodi. Ova vlast dakle ima svoj izvor u naravi kao i samo društvo, a po tom u Bogu, koji je stvoritelj naravi. Bog je dakle pravi i najviši gospodar svih stvari i njemu mora biti podloženo sve i služiti mu; oni, koji imaju vlast, imaju je od Boga, koji je vrhovni Gospodar svih stvari. Nema vlasti osim od Boga (Rim. 13, 1.).« S toga je državna vlast dužna poštivati zakone Božje i priznavati ustanovu Božju, kršćanstvo i njegovu Crkvu. Ne čine li to državnici i političari, teško griješe i polagat će pred Bogom strog račun kao i za to, što dopuštaju, da uopće štampa, napose novine i časopisi, potkapaju vjerske zasade u srcu podanika. Ispovjednik cara Karla V. prekide jednom ispovijedanje, pa će mu reći: »Sad ste se ispovjedili kao kršćanin, a sad se ispovjedite kao vladar!« I Sv. Pismo strogo opominje knezove i vladare kad govori (Ps. 2, 10): »I sada, kraljevi, razumite, poučite se, koji sudite zemlji: Služite Bogu u strahu i hvalite ga u počitanju, da se jednom ne raspali Gospodin i vi ne uginete s puta pravde«.

Ovu tako znamenitu istinu, da politika mora poštivati vjeru i na njoj osnivati sav svoj rad, uviđali su i uviđaju svi veliki državnici i pravi prijatelji vremenitoga blagostanja svoga naroda.

Grčki mudrac, poganin Platon, piše: »Najveća je nesreća po državu, ako ljudi ne priznaju Boga. Koji napada na vjeru, taj potkapa temelje ljudskomu društvu«. Slično govori drugi poganin, rimski govornik i državnik Ciceron: »Temelj svakoga zakonodavstva, prva potpora svake države, neotklonivo potrebita veza svakoga ljudskoga društva jest strah pred Bogom ...; gdje toga nema, svi zakoni gube svoju snagu«. Car Napoleon Veliki svečano tvrdi: »Samo vjera može dati pravu sreću nekom društvu i učvrstiti temelje dobroj vladi«. Tko bi napokon izbrojio i naveo sve velike muževe, koji su morali priznati što iz nutarnjeg uvjerenja što iz iskustva i povijesti, da je veza vjere s politikom jedini uvjet trajnoga vremenitog blagostanja! Svi se slažu sa mnijenjem talijanskog učenjaka Gioberti-ja, koji kaže: »Što je duša tijelu a Bog vasionom stvorenju, to je vjera državi, svakoj javnoj ustanovi i svim dijelovima ljudskoga društva«.

Zgodno je to kazao jednom prigodom slavni predsjednik južno-američke republike Ekvador, Garcia Moreno. Neki pravnik položio s odlikom državni ispit, tako da mu je čestitao i sam predsjednik, pa će mu na to: »Pokazali ste, da dobro poznajete pravo, a znate li tako katehizam? Činovnik mora u prvom redu poznavati zakone Božje!« I onda mu stavi nekoliko pitanja iz katehizma. Kad je vidio, da pravnik ne zna odgovora, rekne mu: »Moj gospodine, imenujem Vas doktorom prava, ali prije nego počnete vršiti svoju službu, idite nekoliko dana k franjevcima, da Vas nauče katehizam«. Tako misle muževi, koji su osvjedočeni, da država mora priznavati vjeru, ako hoće da ispuni svoju dužnost i zadaću.

Neprocjenive su usluge, što ih vjera podaje državi, kao što i ogromne štete proistječu po državu i građane, gdje se ide proti vjeri.

Godine 1889. bi apostolski prefekt Mons. Fallize primljen u audijenciju od švedskoga kralja, da ga izvijesti o napretku katoličke vjere u njegovim zemljama. Između ostaloga reče on kralju, da moli Boga, neka bi narodi sada o obljetnici franceske revolucije upoznali, da kraljevi moraju biti kraljevima a podložnici podložnicima. Na to dodade kralj: »A prije svega da Bog mora biti Bog, jer kralj ne može biti kraljem ni podanik podanikom, ako obojica ne budu priznavali Boga svojim gospodarom i izvorom svega dostojanstva«.

Kad je 1859. revlucionarac Garibaldi bio provalio u Tirolsku, ode iz Innsbrucka proti njemu jedna četa. Na putu se zaustavi u jednom selu. Mjesni župnik odmah izađe četi u susret. Na prsima je nosio zlatnu kolajnu iz godine 1848. Zapovjednik čete pozove župnika u svoje društvu, no malo zatim otkrije svoje srce rugajuć se vjeri i ismihavajući župnika. Da ga osvijesti, zapita ga župnik: »Gospodine, da sam ja Vaš vojnik, znate li, na koga bih najprije pucao?« — »Dakako na Garibaldi-ja« — »O ne, nego na Vas, jer ako Vi imate pravo prekršiti prvu zapovijed i zanijekati Boga, zašto ja ne bih imao pravo prekršiti petu: Ne ubi!?«

Jest, to je zaključak, što se malo po malo rađa u građanima, kad ljudi na upravi na taj način rastavljaju vjeru od politike. Samo što se ne će zadovoljiti kršeći samo petu zapovijed, nego će redom odnemarivati četvrtu, pa šestu, pa sedmu i sve redom, dok se ljudsko društvo ne pretvori u četu razbojnika, u borbu svih protiv svih, u zvjerinjak, gdje nijesi ni za što siguran.

Ruski pisac Dostojevski u svojem romanu »Braća Karamasov« dobro pokazuje, kako država bez vjere i Crkve nije kadra da stane na put zločinu. Država može samo mehanički kazniti, ali time ne postizava pravoga poboljšanja, jer se kaznom duša zločinca samo razdraži. Ako se škodljivi ud i odsječe iz društva, na njegovo mjesto nikne drugi, ako ne i više ih. »Ako pak — veli on — u naše doba još išto čuva naše društvo, ako još išto popravlja zločinca, te ga obraća u drugog čovjeka, to je samo i jedino zakon Isusov, što se očituje u svijesti i priznanju vlastite savjesti.

Samo time, što zločinac prizna svoju krivicu kao sin zajednice Kristove, to jest Crkve, priznaje on svoj zločin i prema društvu«.

Krivo dakle imaju liberalci i naprednjaci, kad govore i pišu, da sloboda savjesti u njihovom smislu, to jest neobaziranje na Boga ni na zakon Božji, rađa slobodne duhove, dostojne slobodne države (Hrv. Pokret, 26. jan. 1912.). Prava sloboda nastaje, kad se međusobno od strane građana poštuju prava i vrše dužnosti. Poštivati tuđa prava i ispunjavati dužnosti prema drugima može dosljedno i istrajno samo onaj, koji umije pregarati i savladavati svoje niže sklonosti. Toga pak nema bez vjere i straha Božjega. Vjera i strah Božji oslobađaju duh od strasti, a izvanjska sloboda samo je odraz i plod ovake slobode duha. Lijepo kaže inače zloglasni Voltaire: »Zakoni čuvaju od vanjskih zločina, a vjera od nutarnjih«. Samo valja nadodati: ako vjera više ne čuva od nutarnjih zločina, pomisli i želja, onda će zakon čuvati od vanjskih toliko, koliko dosiže puška i bajoneta. Slavni povjesničar Chamberlain veli: »Što su ljudi u nutrašnjosti slobodniji, to je veća i politička sloboda. Politička sloboda ne može nikada biti veća od slobode nutrašnje«.

Reči će tko: »Ovo vrijedi više za vladare i političare! Šta možemo mi građani i podložnici?«

Nije baš tako. Današnje doba jest vrijeme demokracije, koja zove sve građane, kao jednake i ravnopravne, neka sudjeluju kod stvaranja zakona i zovu na odgovornost ljude na upravi. Ustav daje hiljadama i hiljadama, da biraju u sabor, a sabor ili parlamenat sa vladarom izdaje zakone. Tako i državljani utječu na duh zakona te po svojim poslanicima ili zastupnicima zovu na odgovornost ministre, kako upravljaju. Kad možemo ovako sudjelovati kod stvaranja zakona i uprave, onda je velika dužnost pred Bogom, da za izborâ dajemo svoj glas vazda i samo onomu, za koga smo uvjereni, da poštiva vjeru, Boga i Crkvu. Makar nam se inače sviđao kandidat jedne političke stranke, je li proti vjeri ili makar nehajan za Crkvu, ne ćemo mu dati glasa, jer bismo inače bili sukrivci zla, što ga bude činio u parlamentu proti vjeri. Vjera nam mora biti vrhovnim pravilom u čitavom našem radu.

S ovoga gledišta moramo prosuđivati, i koja je politička stranka dobra. Sudimo pri tom ljude ne po riječima, dok nastoje osvojiti izbornike na skupštinama, nego po djelima i životu.

Sad možemo odgovoriti i na onu doskočicu: »Svećenici u sakristiju!«

I mi kažemo: »Svećenici u sakristiju!« — samo da se razumijemo: Šta je to sakristija?

Sakristija kaže mjesto uz crkvu, gdje se čuvaju svete stvari, kao misna odijela, kaleži i ostalo, što treba za bogoslužje. No mi kršćani znamo, da najskupocjenije odijelo i zlatno, biserom posuto posuđe u očima Božjim nije ništa spram duše, napose spram krštene duše i nauka Isusova. Mi smo hram Duha Svetoga, uči nas sv. Pavao. Prava dakle sakristija jest duša sa sv. vjerom i milošću Božjom, dosljedno jest ili ima biti čovjek svagdje, na svakom mjestu, u svakom području, u familiji, u društvu, u znanstvenom i umjetničkom radu, u državi, svagdje, jer svuda nosi dušu u sebi. Pa kad dopuštamo, da odvjetnik ostavi svoju kancelariju i radi izvan nje, jer njegov štićenik nije samo u njegovoj kancelariji nosioc prava; kad dopuštamo liječniku, da ostavi svoj ambulatorij i obilazi svuda donoseć lijek i zdravlje, jer ljudi daleko više trebaju liječničke pomoći izvan njegova stana: kako da zatvorimo svećenike u zidine sakristije, a njegove pomoći trebaju i traže duše najvećma onda, kad ne mogu u crkvu i sakristiju! A onda, sakristija je svećenicima čitava zemlja pod kupolom zvjezdanoga neba, jer po naredbi Isusovoj moraju ići po čitavome svijetu, naučavati Evanđelje i dijeliti milosti po sv. sakramentima. Take je sakristije označio svećeniku Bog-čovjek, taku je sakristiju stvaralo kršćanstvo od svoje kolijevke. »Crkva mu je divno podnebesje«.

— »Ali onda će doista kler zavladati svijetom!«

Dragi moj, ne daj se zaslijepiti ovakim nesmislom. Gdje je ikada kler tražio da uhvati u svoje ruke državnu vlast? Ne idu svećenici za tim, da oni, da njihov stalež zavlada svijetom, nego za tim, da nauk Božji, da nauk Isusov osvoji sve duše, jer je Isus za sve došao i za sve umro, i da taj nauk prodre misao i srce,

obitelj i društvo, znanost i umjetnost, privatni i državni život. Kler će drage volje prepustiti rad u saborima i u javnosti laicima, samo neka laici misle, osjećaju, rade i snuju onako, kako to traži od njih Isus po svojoj Crkvi. Tà rad neposredno oko spasenja dušâ i onako svećenicima zadaje dosta brige!

Napokon ćemo nadovezati još jednu. Poslije svega ovoga izjavljujemo, da smo i mi za rastavu vjere od politike, ali samo u ovome smislu: Ne smiju državnici ili nosioci svjetovne vlasti uzeti u svoju ruke i vlast nad Crkvom. Dvije vlasti, najviša vjerska ili crkvena i najviša državna neka su rastavljene a ne stopljene tako, da su »carevi ujedno i pape« (cezaro-papizam).

Već spomenuti Platon traži, neka postoji zbor duhovnih vođa, koji će se, daleko od svagdanjih interesa, posvetiti samo proučavanju najviših istina, da njima osvjetljuju ljudsko djelovanje. On ispoređuje državu svojega doba čovjeku, u kojem mjesto razuma vladaju požude i strasti. Duboko proučavanje života dovelo je Platona do uvjerenja, da se može postići gospodstvo duha nad materijom, uma nad strašću, iskustva nad časovitošću jedino koncentriranom duševnošću izabranih ličnosti.

To je isto, što drugim riječima kazuje u novije doba Comte. On zove »povratkom u barbarstvo« to, što svjetovne vlasti hoće da uzmu u svoje ruke i duhovnu vlast, jer je — veli — neophodno potrebno, da nad svjetovnom akcijom s njezinom kratkovidnošću, strašću i besavjesnošću bdije jedna duhovna moć, koja će braniti vječne interese duše prema dobrima dana i časa.

Na Zapadu je papinstvo u katoličkoj Crkvi kroz svu povijest uz velike žrtve i silna progonstva vazda stajalo na braniku, kad su god knezovi i vladari pokušali da se više ili manje miješaju u crkvene poslove, da postanu »carevi-pape«. Spomenuti Comte računa Crkvi u velike zasluge, što je ona, nasuprot poganskoj starini, načelno zastupala, da vlast ćudoređa (moralna) mora biti nad politikom. Tako je Crkva štitila duhovne temelje društva protiv časovite politike. I kad prosuđuje sukobe papa s carevima u srednjem vijeku, Comte je na strani papâ baš za to, što je Crkva vazda naglasivala pretežnost duhovno-ćudorednih dobara,

makar da su u onim sukobima igrali neku ulogu i svjetski interesi.

Na Istoku je drugačije. Od cara Konstantina Velikoga istočni vladari hoće da budu »carevi i pape«. Miješaju se u čisto vjerske i crkvene poslove, skidaju i namještaju službenike Crkve po volji, hoće u svemu da Crkva bude službenica državi, vjera da je oruđe za politiku. Tu su baštinu iz Carigrada preuzeli drugi istočni vladari, kad se istočna Crkva rascijepila u nacionalne i narodne crkve. A što iz toga slijedi? Neka o tome govori Rus Solovjev (La Russie et L'Eglise universelle, Paris 1906. str. 70.-: »Jedna narodna Crkva, ako ne će da potpane pod apsolutizam države, to jest da prestane biti Crkvom i postane odsjekom civilne uprave, mora imati jedan realan oslon izvan države i naroda; spojena s narodom vezama naravnim i historijskim mora u isto doba kao Crkva pripadati jednom društvu mnogo širemu, sa neovisnim središtem, jednoj sveopćoj organizaciji, kojoj mjesna Crkva pripada kao posebni organ ... Crkva u Rusiji, posve lišena ovakog oslona i središta jedinstva izvan narodne države, nužno je došla do toga, da se stavila u službu svjetovnoj vlasti; ova pak, jer nema nikoga, od koga bi primala religioznu sankciju, djelomično ovlaštenje od autoriteta Kristova, jednako je nužno došla konačno do protukršćanskoga apsolutizma«.

---

10. ODAKLE SNAGA ZLU ŠTIVU?

Strašno haranje zla štiva. — Ljudevit Veuillot. — Sklonosti čovječje na znatiželjnost, slobodu i život proti zakonu. — Rakrana. — Savjet jednoga oca sinu gledom na štivo.

Da nam je za svjetskoga rata, što ga preživjesmo, bilo moguće uspeti se na jednu visoku goru, s koje bi se dalo pregledati sve fronte, sve topovske i pješadijske bitke, pali bismo u nesvijest na pogled strahota, grozota i ruševina onih divnih crkava i svetišta, na pogled ruševina cvatućih gradova i divnih umjetnina svake ruke, na pogled razorenih domova obiteljskih i izmrcvarenih tjelesa nevinih i čistih stanovnika. Mi bi se na taj pogled zgrozili u dnu duše i osudili one, koji su uzrokom tolike pustoši, bijede i nesreće.

No šta je to sve prema ruševinama u duši mladih i odraslih, u obiteljima i narodima, što ih prouzrokuje iz dana u dan zla štampa? Koliko je zlo u očima Božjim, ako samo jedna jedina duša pane u grijeh ili izgubi vjeru, tako, da se više nikada ne može povratiti ono prvobitno čisto stanje duše? Makar se ta duša kasnije i pokajala i obratila, kroz cio život ostaju na njoj kao brazgotine, ostaju u njoj žalosne uspomene i slike. Ako je onoliko veselje u nebu radi jednog obraćena grješnika, kako nas uči Spasitelj u sv. Evanđelju, kolika je žalost i tuga u nebu — da se poslužimo dalje načinom govora Isusova — nad jednom i svakom dušom, što otpada od Boga? Šta je u očima Božjim i najdivniji hram i ista crkva sv. Petra u Rimu prema jednoj neumrloj duši, za koju je Sin Božji krv svoju prolio i život žrtvovao? Crkve i svetišta jesu recimo mramor, zlato, srebro, umjetnine graditeljske, slikarske, kiparske ...., no nije Isus došao na svijet poradi ovakih mrtvih i materijalnih stvari, nego za duše. Lijepo govori veliki franceski novinar i katolik Ljudevit Veuillot: »Čitao sam knjigâ, u kojima se s

očitim nezadovoljstvom udara i barbarima nazivlje one, koji kakav spomenik ili kakovo umjetničko djelo nagrde ili posvema unište. Ljudi pak, koji takove knjige pišu, ne srame se da napišu druge, u kojima uče, kako se čovjek obeščašćuje. Trube na sve strane svijeta i jadikuju, što se lonac razbije; galame radi slomljenih cijevi, radi rđavo sagrađena tornja. No, vi prijatelji ljepote, vi brižni muževi, da se starine u cjelovitosti sačuvaju, zar nije ništa trovati dušu i grditi krjepost? Ali, što velim? Vi ne samo da držite, da to nije ništa, nego nasuprot cijenite, da je to lijepo, i ako vam pođe za rukom, vi se time ponosite«.

Čovjeku, koji ozbiljno promatra haranje i pustošenje zla štiva na sve strane, nameće se pitanje: Odakle tolika snaga zloj štampi? Odgovor na ovo pitanje veoma je poučan za sve: Odatle ima zla štampa toliku snagu, da ruši i razara, što ona u svojem čitatelju nalazi mnogo i to jakih saveznika; ti saveznici jesu osobito oholost i požuda za uživanjem sa svim ostalim strastima, koje u svakom čovjeku imaju klicu slabiju ili jaču.

Moramo biti na čistu sa nama samima: Imamo dušu i tijelo; po duši smo anđeli, a po tijelu životinje. A kako je stalo između duše i tijela u nama? Što svaki u sebi osjeća i opaža? Ono isto, što je sv. Pavao o sebi priznao: »Tijelo teži proti duhu« (Gal. 5, 17). I opet govori sv. Pavao: »Vidim drugi zakon u udima mojim, koji se protivi zakonu uma mojega i zarobljuje me pod zakon grijeha, što je u udima mojim« (Rim. 7, 23). Čovjek i proti svojem uvjerenju popusti koji put tijelu i čini ono, što osuđuje kasnije, a propušta dobro, koje bi po razumu morao i htio učiniti. Ovo je upoznao i rimski poganski pjesnik Ovidij, koji kaže: »Vidim i odobravam, što je dobro, a činim, što je zlo«. Strasti naše nagovaraju nas i savjetuju, da izmaknemo zakonu, a pri tom nam laskaju, da ćemo postati slobodni, neovisni, prosvijetljeni. Osobito danas sve više preotimlje mah silna oholost i nadutost, koja ne trpi neovisnosti o Bogu, o objavljenom nauku, o sv. Crkvi i njezinim službenicima. Ta oholost zahvaća i pojedince i obitelji, i društveni i državni život, i književnike i umjetnike. Sloboda misli, sloboda savjesti,

slobodna znanost, slobodna umjetnost: to su zamamljive besjede, kojih su puna usta našega vremena! Tako je sotona otrgnuo od Boga i od njegova zakona naše praroditelje: Otvorit će vam se oči, bit ćete kao bogovi, slobodni i neovisni! Dà, neovisni od Boga, a robovi laži i strasti!

Da zavede kamo hoće, zla štampa razdraži najprije znatiželjnost. Ovo je skonost, koja je na oči nevina i može puno dobra donijeti, ako je upravljena na spoznavanje istine, vrline i plemenitosti, no koja može razuzdati čitav zvjerinjak strasti, ako skrene na područje, gdje vladaju oholost i požuda, kako to čini bezvjerska i nećudoredna štampa. O onima, koji iz znatiželjnosti skrenu na ovo područje, vrijede riječi, što ih Dante stavlja na ulazu u pakao: »Odbacite svaku nadu vi, koji ulazite!« »Kojima daje Kirke od toga napitka, oni se pretvore u svinje s kožom i ščetinjom, no razum im čovječji ostane kao i prije«. Ovako je grčki pjesnik Homer upleo u Odiseju narodnu grčku priču, koja se obistinjuje u drugom smislu na onima, koji piju bezbožno i nećudoredno štivo. Niti najtvrđa vjera niti najstalnija krjepost nije takova, da ju po malo ne bi rastočile zle knjige i novine, kao što crvi rastaču snagu hrastu, da ga jednom bura baci na tlo. Zla načela i griješni prizori utisnu se u dušu, kako veli španjolski pjesnik Calderon, dublje, nego li utisnu slova na papir.

Zla štampa poznaje dobro čovjeka, izrabljuje njegovu znatiželjnost otkrivajući joj laži i život paloga svijeta, upotrebljavajući zamamljiv slog, birane riječi, ukusnu opremu, sjajne ilustracije i slike. Izrabljuje zla štampa sklonost čovjeka na uživanje, propovijedajući slobodu i razuzdanost, donoseć udvaranja, strastvena dopisivanja, zavodljive sukobe i osvojenja, sve to takim načinom, da čovjek strasti obljubi, da se za njih zanima, da im se divi. Uslijed čitanja privikne se čitatelj, te mu izgleda mana ljubeznom i opravdanom; i budući da su vjera i krjepost u takim djelima na nižem stepenu, pričinjaju se kao obična stvar, dosadne, te nijesu vrijedne obzira.

Je li zla štampa na vrata znatiželjnosti unišla u srce i razdražila oholost, požudu i ostala što jača što

slabija neuredna nagnuća srca, onda se razvija otrov štampe i štiva potajno ali sigurno i smrtonosno.

Evo kako jedan biskup opisuje smrtonosno djelovanje zla štiva na pojedinca i društvo:

»Zlo štivo jest otrov, što lagano djeluje; mladić ga neopazice upija, no prije ili kasnije nedvojbeno će razviti svoju snagu.

Je li vam poznata strašna bolest r a k? S početka izbije na površinu potajno, jedva bi ju čovjek primijetio. To je mala piknja ili ljaga; no naskoro se počne piknjica širiti i ljaga bivati sve veća; raste tako, da postane pogibeljnom i smrtonosnom ranom. Što sada? Stiskuj, bodi, reži, buši, da nestane rane, ali sve badava! Opet se pojavi, opet počne rasti, opet se stane širiti. Vlakna se množe, cijepaju i razvriježe, zahvate svagdje korijen, dok ne prodru do središta, do srca, odakle dolazi život. Pratite tu bolest i vidjet ćete, kako se razvija. Uzalud je liječiti, kad ništa ne pomaže; do malo donosi neumoljivu smrt..

Užasna bolest, što uz najveće bolove izjeda meso na živu čovjeku, izjeda još više dušu, nakazi mu i uništava životne sokove. Koja je to moralna rak-rana? To je — zla knjiga!

Tko ju još nije vidio? Tko ju nije motrio u njenu početku, u njenu napredovanju, u smrtonosnom njenu razvitku? Najprije zahvati nekoliko duhova. Naskoro zla knjiga kao rak-rana oblada čitavim tijelom jednoga društva. Po naobraženim staležima dopre do nižih slojeva, iz ruku staraca ide u ruke mladeži, dapače i djece i zla štampa raznosi danas posvuda tu bolest. Uz zlu knjigu ljudi se naobražavaju i uče povijest, uz nju se probude, s njom putuju, jedu, piju, odmaraju se, idu u postelju: sve sa zlom knjigom. Svugdje se uvlači: u čekaonice na stanicama, na stolove salona, u kolibicu siromaha i u zlatnu palaču bogatuna.

Pa kako djeluje? Kamogod dođe, ostavlja strašne tragove: zavodi i okuži, pa donosi i stvara kao i rak-rana smrt i trulež«.

Da se dakle očuvaš od ovake strašne bolesti, ne popuštaj nipošto znatiželjnosti za štivom ove vrsti. Kao što kod drugih strasti tako i kod ove spasava

pravilo: Suzbi odmah u početku! Inače će razuzdati druge strasti i sklonosti u tebi, i onda nestade čistoće srca, a za tim će slijediti nedvojbeno ostala bijeda i nevolja.

Krasan savjet daje jedan otac svojemu sinu u pogledu čitanja: »Ti možeš čitati sve što hoćeš, samo da ti savjest ne posrne. No ako ti tu savjest osjetiš kod jednog retka, kod jedne riječi, makar na oči riječi nevine i nedužne, ako ti osjetiš savjest svoju, da slabi i drhće, ne oklijevaj, stani! Savjest te upozoruje! Ona je iglica na kompasu, što trepti, jer je izgubila smjer. Zlo je štivo ono, radi kojega sebe potajno prikoravamo, da smo ga prošli. Nije ono isto za sve, znaj dobro, i stoga nije gotovo moguće odrediti mu objektivnu oznaku. No nema nijednoga među nama, koji iz iskustva nije oćutio onaj odriješiti i tajni ukor, koji nikada ne vara. Ako ti se čini, da sam strog gledom na štivo zlo, neumjesno i griješno, to je s toga, što ti sebi još ne možeš predočiti pustoš, što ju prouzrokuje i kod onih, kojima ništa nova ne kazuje i koji sebe uvjeravaju — luđaci! — da ih više ništa ne sablažnjava.... Od zle knjige ustaje se zablaćena duha i s mrljama na srcu, koje kasnije veoma teško iščezavaju, makar ih se čistilo. Nemaju volje da s vremenom iščeznu, i opet se pojave, a to vazda u ozbiljnim časovima, kad bismo željeli, da nam je duša bijela«

---

11. CRKVENI ZAKON PROTI ZLIM KNJIGAMA I »INDEKS«.

Ćudoredna i vjerska svijest u svih naroda. — Grci i Rimljani proti bezbožnim spisima. — Vlast naučavanja u Crkvi. — Spaljivanje zlih knjiga i državni zakoni i u prvo kršć. doba. — Sabor u Trientu. — »Indeks«. — Opći crkveni zakon proti zlim knjigama. — Opravdanost »Indeksa«. — Pobijaju se prigovori — I države imadu svoje »Indekse«.

Njemački učenjak isusovac V i k t o r C a t h r e i n dao se bio zadnjih godina na posao, da ispita, šta misle narodi izumrli i današnji narodi o ćudoređu i o Bogu. Po povjesničkim spisima, po izvještajima putnika i misionara ili vjerovjesnika našao je do 336 naroda. Svi ti narodi imaju pojmove i razlikuju ćudoredno dobro od ćudorednog zla, prâvo i krivicu; svi ti narodi svode zakone ćudoređa i pravednosti na nevidljivo, sveznajuće, svudašnje i vječno biće. Drugim riječima: niti je bilo niti ima na kori zemaljskoj naroda u pravom smislu bezbožna, tako te ne bi imao pojma o božanstvu i ćudorednosti. Dakako ti pojmovi nijesu onako čisti i bistri kao u nas, koji imamo nauku Isusovu. Oni nauci, što su ih ljudi ponijeli sobom iza rasula kule babilonske, zarđali su uslijed rđava života. No ako na te zarđale pojmove nadođe glas katoličkog ispovjednika i milost Božja, zasja i ta duša u jasnoći i čistoći kršćanske duše.

Nađe li se dakle tu i tamo kakav čovjek, koji se usudi da zabaci nauk o Bogu i da potkapa ćudoređe, onda je njegov glas — izvan divne pjesme, što ju svi narodi svih vijekova, makar na svoj način, pjevaju Božanstvu, koje bdije nad svojim zakonima te kazni ili nagrađuje u životu iza groba.

Ovakih ljudi javljalo se koji put i u pogansko doba u vrijeme prije Krista, pa su gledali, da i spisima prošire svoje bezbožne, krive nauke. Kako su pak i pogani bili duboko uvjereni, da bezboštvo u riječima i spisiama truje narode, strogo su progonili i kažnjavali ovake izrode.

U Ateni bio je taki P r o t a g o r a. U svojim djelima usudio se napisati: »O bogovima ne mogu ništa da znadem, niti da ih ima, niti da ih nema; mnogo šta sprječava to znanje, jedno nejasnost stvari, drugo kratkoća ljudskoga žvota«. Radi ovakih misli bude Protagora tužen radi bezboštva a spisi njegovi spaljeni. A da izbjegne kazni, uteče na lađu i pogine 416. godine (prije Krista) za brodoloma na moru. Ista sudbina stiže malo kasnije D i a g o r u i T e o d o r a, koji bi radi nijekanja božanstva i potkopavanja ćudorednih zakona prozvan bezbožac. V a l e r i j M a k s i m pripovijeda, kako se u Rimu na podnožju brijega Janiculus otkrila kuća, u kojoj se nalazilo grčkih knjiga, što su ubijale štovanje vjere; na to po nalogu senata pretor Lucij Petilij pred čitavim narodom spali te knjige, da ništa ne bi ostalo, čime bi se duše odvratile od štovanja bogova. Mudraci A r i s t o t e l i P l a t o n govore, da je stroga dužnost državama neka paze, što izlazi na javu, da se sluša ili gleda. Oni smatraju neprijatelja vjere ujedno dušmanom domovine pa ne štede ni one, koji ne iz pokvarenosti nego iz lakomislenosti naginju na neznaboštvo. Tako je najviše atensko sudište, Areopag, na smrt osudilo jedno dijete, što se drznulo i odnijelo nakit, koji je bio pao s kipa nekog boga.

Ako je već pogansko doba uviđalo zloću bezboštva i pogubnost mu po narode i države, zar da s manjom odlučnošću postupa Crkva i kršćanska država?

Po vlasti Isusa, komu je dana sva vlast na nebu i na zemlji, imade Crkva pravo i dužnost da čuva čist nauk njegov u srcima vjernika, a po tom da osudi, odbaci, zabrani sve, što se kako god protivi tomu nauku. Crkva ima pravo i dužnost, da zabrani izdati čitati, imati uza se, davati drugima spise, što su proti vjeri i ćudoređu otvoreno ili potajno. To pravo i tu dužnost vršila je Crkva od svoga postanka sad na ovaj, sad na onaj način, kako se činilo, da je korisnije i uspješnije.

Dok nije bilo izumljeno štampanje, najjednostavniji način bio je spaliti takve knjige po primjeru sv.

Pavla, koji je tako učinio sa zlim knjigama u Efezu. Kad je po Konstantinu Velikomu Crkva dobila slobodu, te država postajala sve više kršćanskom, tražila je i državna vlast, da se spale opake knjige. Iza osude krivovjerca Arija i njegove knjige »Thalia« na crkvenom saboru u Niceji godine 325., car Konstantin dade spaliti tu knjigu zajedno sa bezbožnim Porfirijevim djelima. Ista je sudbina stigla kasnije djela krivovjerca Nestorija i Eutiha. Za poznijih careva bio je izdan državni zakon: »Zapovijedamo, da se takovi spisi spale.... i potpuno unište...., neka u vatri nestane traga zločinačkoj opakosti«. Tko ne bi radio po tom zakonu, bio bi kažnjen smrću ili progonstvom ili gubitkom svojih dobara.

Ovaj put, da se iskorijene bezbožne i nećudoredne knjige, bio je najpodesniji i najuspješniji, sve dok se izumom štampe ne počeše knjige širiti u velikoj množini i munjevitom brzinom po čitavome svijetu, i dok se državna vlast nije počela otuđivati od Evanđelja i kršćanskog zakona. Od tada se Crkva morala zadovoljiti općenitim zakonom, da vjernici ne smiju imati kod sebe ni čitati zle knjige, još posebnim kazalom ili Indeksom, u kojemu su napose označena neka djela, što kvare nauk vjerski i ćudoredni. Crkveni sabor u Trientu polovicom 16. vijeka izabrao je u svojoj 18. sjednici posebni odbor, koji je postojao dugo kao posebni Zbor Indeksa. I danas još postoji Indeks, iako crkveni muževi, koji ga uređuju, nijesu više za sebe posebni Zbor.

Ima knjigâ, što su zabranjene poimence i posebnim pismom Sv. Oca Pape, pod prijetnjom izopćenja iz Crkve. Druge su knjige jednostavno na Indeksu.

Katkada su zabranjena sva djela kojega pisca, na priliku zloglasnoga franceskoga pisca Zole.

Koji put su zabranjena sva ljubavna djela pisca, kao na primjer Franceza Dumas-a.

Ima opet slučajeva, da je samo jedno djelo piščevo na Indeksu, a ostala nijesu.

Poimence je malo knjiga na Indeksu. No općeniti crkveni zakon zabranjuje mnoga djela uopće.

Tako nije slobodno čitati knjige i djela, što uče krivovjerje, brane raskolništvo, donose nauk, što se ne da složiti sa pravom, katoličkom vjerom, što navaljuju na temelje svake vjere, na primjer na bivovanje Boga i neumrlost duše, što porugljivo pišu o Bogu, Bl. Gospi, svecima, katoličkoj Crkvi, sv. obredima, sakramentima, Sv. Apostolskoj Stolici ili papinstvu, biskupima i svećeništvu, redovništvu, ili što brane dvoboj, samoubistvo, rastavu ženidbe, potajna slobodnozidarska društva. Jednako zabranjuje općeniti zakon čitanje djela, što pišu besramno besramne stvari, da sablazne i zavedu. Amo dakako ne spadaju strogo znanstvena liječnička djela, jer im nije nakana da zavedu na grijeh.

Po sebi se razumije, da isti zakon zabranjuje listove i časopise takog sadržaja te se još služe slikama ili ilustracijama golotinje i sramote, da laglje pobude strasti i ubiju čistoću.

Amo spadaju također pisci, koji perom slikaju i brane zablude, siju dvojbe vjerske i bezbožnost, slobodnjaštvo, a uzimlju građu za svoja djela i pripovijesti iz kabareta, kupališta, zlih kuća, te prikazuju osobe histerične i iskvarene. To su pogibeljniji pisci, što znadu zamamnim stilom i književnom vještinom baciti cvijeće na grijeh i tako zavesti, što znadu opravdati grijeh i zločinca, pa se pozivlu na neke tobož velike muževe, na pravo žene i muža, da se tako osiguraju pred grižnjom savjesti čitatelja i pred javnošću. Ovaki opravdavaju požude i strasti, ženidbeni kršćanski vez zlo je u njihovim očima, zagovaraju rastavu i slobodnu ljubav, preljube prikazuju kao nužne posljedice, putenu ljubav iznose kao čisti žar a pojave njezine kao oprostive izlive; po njihovu pisanju grijeh je mio i ljubak, zakoni čistoće ne vežu, ženidbena vjernost je nemoguća, a poštene žene i majke su im smiješne i vrijedne samo sažaljenja, a ne udivljenja i pohvale.

Ukratko, ovaki se drže načela bezbožnog i nećudorednog Franceza Voltaire-a: »Uživanje je predmet, dužnost, svrha svih razumnih bića«.

Drugi se opet drže drugog načela Voltaire-ova u tobože znanstvenim spisima, načela: »Lažite, prija-

telji, samo lažite!« Iznose štošta u ime znanosti. Lažu, podmeću, izvrću, falsificiraju povijest, krivo prikazuju istine vjerske i povjesničke događaje, htjeli bi stvorenja i svijet protumačiti bez Boga i bez duše, uzdižu nevjernike, odmetnike i progonitelje, pripisuju Crkvi nauke i zločine, kakovih nikada nije učila ni počinila.

Ovake knjige pogubnije su od nečistih, nećudorednih romana, jer one ubijaju vjerski život u korijenu, dok nečist roman ubija krjepost, a ne odmah i vjeru. Laglje se pridigne, koji je po zlu štivu izgubio mir savjesti a očuvao vjeru, nego onaj, koji je i vjeru odbacio.

Amo spadaju razni članci —podlisci po štokakvim listovima i novinama, koji govore o svagdanjim grijesima, o tamnicama, o dvobojima i izdajama; krjepost prikazuju više kao slaboću ili svojstvo iznimnih osoba, bez čara ljepote i hladnokrvno: naprotiv ljubav opisuju zavodljivo te utiru put grijehu. Osim toga siju vjerski nehaj i omalovaženje vjere u životu, kvare sud, uzbuđuju maštu, umnažaju nemir duše i nutarnje bolove, što prate raskalašenost i besposličenje.

Ovake žalosne proizvode književnosti mogu s dozvolom svoje crkvene vlasti čitati profesori, kritičari i književnici zrelije dobe i utvrđeni u vjerskom životu, no za mladost su veoma pogibeljni. Opet podsjećamo na savjet onoga oca svome sinu: Makar djelo, što čitaš, bilo dobro i nevino, ako se tebi za čitanja kojeg retka ili odlomka uznemiri savjest, za tebe je zlo, prekini, odbaci, ne čitaj!

Vratimo se opet k Indeksu!

Koji put se čuje prigovor od strane nevjernika i »slobodoumnih« katolika: »Kojim je pravom uvela Crkva Indeks i tako zabranjuje katolicima čitati neka djela? Na taj način Crkva ne da katolicima, da budu savremeni, da budu s ostalima na visini svoga vremena. To više treba zabaciti Indeks, što se je ispostavilo, da se je Crkva gdjekada prevarila te zabranila djela, što ih je kasnije opet morala dozvoliti!«

Na ovake prigovore ne će teško naći odgovor katolik, koji je dobro upućen u svoju vjeru i ima bistar pogled u svijet.

Za svjetskoga rata posegnule su više nego prije i državne vlasti — a i danas to čine neke — za svojim

Indeksom, to jest države su počele i te kako strogo paziti na štampu, na novine i knjige, pa su radi toga mnogi listovi iščeznuli, mnogi bili često plijenjeni, mnoge knjige, štampane još prije rata, istrgnute iz ruku mladeži a i odraslih. Kad državna vlast ima po naravnom zakonu i pravo i dužnost, da stane na put svemu, što ugrožava mir i poredak, tko će pametan prigovoriti državi, što osobito budnim okom prati, kakve misli i težnje zalaze u državljane štampom?

Ovo sve puno više vrijedi u pogledu Crkve s jedne i protuvjerske i nećudoredne štampe s druge strane. Crkveno učiteljstvo imade od Isusa, Boga i čovjeka, pravo i dužnost, da pazi, te nauk Isusov ostane u srcima vjernika čist i nenatrunjen, da krjepost i kršćanski život ne otruje grijeh i opačina. Kao što je pravo i dužnost propovjednika u crkvi, dok propovijeda Evanđelje i objavljeni nauk, da pobija zablude i upozori slušatelje, neka se čuvaju onih, što kao lažni proroci dolaze u ovčijem runu, a iznutra su vuci grabežljivi, tako i najviši propovjednik u Crkvi, crkveno učiteljstvo, ima pravo i dužnost, da otvoreno upre prstom u pogubnu štampu, koja je u protuslovlju sa naukom Isusovim. Spasitelj nikad nije bio onako strog, nego kad je govorio o sablazni nevinih i malih. »Teško svijetu od sablazni« (Mt. 18, 7.). »Ako koji sablazni kojega od ovih malih, što u mene vjeruju, bolje bi mu bilo, da mu se objesi o vrat mlinski kamen te se utopi u dubini morskoj« (Mt. 18, 6.). Kako bi Crkva mogla vršiti svoju zadaću, naime voditi svu svoju djecu u život vječni, kad ne bi posve odrješito i odlučno upirala prstom u pisce i djela, što sablažnjuju, te strogo naložila vjernicima: »Ne čitajte ovih i ovih knjiga, jer po takom štivu nestade vjere u vašem srcu i iščeznu iz duše milost posvećujuća!«

Neka se katolici ni malo ne boje, da će s toga zaostati, da ne će biti savremeni! Savremenost ne stoji u tome, da znamo sve zablude i sve grijehe, nipošto! Savremeni ostajemo, ako se držimo istinâ i pravilâ života, što su vječna, nepromjenljiva i stalna kao Bog, koji je isti jučer, i danas i sutra, a te istine i ta pravila života imamo u katoličkoj Crkvi, osnovanoj od samoga Boga. Šta će nam pomoći savremenost, koja

prati i upija mnijenja i zablude pojedinaca, što niču i venu, da na njihovo mjesto dođu opet drugi, koji će isto tako iščeznuti kao mušice jednoga dana?

Istina, zbilo se je dva tri puta, da su neke knjige došle na Indeks, što su kasnije opet bile dopuštene. No ovdje valja da dobro upamtimo dvoje. P r v o, Indeksom upravljaju muževi, zbor ljudi, a Indeks nije glas nepogrješivog učiteljstva Crkve, to jest sv. Oca pape ili katol. biskupa s papom zajedno. Sv. Ocu papi te biskupima sa papom obećao je Spasitelj svoju pomoć u naučavanju i pomoć Duha Svetoga, koji će ih uvoditi u svaku istinu. Po toj pomoći ne može se prevariti crkveno učiteljstvo, kad naučava objavljeni nauk ili kad osuđuje ljudske nauke kao protivne nauku objavljenomu. Ove nepogrješivosti ne može crkveno učiteljstvo nikomu saopćiti, pa tako nije nepogrješiv ni zbor muževa, što uređuju Indeks. Uza sve to, d r u g o, ovaj zbor ima velik ugled, jer su u njemu muževi savjesni i dubokog znanja. S toga valja da slušamo njihov glas, makar se u nekoliko stotina godina i dogodilo, da su se u dva u tri puta prevarili osudivši koju knjigu, za koju se kasnije ispostavilo, da nije pogibeljna objavljenomu nauku.

Da se uvjerimo, kako bi bilo nerazborito ne ravnati se s toga razloga prema Indeksu, ogledajmo malo naš svagdanji život. Često se već dogodilo, da su putnici nastradali u automobilu, u željeznici ili na parobrodu. No ako se to i svake godine često zbiva, zar ćemo reći, da će se to dogoditi svakomu putniku te se ne ćemo nikada voziti automobilom, željeznicom ili parobrodom? Ili zar ima jedan liječnik, koji je u svojih trideset ili četrdeset godina liječnikovanja nije prevario, pa hoćemo li s toga prezreti sve liječnike i njihove propise? Ili ima li igdje kroz svu povijest svijeta, da se nijesu i najveći učenjaci u ovoj ili onoj stvari prevarili? Koji će pametan odatle zaključiti: Dakle ne valjaju ni u čemu učenjaci ni znanosti, ne trebamo slušati njihova glasa i obazirati se na njihova mnijenja?!

Uostalom da vidimo, kako je Indeks oprezan, evo jedne prispodobe. U Njemačkoj je državna vlast izdala svoj Indeks godine 1886. pod naslovom: »Zabranjeni

socijalno-demokratski spisi i društva na temelju državnoga zakona proti pogibeljnim ciljevima socijalne demokracije od 21. listopada 1878.«. Dvije godine kasnije, 1888., izađe nadopunjak tomu Indeksu. Na to opaža Hilgers: »Koliko je spisa osuđeno još od 28. ožujka 1888. do 30. rujna 1890., ne znamo. Ali prema prijašnjim podacima možemo reći, da ih je bilo oko 130 svake godine. Prema tomu zabranjeno je u 12 godina, otkako postoji ovaj zakon u Njemačkoj, okruglo 1500 do 1600 raznih tiskopisa«.

Ovaj broj zabranjenih s a m o socijalističkih spisa samo u Njemačkoj u s a m i h 12 godina daleko nadilazi broj s v i h po svem svijetu zabranjenih knjiga u rimskom Indeksu kroz čitavo 19. stoljeće!

I još neki imaju obraza da napadaju Crkvu, a državi ne samo da ne prigovaraju, nego ju do neba uzdižu!

Da se pako Indeksom ne smeta znanosti, ili da Crkva ne sprječava znanost kao znanost, nego dapače da mogu biti i najdublji učenjaci također i najsavjesniji katolici, znademo iz prijašnjeg 4. poglavlja, gdje smo govorili »Koja je štampa zla?«, jer smo ondje vidjeli, da između prave znanosti, u koliko ima istine a ne kojekakva mnijenja pojedinaca, i objavljene nauke ne može i ne će nikada doći do pravoga ili zbiljskoga protuslovlja.

---

12. ŠTO MISLE SV. OCI PAPE, BISKUPI I KATOLIČKI MUŽEVI O ŠTAMPI UOPĆE I O ZLOJ ŠTAMPI NAPOSE?

Pape Pijo IX., Leon XIII., Pijo X. — Kard. Mercier. — Biskupi Švicarske. — O. Viktor Kolb. — Ljud. Veuillot. — Prvi hrv. kat. kongres.

Budnim očima namjesnika Isusovih na zemlji, papâ, te katoličkim biskupima i revnim katolicima, kojima na srcu leži vremenita i vječna dobrobit čovječanstva, nipošto nijesu sakriveni gorki i žalosni plodovi zle štampe. Dapače, jer duboko proziru u pustoš, što ju za sobom ostavlja zlo štivo i u duši pojedinca, osobito mladeži, i u obiteljima i u narodu, dižu oni odlučno i odvažno svoj glas, neka se vjernici u jednu ruku svim marom čuvaju zle štampe, a u drugu neka se odriješito i požrtvovno zauzimlju i okupljaju oko dobre štampe.

Papa Pijo IX., koji je podnio silnih i bezdušnih napadaja od slobodnozidarske, židovske i liberalne štampe, piše: »Sveta je dužnost svakoga katolika, da podupire dobru štampu, te ju što više može raširi u puku. Dobra štampa djelo je veoma korisno i veoma zaslužno«, baš tako, kako je zla štampa veoma štetna i veoma pogubna.

Slično govori i nasljednik Pija IX., papa Leon XIII.: »Dobra kaolička novina jest neprestana misija... Katolička štampa ima zadaću, da otkrije zle nakane neprijateljâ Crkve, da podupire rad pastira u kući Božjoj. S toga je dužnost katolika, da ovaku štampu potpomažu; ne smiju nipošto sudjelovati u zloj štampi, a dobroj moraju svaki prema svome položaju ići na ruku, da živi i da uspjeva. Katolici ne mogu nikada dosta učiniti za svoju štampu osobito pretplatom i sarađujuć u njoj«.

Dok je papa Pijo X. bio još kardinalom i patrijarom u Mlecima, radio je mnogo za ondješnji katolički list »La Difesa« (Obrana), pa je jednom zgodom izjavio: »Ja ne ću žaliti nikakve žrtve, da uzdržim La Difesa. Ako bi ustrebalo, ja ću u tu svrhu dati i svoj prsten i svoj biskupski križ s prsa i kardinalsko svoje odijelo, jer hoću svakako, da ove novine izlaze«. Kad je pak postao papom, reče jednomu katoličkom novinaru: »Ja ne poznajem plemenitije misije od misije novinara. Ja pozdravljam ovaj znak Vašega zvanja. Moji su pretšasnici blagosivali mačeve i oružje kršćanskih vojnika, a ja volim zazivati blagoslov Božji na pero katoličkog novinara«. Drugom nekom katoličkomu novinaru kaza isti papa Pijo X. riječi, od kojih smo neke već čuli, a ovdje ih sve iznosimo: »Još uvijek neki ne poimaju znamenitost štampe. Često se puta čuje starije ljude, gdje govore, da je štampa nova pojava, da se je duše i bez nje prije isto tako dobro spasavalo. Dà, prije, prije! Ali se u najviše slučajeva ne misli na to, da prije nije bio tako raširen otrov zle štampe, i da s toga protu-otrov, to jest dobra štampa, nije bila tako potrebita. Žalosna je istina, da se danas katolički puk vara i truje bezbožnim listovima. Šta koristi graditi crkve, držati sveta poslanstva, dizati škole, ako neprijatelj nesmetano i neumorno radi, kako da crkve ostanu prazne i da se opet unište plodovi katoličke škole? Sva će nastojanja katolikâ ostati bez uspjeha, ako ne budu razumjeli, da se posluže katoličkom štampom u isto doba i za obranu i za navalu«.

Glasoviti primas Belgije, kardinal Mercier, promatrajući haranje zle štampe, govori: »Veliki zločin našega vremena stoji u tom, što se štampu upotrebljava na zlo. Taj se zločin počinja svaki dan kroz tisuće listova i spisa svake ruke. Oni stoje u službi velikog odmetništva od Boga u novije vrijeme i plaćenici su današnjeg poganstva, što hoće da prosvjetu rastavi od Crkve, a ipak je prosvjeta kćerka Crkve, svoje majke. U višim slojevima društva daju se zavaravati duhovi, a u nižim slojevima kvare se srca i vode u nećudorednost«.

Katolički biskupi Švicarske pišu svojim vjernicima u zajedničkom pastirskom pismu ove potresne riječi: »Naručuje se list Crkvi neprijateljski,

pušta ga se u kuću svaki dan, ostavlja ga se u kući na časnu mjestu, otvoren i za djecu i za služinčad. A šta ima u njemu? Danas navaljuje na svećenike i redovnike klevetama i izmišljenim škandaloznim pričama, sutra eno u njemu laži iz povijesti, što je sto puta već pobijena, onda će po miloj volji iznakaziti crkvenu nauku ili ustanovu, obeščastit će i ismjehavati svete tajne, često puta će sve odjednom isprepleсti i donijeti pred čitatelje. Ne će nikada ustupiti mjesta, da se isprave krivi pojmovi i lažne vijesti. Uz to eto i podlistaka ili lista za zabavu, zamočena u otrov moderne iskvarenosti, i ne će ga moći čitati duša čista, a da se ne okalja, osim toga gle i sablažnjivih oglasa. Vi biste bez dvojbe pokazali vrata jednomu strancu, koji bi svaki dan zalazio u vašu kuću i majku vam grdio. Jednoj pak novini, koja svaki dan napada i kleveće vašu svetu majku, katoličku Crkvu, ne samo da ne zatvarate vrata, nego ju još slušate, dapače plaćate joj masno za njezinu bezobraznost. Ne znači li to na žalostan način sudjelovati pri tako zlu djelu?

Često se puta čuje isprika: Moram držati ove ili one novine radi mnogih oglasa i vijesti o mojem zanimanju, ne mogu biti bez njih! — Bit će u tom istine, da protucrkveni listovi u ovom pogledu bolje poslužuju. Ali tu možete sami mnogo popraviti. Ako budete držali samo dobre listove, ako budete samo u njih davali svoje oglase i svoje vijesti, onda će i ovi listovi zadovoljavati ovakim potrebama. No u najviše slučajeva to je samo izlika a ne pravi razlog, zašto se drže taki listovi. Sve kad bi napokon tako i bilo, kršćanin ne smije radi vremenite koristi učiniti nešto, što škodi spasenju njegove duše. Sjetite se pa se zacrvenite, što su nekoć podnosili mučenici za svetu vjeru! Imajte na pameti riječi Boga i Spasitelja našega: Tražite najprije kraljevstvo Božje i pravdu njegovu, a ostalo će vam se nadodati. — Tako govori Gospodin vašega života, vašega zdravlja i vaših vremenitih dobara, pa ako se iz osvjedočenja i prema savjesti odrečete prividne koristi, ne će vam to nikada nanijeti prave štete; budete li najprije tražili kraljevstvo Božje, onda će vaš vjerni i svemogući Gospodin Bog sigurno održati svoju riječ, te će vam ostalo nadodati.

Tko drži jednu novinu protivnu Crkvi, taj je sukrivac svega zla, što ga ta novina nanosi i prouzrokuje. Dà, vaša je pretplata novčana pomoć, oružje i ratni doplatak, što ga uručujete neprijateljima vjere i Crkve«.

Jednom pisa biskup linački F. M. Doppelbauer: »Ako hoćemo, da sa uspjehom propovijedamo istinu; ako hoćemo, da svetoj Crkvi opet izvojštimo njezina prava; ako hoćemo, da vjera Isusova opet zavlada društvom i javnim životom; ako hoćemo da vršimo odlično domoljubno djelo i otklonimo pogibelji, što prijete miloj nam domovini: onda se pobrinimo, da katolička štampa poraste i cvate!«

Malo tko da je ovako zorno naslikao bezvjersku štampu, kao što je to učinio apostol katoličke štampe isusovac O. Viktor Kolb na katoličkom sastanku godine 1905. Najprije je dozvao u pamet slušateljima, što piše sv. Ivan Evanđelist u knjizi Otkrivenja (13, 1—8): »I vidjeh zvijer, gdje izlazi iz mora, a imađaše sedam glava i rogova deset i na rogovima njezinim deset kruna, a na glavama njezinim imena hulna. I zvijer, koju vidjeh, bijaše kao ris, i noge joj kao u medvjeda, i usta njezina kao usta lava. I dana joj bjehu usta, koja govore velike stvari i hulenja na Boga, na ime njegovo i na kuću njegovu i na one, koji žive na nebu. I dano joj bi, da se bije sa svetim i da pobijedi; i dana joj bi oblast nad svakim koljenom i narodom i jezikom i plemenom. I pokloniše joj se svi, koji žive na zemlji, i rekoše: Tko je kao ova zvijer i tko može ratovati s njom?« Na ove riječi nadoveza O. Viktor Kolb: U današnjoj bezbožnoj i protukršćanskoj dnevnoj štampi pojavljuje se ovaj lažni duh, o kojem piše sv. Ivan. Kao što izlazi ona zvijer iz tamnoga mora, ovjenčana deseterostrukom krunom, tako izlazi današnja lažna štampa još prije jutarnje zore iz tame, kao kraljica noći; u njezinoj službi nalazimo sve sposobnosti duha i sav napredak moderne tehnike; njoj služi sve. Ministri i državnici leže pred njom na koljenima, povjeravaju joj svoje tajne nacrte i mole ju

za pomoć i potporu. Lihvar i pijavice ljudske donose joj svoje darove; učenjaci i profesori pišu čitave noći u njezinoj službi, da mogu laž nazvati istinom, a istinu lažju; pjesnici i umjetnici, za novac, na prodaju, ovjenčavaju u njoj sve opačine. Međutim struji električna iskra na njezine troškove kroz daleko more; sluša na telefon iz dalekih i dalekih zemalja glasove svojih izvjestitelja; tisuće ljudi žure se, da preliju njezine riječi u novinu, huču njezini strojevi, štropotaju njezina kolesa, dok se ona — jedna ista — ne raznese u milijunima i milijunima primjeraka pobjedonosno. Doista, deset kraljevskih kruna počiva na njezinoj glavi.

I njoj je dana oblast nad svakim koljenom i narodom i jezikom i plemenom. Nema nijedne zemlje, nijednoga grada, nijednoga sela, gotovo nijedne kuće, kamo ne bi ulazila ova štampa. I kako ljudi primaju ovu štampu dan na dan? Ne samo s velikim zanimanjem, ne samo od znatiželjnosti, ne, nego sa strašću. Još prije jutarnjeg zalogaja bacaju se na novine i gutaju njihov sadržaj. To je prva duševna hrana državniku kao i profesoru, jednostavnom građaninu kao i radniku, kočijašu na kolima, prodavačici voća pod čadorom i kuharici uz ognjište. Gostione i kafane jesu većim dijelom čitaonice za općinstvo, gdje se groznićavom brzinom guta sadržaj dnevne štampe. A po selima posjedaju na večer ljudi u naokolo, jedan im čita najnoviji broj kojih novina.

A šta pruža štampa čovječanstvu za njegovu duševnu hranu? Prorok sv. Ivan veli o zvijeri, što je izašla iz mora: ».... i dana joj bjehu usta, što govore hulenja na Boga i na njegovo ime i na kuću njegovu i da ratuje proti svemu, što je sveto!« Ovo čini zla štampa. Bog, njegova providnost, njegove zapovijedi, utjelovljenje Sina Božjega, otkupljenje čovječanstva, vječna nagrada i vječna kazna: sve se to u štampi ruglu izvrgava. Kuća Gospodinova, to jest Crkva njegova, Crkva Isusova i njezin rad izlaže se mržnji i preziranju. Sve što je plemenito, sveto i dobro, sve se sumnjiči i pogrđuje, a nećudoređe slavi se i propovijeda. Progoni katoličko svećenstvo i katoličke redove, nastoji da uništi katolički puk, napada katoličke književnike i umjetnike, dok ih ne uništi ili se oni toj štampi ne predađu. Nijedna knjiga, nijedno umjetničko djelo, nijedan igrokaz ne nađe milosti, ako se ne klanja laži. Tako ona nastoji uništiti katoličke narode i države.«

Katolička crkva u Franceskoj imala je u prošlom stoljeću slavnoga i plemenitoga pisca i novinara Ljudevita Veuillot-a; on je u Parisu imao prigode, da upozna otrov i smrad štampe, pa je bolno zavapio: »Čitav sam žvot radio u štampi, ja ju — ne ljubim. Dapače rekao bih, ja ju mrzim. Ali ona spada među one stvari, koje se zovu potrebito zlo. Novine su postale tako pogibeljne, da ih treba puno stvoriti, jer štampu možeš samo štampom pobijati i množinom ju učiniti neškodljivom«.

I naš prvi hrvatski katolički sastanak — kako smo već prije napomenuli — bavio se je štampom kao veleznamenitim čimbenikom u javnom i prosvjetnom našem životu. Izvjesttelj dr. Ivan Ružić pokazao je tom zgodom, koliku sve štetu nanosi štampa svuda u političkom, socijalnom i materijalnom pogledu, kako ona truje literaturu, znanost i umjetnost: »Uopće milijuni ljudi truju svoju dušu i svoje srce otrovnom hranom, što ju primaju iz bezvjerskih novina. Iz tih novina dobavljaju si oni nazore i osvjedočenja — bez vlastitog prosuđivanja. Ovom djelovanju bezvjerske štampe trebalo bi postaviti ustuk kršćanskom štampom. Ako je bezbožna štampa za svoje bezbožne svrhe okoristila se izumom tiska, to je sveta dužnost katolika, da se još većma služe tim oružjem i zapodjenu sa svojim neprijateljem odlučan boj za kršćansku kulturu. Ako je nekad kršćanstvo silom govora pobijedilo nad starim poganstvom, red mu je, da na pragu novog doba tiskanom riječi pobijedi moderno poganstvo«. Sabrani hrvatski i katolički narod sa svojim pročelnicima duhovnim burno je povlađivao govorniku na ove riječi, dokazujuć time, da mu ih je iz duše izvadio.

Kad je sve ovako, onda ne bismo nikada smjeli s uma smetnuti, što je zaključio prvi hrvatski katolički sastanak uz odobravanje čitavoga našega naroda sa svojim biskupima na čelu: »Hrvati katolici, koji kao odani sinovi Kristove Crkve kroz vijekove braniše

svoju svetu vjeru, evropejsku uljudbu i svoju slobodu, uvjereni su, da pod otrovnim dahom bezvjerske štampe, napose bezbožnih novina, kršćanski narodi propadaju u vjerskom, političkom, književnom, gospodarskom i društvenom pogledu, a svaka dobra djela da zamjenjuju samo zločini i opačine, te odlučiše u svom zboru 3., 4. i 5. rujna 1900., da će vjerni svojoj slavnoj prošlosti ustrajati na braniku za krst časni i slobodu zlatnu proti neprijateljima Crkve i domovine, koji svojim poganim perom truju dušu i srce, mute živo čuvstvo vjerozakonsko i vjeru u Boga, a sa vjerom ugušuju također narodne osjećaje i svaki idealni polet.

U tu svrhu preporučuju svakomu pravomu katoliku, da ne čita — ako ne mora, — i ne podupire bezvjerske spise i novine, već čita, podupire i širi domoljubne novine, prožete kršćanskim duhom....

Hrvati katolici preporučuju svoj hrvatskoj inteligenciji, a napose svećenstvu i učiteljstvu, neka nedjeljama i svetkovinama prije ili poslije popodnevne službe Božje pribiru oko sebe narod, te mu čitaju ili tumače novine prožete pravim kršćanskim i rodoljubnim hrvatskim duhom, da nam tako poraste naraštaj kršćanski i hrvatski«.

Kamo sreće, da smo od tada do danas kroz ovih dvadeset godina svi složno i ustrajno radili prema gornjim mislima i zaljučcima! Danas bismo u mnogom pogledu daleko bolje stajali! Ne bi nam danas bila tako otrovana škola i mladež, obitelj i inteligencija, težaštvo i radništvo! Ne bi tako sjajno napredovali listovi sve prije nego li hrvatski, pa časopisi razuzdanosti i strasti, novine protucrkvene, uopće protuvjerska i besramna štampa, koja prijeti kao poplava! Ako ijedan narod, Hrvati su kroz zadnje godine mogli se osvjedočiti, kako bezvjerska i nećudoredna štampa podgriza sve grane narodnoga zdravoga života.

No radi toga ne smijemo se napuniti malodušjem, nego neka nas to još potakne na odlučniji rad za katoličku i hrvatsku štampu, te nadoknadimo izgubljeno a očuvamo, što je zdravo i čisto.

---

13. KAKO SE IZGOVARAJU ONI, KOJI SE DRŽE ZLE ŠTAMPE?

Priča o zmijama otrovnicama. — »Ja ne vidim toliko zla u toj štampi...« — »Ne vidim, da mi je škodilo«. — »Dobro je znati i za i proti...« — »Ja čitam radi lijepa jezika...« — »Moramo biti savremeni...« — »Danas malo dobrih knjiga...« — »Takovo je štivo dosadno...« — »Samo da mi vrijeme prođe...« — »Ove su novine glasilo moje stranke...«

U jednoj knjižici o štampi čitamo ovu pripovijest:

Jedan težak gledao, kako bi za besposlena vremena zaradio novaca, i dao se na čudan posao, naime da hvata otrovnice zmije i prodaje ih u ljekarnama. Poslije podne nekoga dana imao je dobru sreću i uhvatio takih zmija stô pedeset. Ne mogavši ih istoga dana odnijeti u ljekarnu, jer je bilo već kasno, donese ih kući i ostavi u sepetu, koji je bio pokriven, ali ipak nije bio posve sa svih strana zatvoren. Tako ostavi zmije u svojoj sobi, da ih sutra odnese k ljekarniku. Ali po noći isplaze zmije iz sepeta, pa kako vole i traže toplinu, uvuku se u postelju k težaku i saviju mu se oko tijela. Nijesu mu učinile nikakva zla. Kad se težak probudi, promre od straha i rekne u sebi: »Zmije su izašle, meni nema spasa!« No ipak, sabere pamet i odluči, da se ni malo ne makne, kao da je mrtav. Međutim se preporuči Bogu i zovnu svoga odrasloga sina. Kad ovaj na vrata, dovikne mu: »Ne ulazi ovamo, nego idi u kuhinju, uzmi veliku zdjelu i nalí je punu topla mlijeka. Onda donesi tu zdjelu ovamo u sobu, ostavi je na podu i budi u sobi posve miran. Idi brzo, ne gubimo ni jednog trenutka«. Tako i bi. Sin Ivan donese zdjelu s toplim mlijekom i stavi je sred sobe. Čim zmije oćutješe toplo mlijeko, jedna po jedna poče ostavljati težaka, i tako su mu naskoro bile slobodne i ruke i noge i vrat i ostalo tijelo od ovih otrovnih prijatelja. Kad ga je i zadnja otrovnica ostavila, ustane iz postelje i vidje, kako su zmije uronile u

mlijeko, kako su kano opijene i uspavane. Sad on počne kliještima vaditi jednu po jednu, i svakoj glavu odsiječe. I onda klekne na koljena da zahvali Bogu, što ga je spasio od očite smrti. Za tim kaza svojima, u kolikoj je bio opasnosti. Pobijene pak zmije pošalje k ljekarniku i javi mu, da se više nikada ne će baviti ovakim poslom. I održao je svoju riječ. Dapače od tada više nije mogao zmije ni pogledati niti je trpio, da se pred njim o zmijama govori.

Sad ova knjižica primjenjuje ovu pripovijest na bezbožne i besramne spise. Ovaki spisi čine danas više zla u svijetu —kako smo to do sada vidjeli i pokazali — nego li zmije otrovnice. Zmije otrovnice mogu baciti u opasnost tjelesni život, ali zla štampa, osobito dnevna štampa, što danas poplavljuje sela i gradove, truje duševni život, truje, da tako rečemo krv duše, naime misli i čuvstva, i prouzrokuje sigurnu smrt u vrhunaravnom, vjerskom smislu. Kao što zmije otrovnice traže i vole toplo tijelo, tako i zla štampa nastoji da se ondje uvuče, gdje je još vruć i topao život vjerski i ćudoredni. Zar ne, teško li onomu težaku, da nije u zadnji još čas upotrebio pravoga sredstva! Ali još puno teže onomu mladiću i djevojki, onoj obitelji, onomu narodu, koji pušta, da k njemu dolaze i oko njega se saviju otrovnice zle štampe, jer će bez dvojbe u njega početi uštrcavati svoj otrov. Malo po malo počet će dvojiti o vjeri, malo po malo izgubit će u njegovim očima krjepost svoju milinu i grijeh svoju odurnost, i onda je već smrt duševna blizu, veoma blizu.

Zašto ipak ne će svi katolici da se oslobode otrovne, zle štampe, nego naručuju i pune svoje ormare knjigama i časopisima a svoj stol novinama bezbožnim i nečistim, te ih bezbrižno i hladnokrvno potkučuju svojima na čitanje? Oni donose za izgovor razne izlike i razloge. Da vidimo, šta vrijede takova izgovaranja.

— Jedni govore: *Ja baš ne vidim toliko zla u ovim novinama, listovima, knjigama i knjižicama, što ih neki prikazuju kao štampu zlu, bezvjersku i nećudorednu!*

— Na ovaku izliku lijepo su odgovorili *belgijski biskupi* u jednom pismu na svoje vjernike: »Kad bi svi oni, koji ovako govore, imali pravo, onda bi odatle trebalo zaključiti, da su sveta Crkva, pape i sabori varali i da još varaju svoje vjernike, zabranjujuć im tako štivo. No Crkva se ne vara, jer nju vodi Duh Sveti, i s njom je Isukrst do konca svijeta. Dakle — varaju se oni, koji drže dobrim i neškodljivim ono, što Crkva smatra zlim i pogibeljnim. Uostalom neka budu iskreni, pa će i sami to uvidjeti; oni sigurno ne bi držali novinâ, koje bi pisale protiv njih i protiv njihovih porodica ono, što pišu protiv Boga i čitave Crkve i protiv njezina svećenstva. Zašto dakle da ih držimo u ovom slučaju, ako hoćemo da smo kršćani, da smo katolici?«

Podvrgnimo dakle svoje mnijenje sudu sv. Crkve, papâ i biskupa te držimo doista zlim i otrovnim, što oni takim proglase. Sv. Crkva, papa i biskupi imadu da nas vode i ravnaju, a Spasitelj nam sâm poručuje: »Tko ne posluša Crkve, neka je kao poganin i očit grješnik«. Osobito u ovom pogledu treba da se pustimo riječi i ruci Crkve kao djeca. Isti Spasitelj govori: »Ako ne postanete kao djeca, ne ćete unići u kraljevstvo nebesko«.

— Drugi će reći: *Ja sam toliko takih novina i spisa čitao i pročitao, pa ne vidim, da mi je škodilo!*

— Tko se ovako izgovara, taj dokazuje, da je doista već prilično duboko pao. Da mirno promisli, da savjesno i trijezno isporedi sadanje svoje stanje duševno i svoj život sa svojom dušom i sa svojim životom iz onoga vremena, kad je prvi put uzeo u ruke knjigu ili novinu bezbožna ili besramna sadržaja, onda bi istom opazio, kamo je i neopazice dospio, kako su daleko dani njegove duševne vedrine i čistoće, kako mu je duša i srce kao tamno naoblačeno nebo ili uzburkano more. Tko se ovako izgovara, hoće time da kaže, da je od prve uzbuđenosti i nemira, što u njegovu savjest unese bezbožno i besramno štivo, sada postao nekako neosjetljiv, i s toga da više zlo štivo na njega ne djeluje; hoće time da kaže, da se više ne raspoznaje nova mrlja na odijelu duševne

mu nevinosti. A zašto se ne poznaje? Zato, jer je sva zamrljana, jer nema više nijedne bijele tačke, jer je nevinosti — posvema nestalo. Zlatna knjiga »Nasljeduj Krista« kaže: »Ti si čovjek, a ne anđeo, ti si tijelo, a nijesi čisti duh«. Nema toga, na kom ne bi bezbožno i bestidno štivo ostavilo tragova; i kad se čini, da je tih utisaka posve nestalo, još ostane nešto kao brazgotina iza izliječene rane. Zlo štivo bez iznimke okalja pamet i srce, okalja fantaziju i čuvstva. Sveti Dionizij Aleksandrijski priznaje o sebi, da je čitao krivovjerne spise u najboljoj namjeri, da ih pobija, a ipak bi u sebi osjećao zao im utisak. Tako i drugi sveti i učeni muževi, ako već po zvanju moraju čitati, što se ne slaže s vjerom i sa ćudorednim zakonima, osjećaju, da im na dušu za takvog štiva pane neka prašina ili magla, i odmah hite, da ju otresu i rastjeraju štivom nabožnim i svetim. Ako ovako šta priznavaju o sebi sveti, krjeposni i učeni muževi, kako istom moraju biti na oprezu obični kršćani, ako ne će da se po malo ne otruju i ne odrvene od zla štiva!

— Neki se opet izgovaraju: D o b r o j e z n a t i, š t o i p r o t i v n i c i p i š u, d a z n a m o, k a k o s e o n o v e l i, i z a i p r o t i, t e t a k o s p o z n a m o p o t p u n u i s t i n u!

— Kako je neiskrena, kako je neopravdana ova izlika! Hoće li ona ikada izaći iz usta savjesna i revna katolika? Nikada! Da zavirimo u dušu onoga, koji uz ovaki izgovor prihvaća knjigu i'i novinu, što na kojigod način potkapa vjerske istine, našli bismo u toj duši hladnu i mlaku vjeru, našli bismo grijeha, ako ne javnih, a ono svakako unutarnjih u mislima i željama, našli bismo nemirnu savjest, koja strepi na pomisao o Bogu. Traži dakle opaku knjigu i novinu, ne da dublje i šire upozna istinu, nego za to, da nekako ušutka savjest, traži prividne razloge za mlakost i grješnost svoju, da se u takom stanju učvrsti i još više odalji od vjere i krjeposti.

I neopravdan je ovaki izgovor. Ako si ti u duši uvjeren o istinitosti svoje vjere, a moraš to biti, jer je naš nauk vjerski iz usta samoga Boga, kakav pametan razlog možeš imati, da čitaš ono, što se piše i govori proti vjeri? Da osjetiš, kako je sladak med, ne

treba ti kušati, kako je otrov gorak i poguban. Ako ti ljubiš domovinu svoju, hoćeš li čitati, što dušmani proti njoj pišu, a ne ono, što kažu iskreni i pravi domoljubi? Ako imaš pravu ljubav prema svojoj vjeri, i u toj ljubavi hoćeš da znadeš odgovore na ono, što joj neprijatelji prigovaraju, te i sâm prigodimice umiješ odgovoriti na zabadanja, onda se raspitaj kod učena svećenika ili čitaj učena katolička djela, u njima ćeš naći odgovore, koji pobijaju sve, što iznose na našu vjeru. Protivničke knjige bilo u povijesti i prirodnim naukama, bilo u inače učenim raspravama, najviše puta nijesu pisane iz čiste ljubavi za istinom niti rade s pravim razlozima, nego su zadahnute mržnjom i potajnom namjerom da zavedu hitra čitatelja, pa iskrivljuju povjesne događaje, prikazuju na zavodljiv način u krivu svijetlu i dvoličnim izrekama i ono malo istine, ako je imadu. Ovo sve još više vrijedi za časopise i uopće spise, koji hoće, da popularno ili pučki pišu.

»Tko misli da stoji, neka pazi da ne pane« poručuje nam sv. Pavao (1. Kor. 10, 12). Nemaš ni Salamonove mudrosti ni snage Samsonove ni nabožnosti Davidove, da ne bi podlegao i pao u napasti, ako joj se svojevoljno izlažeš. Ne ćeš Bogu polagati računa o tom, da li si znao, šta su dušmani iznosili proti njegovoj nauci, nego jesi li ti čuvao u svojoj duši taj nauk, naime vjeru cjelovitu, čvrstu i živu protiv svih zamka tijela i svijeta. Blago tebi, ako na smrtnom času uzmogneš reći sa sv. Pavlom: »Č u v a o s a m v j e r u; uostalom čeka me kruna pravde, koju će mi u onaj dan dati pravedni sudac« (2 Tim. 4, 7).

— Ima ih, koji čitaju romane, pripovijesti i slične spise, a govore: J a č i t a m r a d i l i j e p a j e z i k a i s l o g a, j a t r a ž i m, š t o j e l i j e p o i u m j e t n i č k i, a n e z a u s t a v l j a m s e k o d r u ž n i h i n e ć u d o r e d n i h p r i z o r a, n a t o s e j a n e o s v r ć e m!

— I ovaj zgovor nije ništa drugo nego zavaravanje samoga sebe. Jedan sveti govornik odvraća na ovaku izliku: »Zar otrov prestaje biti otrovom, ako ga pijemo iz krasne, pozlaćene čaše? Lijep slog i jezik ne samo ne čine, da nečista misao ne bude škodljivom,

nego je još stô puta više ubojita. Pjesma modernog pjesnika, koji nam iznosi raskošnu golotinju, jest otrovno djelo prvoga reda, jer u zamamljivom obliku i svijetlu, što mu podaje snagu i vrijednost, dovodi pred oči raskošnu sliku, što dušu smućuje i što će ju jednoga dana sigurno zavesti na grijeh«.

Neka onaj, koji se ovako izmotava, samo promotri djela one ruke, pa će se uvjeriti, da ga neodoljivom silom vuče i privlači baš sadržaj, da mu razni prizori, opisi, razgovori i slike tako zaokupe pamet i čuvstva, da i na san zaboravi. Mnogi su sjeli za ovaka djela, da ih čitaju, jer su im bila nahvaljena kao djela velike književne vrijednosti, pa su s olovkom u ruci počeli čitati u nakani, da sebi zabilježe, što nađu lijepa u jeziku i slogu. S početka su još nekako bilježili, no kad ih je pripovijedanje jednom zaplelo u svoju mrežu i povuklo za sobom, odbaciše olovku i papir, udariše čitati pohlepno i žurno, izgovarajući se, da će se povratiti na djelo te drugi put mirnije čitati i bilježiti. Ali kad jednom pročitaše knjigu, po drugi put je ne uzeše u ruke. Tako svoje tobož glavne svrhe ne postigoše, a sadržina knjige uvali im se u dušu sa svim posljedicama svojim.

Uostalom često su taka djela, bilo izvorna, bilo prevedena, vrlo loša baš u pogledu jezika i sloga. U njima ne rijetko kojekakvi lupeži, razbojnici, potucalice i ženetine, kojima i ne pristaje lijepo jezično odijelo, nego će ti i ono dobra, što imaš, oteti ili pokvariti.

Ako imaš nakanu, da naučiš, kako se lijepo govori i piše — a ta je nakana svakako dobra i hvale vrijedna —, propitaj se u kojeg pametna i savjesna muža, on će te već naputiti na djela, koja su i jezikom i sadržinom na izgled, jer takih djela imamo. Dapače namjerit ćeš se na djela učena, koja su i u pogledu jezika uzorna.

— Gdjekoji će dobaciti: M o r a m o b i t i s a v r e m e n i t e p r a t i t i t e č e v i n e n a š e g a d o b a u m i s l i m a i p r o i z v o d i m a!

— Dragi prijatelju, zar nije od početka svijeta i zar ne će biti do zadnjega dana za svakoga najsavremenije: »Traži najprije kraljevstvo Božje i pravdu

njegovu! — Šta koristi čovjeku, da sav svijet dobije, da posjeduje sve misli i sve duševne proizvode u svijetu, a pri tom dušu izgubi?« Dakle će kršćanin katolik biti vazda savremen, ako se drži zabrane i ne čita ono, što je proti vjeri i zakonu vjerskom, zabrane koja je vazda savremena i to savremenija, što su mnogobrojnija i raznovrsnija djela bezvjerska i nećudoredna. Tim istim će biti savremen u svakom pravom napretku i prosvjeti, savremen proti svakoj struji, što uz zamamljiva imena hoće da čitatelja baci malo po malo u staro poganstvo.

— A l i — opet će tkogod — m i d a n a s u o p ć e i m a m o m a l o d o b r i h k n j i g a, č a s o p i s a i n o v i n a, a t r e b a i p a k d a s e š t o č i t a!

— Sve kad bi to i bilo istina — a hvala Bogu nije tako, — ipak to ne bi bio valjan i opravdan razlog, da se laćaš zle knjige i novine. No, — ima dobrih knjiga, listova, pripovijesti, pjesama, novina, samo se malo potrudi i propitaj pa naruči. Dakako, po knjižarama i papirnicama, kakve su danas većinom, malo ćeš naći što dobra a zato puno smetlja i truleža. I pisci i ovake trgovine računaju sa strastima i slaboćama ljudskim pa drže u izlogu i prodavaju spise i slike, što podražuju sjetila i strasti. Obrati se samo na dobra naša književna društva i na dobre naše knjižare, i one će te naputiti na dobru štampu svake struke i ruke.

— A l i t a k o v e s u k n j i g e i n o v i n e o z b i l j n e i d o s a d n e, n e č i t a j u s e z a n i m l j i v o!

— Ova je izlika više nego i jedna druga baš iz usta i iz srca našega vremena, koje traži samo podražila i izmjene, a ne voli se baviti ozbiljnim duševnim poslom savjesno i istrajno. No svrha knjigi i štampi uopće a po tom i čitanju baš i jest, da naučimo što pametno i ozbiljno, da se od štiva dignemo pametniji, poučeniji, oduševljeniji za istinu, krjepost i pravu ljepotu. Tko se svôm dušom baci i na ozbiljne knjige, iskusit će i sâm, kako je istinito rekao netko: »I ozbiljne su knjige zanimljive, vežu nas za sebe i daju nam uživanje. Dapače osobito one daju taki užitak, što oduševljava, a ne razumije ga onaj, koji je lakomislen i prosta srca«. Savladaj se samo, ozbiljno čitaj

ozbiljnu knjigu ili štivo, što odgovara tvojim sposobnostima, pa ćeš se uvjeriti, kako je i tako štivo vrlo zanimljivo za bistar um i pošteno srce.

— Da izbjegnu svakom prigovoru, neki se izmotavaju: J a č i t a m, s a m o d a m i v r i j e m e p r o đ e, a p o s l i j e s v e z a b o r a v i m, n i n e m i s l i m n a o n o, š t o s a m n e k a d č i t a o!

— Zar doista tako? Onda ti vrlo slabo, dapače nikako ne cijeniš ono, što je najdragocjenije u životu, naime sate i dane! Sat i dan jednom izgubljen — izgubljen za uvijek! Malo koja škrtost da nije sramotna, samo je škrtost sa vremenom vazda časna i vrijedna hvale. Proračunaj malo, koliko ti ostane slobodna vremena za čitanje? Pa zar i to malo vremena hoćeš da ubiješ — kako neki govore, — i to svakakvim štivom bez razlike i izbora! Zar tako nisko cijeniš pamet i srce svoje, da za slobodna vremena bacaš u njih šta mu drago, šta ti pod ruke dođe? Što tko ima manje slobodna vremena za štivo, to mora biti oprezniji, savjesniji i pametniji pri izboru štiva. Neki odgojitelj govorio je jednom svojim pitomcima: »Ja vam velim, ne čitajte dobrih knjiga!« Na ove riječi svi ga pitomci u čudu pogledaše, a on će im opet: »Ja vam velim, ne čitajte dobrih knjiga!« pa odmah nastavi: »Čitajte n a j b o l j e knjige, jer vam ostaje tako malo vremena za čitanje, da ga moramo izrabiti samo za n a j b o l j e štivo«.

Ti veliš, da zaboraviš brzo, što si čitao, i da više na to ni ne misliš. Vjerujem, da zaboraviš osobe, mjesto, prizore, razgovore i druge stvari, te ne bi znao sadržaja knjige glatko ispripovijedati, osobito ako si puno takih stvari čitao, ali nešto, dapače puno ostane u tebi, makar ti toga ni ne osjećao, makar ti toga ne bio svijestan.

Jedna supruga ukorila svoga muža, što se dao na strastveno čitanje romana i pripovijesti. Muž će joj na to: »Ne boj se ti za me! Čitam samo onako, da mi vrijeme prođe. Ja odmah sve zaboravim, čim knjigu pročitam i odbacim«. Ovaj razgovor čula mala im kćerka, pa će ocu: »Tata, što ste jeli u nedjelju?« Otac odgovori: »Moje dijete, to ja više ne znam«. Iza ponovnog upita odvrati otac djetetu: »Za živu glavu

ne mogu se toga sjetiti!« Na to će djevojčica: »Dobro, no to je sigurno, da ste jeli i da je hrana djelovala na vaše tijelo i na vaše zdravlje!« Eto iz djetinjih usta poduke, da opako štivo djeluje potajno ali sigurno, makar mi to sami ni ne opažali.

— Napokon se neki, što drže i čitaju zle novine, ovako opravdavaju: O v e s u n o v i n e g l a s i l o s t r a n k e, k o j o j j a p r i p a d a m; j a i h s t o g a d r ž i m, a o s u đ u j e m o n o, š t o s u p i s a l e i l i š t o p i š u p r o t i v j e r i i C r k v i, p r o t i s v e - ć e n i c i m a i s v e t i n j a m a.

Žalosno, da se toliki katolici prilijepe uz kakovu političku stranku, pa se nje drže tako tvrdoglavo, da je ne ostavljaju i ne vraćaju njezina glasila, makar se stranka i glasilo joj ne znam kako ogriješilo o svetu vjeru i svetu Crkvu. Od stvorenja naše duše, napose od krštenja našega pripadamo stranki Božjoj, pripadamo sv. Crkvi! Bog i sveta Crkva moraju nam biti najviše pravilo i ravnalo. Koliko je duh nad tijelom, koliko je vječnost nad vremenom, koliko je nebesko nad zemaljskim, toliko mora da je za nas Crkva nad svaku političku stranku, makar se ona ponosila i razbacivala ne znam kakvim patriotizmom ili domoljubljem.

Neka je cilj stranke ne znam kako zamamljiv za rodoljubivo srce, znaj dobro, da uz nju nije blagoslov Božji, ako ona ne daje Bogu, što je Božje. Riječ pjesnika i proroka Davida (Ps. 126, 1) vrijedi za sva vremena: »Ako Bog ne sagradi kuće, zaludu se muče, koji ju grade. Ako Bog ne čuva grada, zaludu bdije, koji ga čuva.« Čovjek bez Boga, obitelj bez Boga, narod bez Boga, država bez Boga, naskoro će sigurno postati ili trulom lešinom ili stoglavom zvijeri. Politika bez Boga i proti Bogu jest politika sebičnosti i špekulacije pojedinaca, jest politika narodne propasti.

Prema strankama, koje su u »kulturnom« svojem programu bez vjere ili hoće da »rastave vjeru i politiku«, moramo biti odlučni i nemilosrdni, moramo prekinuti veze s njom i njezinim novinama, makar da smo uz njih odrasli i srasli. Odlučno i odvažno! Čuli smo prije, kako Sv. Oci pape i biskupi ozbiljno stavljaju na srce katolicima, da ne potpomažu zle štampe svojom pretplatom, svojim novcima. Nije dosta, da ti

u srcu a možda i pred drugima pokudiš i osudiš ono, što je zla u stranci i njezinim novinama. Nije to dosta, nego valja da odbaciš te novine. Jer dok ih plaćaš, ti si sukrivac u njihovu zlu. Kakva je dosljednost riječima ili u sebi osuđivati nešto, a novcima potpomagati!

Kad bi ovako odlučno ustali svi ili barem mnogi, onda ili bi ta stranka sa svojim glasilom iznemogla i propala, ili bi morala promijeniti svoje držanje i pisanje. Na taj se način spasava vlastita duša, tako se otklanja pogibelj od drugih duša, ovako se najbolje koristi narodu i domovini.

Svi, koji se zanose za zlim štivom, neka poslušaju riječi iz spomenute knjige »Zdrav razum i pošteno srce«: »Uopće klonit se je knjiga pisanih za golu zabavu. Većina ih čita trkimice, niti promišlja, niti razabire, to toliko, da se rastresu kao šetnjom ili posjetom ... Ima ih, koji su Bog sami znade koliko pročitali, a kad tamo, za ništa su, što je glavno, ne znadu misliti niti zdrava razuma imadu ... Ja ne će da govorim o književnicima, niti mi je stalo ozloglasivati one, koji danas tiskom uljudbu ogadiše, koji čine najgrđe zločinstvo umujući na uštrb ćudorednosti, javnoga reda i poretka. Vi doista, dragi, čuvajte se otrovnih knjiga, u kojima je podlost trpljena, pače uzvisivana; ali bi s dobrim knjigama trebalo postupati kao s prijateljima: imati ih malo ali neka su od nas bolje, to jest da nas mogu podučiti i podobriti«.

---

14. NA POSAO ZA KATOLIČKU ŠTAMPU.

U boj proti zloj štampi! — Sve za dobru štampu! — Pretplati se! — Agitiraj! — Dopisuj! — Oglasuj!

Kad na svoje oči vidimo, kako dušmanski hara zla štampa; kako tjelesno i duševno ubija najplemenitije i najdragocjenije, što imamo, naime mladost našu, kako razara obitelji i potkopava ognjišta, kako narodu otimlje krjepost i volju za radom, oduševljenje i ljubav za domovinom; kako se ruga svemu, što je božansko i sveto, i Bogu i Spasitelju, i Bl. Gospi i svetoj Crkvi, i njezinu nauku i njezinim zapovijedima, i njezinim sakramentima i njezinim službenicima; kako nagrđuje i književnost i znanost i umjetnost: Kad ovo sve vlastitim očima gledamo a uz to slušamo odlučne riječi papâ i odličnih katoličkih muževa, onda se u nama katolicima moraju roditi kao kremen tvrde dvije odluke:

U boj proti zloj štampi!
Sve za dobru, katoličku štampu!
U boj proti zloj štampi!

To je temeljna zapovijed zdravoga razuma, to je jedna od glavnih zapovijedi Crkve, to u prvom redu traži prava ljubav prema domovini i narodu. Ne smije nitko, ako uopće znade čitati i pisati, hladnokrvan biti prema opakoj, rđavoj štampi; jer biti mlakim i hladnokrvnim ovdje znači donekle sudjelovati ili barem pristajati uz zlo; tko nije oduševljen za dobro, taj je već na zlu putu. Vodi se boj u štampi i po štampi za Boga i proti Bogu, za Isusa i proti Isusu, za Crkvu i proti Crkvi, za duše i proti dušama, za domovinu i proti domovini! S toga vrijedi ovdje riječ Spasiteljeva: »Tko nije sa mnom, proti meni je; tko sa mnom ne sakuplja, taj prosiplje« (Mt. 12, 30).

Dakle pravi katolik i rodoljub ne će se nipošto i nikada pretplatiti na zle novine i časopise, ne će nikada kupovati ružnih i protuvjerskih knjiga ni ko-

jekakvih knjižica, što izmišljotinama i zločinima i pustolovinama omamljuju pamet i srce. Dapače ne samo da ne će novcem poduprati i plaćati zle štampe, nego je ne će nigdje ni čitati a kamo li će dozvoliti, da onakav otrov i smetlje štampano uniđe u njegovu kuću, leži mu na stolu ili u ormaru. I doista! Bi li ti dopustio, kakvu bezdušnu i besramnu čovjeku, blatna i pogana jezika, da ti svaki dan zalazi u kuću, da u tvojoj kući pred tvojom dječicom i ostalim ukućanima izlijeva svoje ogavno srce na još ogavnija usta? Bez dvojbe, ne bi nipošto! Čim bi ti opazio, da ti se netko uvukao u kuću pričinjajući se kao prijatelj, a amo je tvoj dušmanin, koji ti može oteti dobar glas i poštenje te ti kuću obeščastiti, ti bi mu na takav način pokazao vrata, da mu više nikada ne bi na pamet došlo, da ti prekorači kućni prag! I posve prvo, jer »s kim si, onaki si«; barem bi taki izgledao u očima čestitih i poštenih. A zloj štampi, tomu najpogibeljnijem i najpodmuklijem dušmaninu, zar da još plaćaš, što će ti zalaziti u kuću i otrov tvojima donositi?

Što sâm ne plaćaš, i to iz uvjerenja, jer je zlo, ne primaj ni od susjeda ni od znanca, koji bi ti htio takovo što ponuditi i posuditi na čitanje. Osobito pripazi na djecu, što polaze u školu, da ne bi u njihove ruke zapao kakav razuzdan i nečedan spis; djeca kô djeca, opaze li kakvu knjigu ili knjižicu u svojih drugova, jedva čekaju da to progledaju i pročitaju, pa pozajmljuju međusobno. Roditelji moraju vazda znati, što čitaju i listaju njihova djeca.

Katolik nije katolik samo u kući svojoj, u krugu svoje obitelji, na domaćem ognjištu. Svagdje i u svako vrijeme djeca smo Božja, braća Isusova, hramovi Duha Svetoga i sinovi Crkve. S toga će se pravi katolik čuvati zla štiva i u kafanama i brijačnicama, u čitaonicama i na putovanjima. Nema mjesta ni časa, kad bismo bili izuzeti od ove zapovijedi. I u razgovoru i općenju sa prijateljima moramo se dati voditi od iskrene, kršćanske ljubavi prema njima te i njih i njihovu obitelj valja da mudro i dosljedno nastojima osloboditi od zmije otrovnice, zle štampe.

Ovim se kaže, kakav *ne smije* biti katolik gledom na zlu štampu. No time nije sve gotovo. *Treba raditi proti zloj štampi i to tako, da sve ulažemo za dobru štampu.*

Ima dakle još i druga dužnost, koja kaže i nalaže, što *mora* katolik učiniti u pogledu štampe: mora se dići na posao za dobru štampu, mora postati apostolom dobre, katoličke štampe.

A kako?

Tko je jednom počeo razgovarati se i općiti s knjigama i novinama, ne može više tako lako biti bez njih. Osobito dan danas, gdje raste gotovo ludilo za pisanjem i štampanjem, raste jednako i duševna glad i žeđa za čitanjem. Tu glad i žeđu valja utišati dobrim, korisnim plemenitim, čistim, vjerskim i domoljubnim štivom. S tim valja da računa napose pismen domaćin, imajući na pameti i sebe i svoje, osobito djecu i mladež, što mu idu u školu.

S toga će se on posavjetovati sa pravim prijateljem katolikom i domoljubom ili sa svećenikom te će probirati među knjigama, časopisima i novinama. Knjižare, papirnice, uopće sva skladišta sa štampanim proizvodima jesu slične apotekama ili ljekarnama. Ima tu otrova, koji po malo ispija snagu života ili brzo ubija; ima tu takovih stvari, koje povraćaju i jačaju snagu te produljuju život. Nije svaki lijek za sve i za svakoga. Što netko može uzeti, a da mu ne škodi, drugomu će teško nahuditi. Kako se u apoteci ne uzimlje sve bez promišljanja i ne dobije sve, što tko zatraži, nego istom po savjetu i naredbi liječnika, tako valja da radiš, i kad stupiš u knjižaru sâm po sebi ili sa kartom, kojom što naručuješ. Nažalost nijesu svi vlasnici i prodavači štampanih stvari tako savjesni i strogi kao apotekari. Oni najviše puta kao i krčmari ne samo da računaju i vade korist na slaboćama ljudskim, nego se još vesele, ako tko ne promišljajući bez razlike uzimlje i naručuje. Trgovci štampe računaju sa slaboćama djeteta, sa slaboćama mladića i djevojke, sa slaboćama muža i žene, sa slaboćama radnika i težaka, pa im preporučuju i turaju u ruke, samo da oni zarade i prodaju, a kako će dotično štivo djelovati na dušu i tijelo kupca, deveta im je briga; dapače su uvjereni, da će opet posegnuti i za gorim štivom, čim ih jednom omami štampani otrov.

Kad je katolik jednom uz savjet iskusna prijatelja i duhovnog liječnika našao časopis ili novinu, što će mu koristiti, što će ga oplemenjivati, što će ga naobražavati, on će se pretplatiti na taj časopis i na tu novinu. Jedan savjestan i duševan pisac savjetuje: »Ne drži i ne naručuj nikada novine ni knjige, koje ne bi na smrtnom času mirne duše mogao držati u svojoj drhtavoj ruci« zajedno sa smrtnom svijećom. Pretplatom, to jest šaljući novac unaprijed, a ne otežući s novcima, pomažeš svojem listu, da može bezbrižnije izlaziti; da može podmiriti svoje troškove. Tim novcem nabavljaš sebi zdrave i korisne duševne hrane. Na taj način stekao si vjerna, pametna i oduševljena prijatelja, koji će ti u određeno vrijeme donijeti i kaziivati lijepih i poučnih stvari, koji će te tješiti i savjetovati, koji će te pomagati u životu i u nebo voditi. Kao što je žalosno, da jedan katolik svojim teško zarađenim novcem nabavlja štivo, što mu dušmanski otimlje mir i zadovoljstvo srca potkapajući mu vjeru u njegove svetinje, tako je plemenito i zaslužno djelo žrtvovati stalnu svoticu za štivo, koje nastoji da u srcima čitatelja učvrsti načela svete vjere, plemenitosti, sreće vremenite i vječne. Savjesna i tačna pretplata čini našu dobru katoličku štampu još jačom u borbi za najsvetija nam dobra, stiče joj ugleda i sokoli ju, da bez brige, kako će podmiriti svoje velike troškove, nastavi svoj rad pobijajući zlo a braneći i šireći, što je plemenito, dobro i istinito.

Ako je netko zagrijan za koju stvar, onda je naravski, da će gledati, kako bi što više ljudi predobio za nju; čini on to svakom prigodom, na svaki način, koji je umjestan i prikladan. To je tako naravski, kako je naravski, da topla peć zagrijava sve, što joj se približi. U tom se sastoji ljubav prema istini i krjeposti, da joj privedemo što više oduševljenih sljedbenika i odanih pristaša.

Odatle dolazi, da će katolik, revan i požrtvovan za katoličku štampu, ne samo biti sâm čitateljem i pretplatnikom svoje knjige ili novine, nego će, kako se veli, agitirati i propagirati tu knjigu i novinu, svagdje i svakom prilikom, da tako zakrči put laži i opačini te proširi svijetlo istine i vrline. Ako

nema mjesta ni časa, kad nas ne bi vezala zabrana o zloj štampi, onda nas svagdje i u svako doba veže i zapovijed, da radimo za dobru štampu.

Zagrijan i revan pristaša naći će u svagdanjem životu mnogo prigodâ, da svojoj knjigi, svojem časopisu ili listu otvori što više pameti i srdaca. On će svoje štivo, svoje listove i novine posuđivati prijateljima i znancima, ako sâmi nijesu pretplaćeni; makar oni bili i hladni prema dobroj štampi, ovako će ju po malo upoznavati pa se s vremenom valjda za nju i predobiti. U društvima i čitaonicama pokazivat će on i dokazivati, kako baš ove vrsti knjige i listovi promiču pravu duševnu prosvjetu; ako se u njegovu društvu i čitaonici naručuje pretežno rđava štampa, zahtijevat će sve razboritije i snažnije, da i njegovi listovi barem toliko prava uživaju na stolu, koliko i protivnički, dok ovi ne budu malo po malo potisnuti na stranu. Zalazi li u kafane i u brijačnice, zaželi li na željezničkim postajama novijih vijesti i štiva za put, pitat će i tražiti svoj list otvoreno i bez straha, makar i znao, da ga tu nema, samo da pokaže, kako i njegov list mora imati u javnosti barem toliko prava, koliko i listovi protivnoga smjera i duha.

Reklo se davno o sv. Pavlu, koji je više puta proputovao Malu Aziju, balkanske pokrajine, osobito Grčku, te Italiju, i na taj način priveo silan svijet u krilo kršćanstva: Kad bi on opet došao na svijet u naše doba, uzeo bi u ruke uredništvo kakvih katoličkih novina! A netko je opet rekao o sv. Dominiku, koji je u vrijeme krivovjerja na zapadu osnovao red propovjednikâ (Dominikanaca), neka živom riječju suzbijaju zablude i šire istinu: Kad bi on danas imao da osnuje nov red, ne bi osnovao reda propovjednikâ, nego red novinarâ. Time se samo to hoće da kaže, koliko se danas dobrom štampom može učiniti za spas duša, i po tom kako svaki katolik treba da bude apostolom dobre štampe agitacijom i propagandom! Zloj štampi može se na put stati jedino dobrom štampom, ali za to dobra štampa mora da zađe u svaku kuću, u što šire slojeve, inače ne će moći udovoljiti potpuno svojoj uzvišenoj zadaći. Kad bi katolici onoliko radili za svoju štampu, koliko za svoju dušmani žrtvuju, agitiraju i tjeraju propagandu, ne samo da bi kato-

lička štampa sjajno stajala, nego bi i protivničkoj sve više izmicalo tlo ispod nogu. Jedan revan katolik može očistiti okolinu svoju od zlih novina i knjiga, može dobroj štampi prikupiti mnogo prijatelja, čitatelja i naručitelja. A po gotovo će uspjeti agitacijom i propagandom dvojice-trojice, da se iz njihove okolice protjera štampana laž i opačina na korist štiva plemenita i čista. Što bi istom bilo, kad bi apostoli dobre štampe složno i dosljedno, ustrajno i neustrašivo radili po svim našim selima i mjestima, po svim društvima i čitaonicama, po svim kafanama i gostionama, po trgovinama štampom i željezničkim postajama! Ovako rade revni katolici po Njemačkoj i Franceskoj, ovako rade naša braća Slovenci, ovako rade i po Hrvatskoj za neke nabožne časopise, te su dobri ti listići stekli hiljade i hiljade novih pretplatnika, koji ne će ni novčića dati za zlu štampu. Ovaku agitaciju i propagandu, ovako apostolstvo za dobru štampu, ovake revnitelje valja podizati i okupljati za svaku granu dobre katoličke štampe, pa smo onda učinili djelo veoma milo Bogu, djelo veoma korisno Crkvi i domovini, djelo veoma spasonosno, što će mnoge otrgnuti paklu i otvoriti im nebo.

Ima još jedan način, kako možemo vrlo mnogo koristiti osobito katoličkim novinama, kako im možemo steći novih čitatelja i pretplatnika, a ne stoji nas gotovo nikakva troška, kao što ne ište nikakva novca ni agitacija za dobru štampu, o kojoj smo sada govorili. Taj način jest d o p i s i v a n j e u svoj list.

Koji su pametniji i učevniji, svojim će perom i svojim člancima olakšati posao urednicima listova, a uz to će sami propovijedati istinu i dobro pred hiljadama, među koje zalazi njihov list. Svaki pak, makar i ne svršio viših škola, makar nije išao dalje od pučke ili osnovne škole, može dopisivati u svoj list javljajući uredništvu o kakvoj svečanosti, o kakvoj zgodi ili nezgodi, o kakvoj nepravdi ili zloporabi u svojem mjestu. Mnoge odvraća od dopisivanja, što ne znaju — kako vele — lijepo sastaviti i napisati, što im nije lijepo pismo. Neka ih to ne smeta, jer će urednici lista izvaditi iz njihova pisma glavnu stvar, oni će sami složiti zgodnje svojom rukom i tako štampati. Urednici će biti veseli, ako imaju što više i različitijih

vijesti domaćih, jer će se list radi toga radije i slađe čitati. Svatko zna iz iskustva, kako svi jedva čekaju da uhvate onaj broj novina, u kojima su čuli da ima štogod iz njihova mjesta i o njihovim prilikama. Dakako, u dopisivanje nipošto ne spada, što je neistinito, što bližnjega kleveće, jer što nije slobodno bez grijeha reći, to većma nije slobodno iznijeti u štampi, da stotine i hiljade čitaju. Isto tako ne spada u dopisivanje privatna razmirica i svađa. U dopisivanje ide ono, što može koristiti i oplemeniti, što može složiti i ujediniti ljude dobre volje. Uopće svi dopisnici katoličkih novina neka vazda imaju na pameti riječi l j u b l j a n s k o g a k n e z a-b i s k u p a d r a A n t u n a J e g l i ć a, koji ovako poručuje dopisnicima slovenskih katoličkih listova: »Pazite, ako u listove dopisujete. Nemojte napisati sve, što se govori, jer to može često biti neistinito, iskrivljeno, izopačeno; ako bi naši listovi tako što donosili, izgubili bi ugled, jer bi im se spočitavala lažljivost. Ako žigošete kakve javne pogrješke, budite pravedni i čuvajte se nevrijednih ličnih uvreda; pazimo tačno i savjesno na osmu zapovijed Božju! Kada proti laži i klevetanju branite sebe ili bližnjega svojega, budite trijezni i mirni i, koliko je u takovoj stvari moguće, ne vrijeđajte protivnika lično, osobito ne surovim nadimcima«.

Na omotu časopisa ili na zadnjoj strani novina obično se nalaze o g l a s i kakovih poduzeća i trgovačkih firma, što nude svoju robu, ili oglasi pojedinaca, koji žele nešto kupiti, prodati, iznajmiti, pozajmiti ili što slično. Za ovake oglase plaća se časopisu i novinama, tako te su oglasi za neke listove obilato vrelo, iz kojeg podmiruju velik dio svojih troškova. I s druge još strane koriste listovima ovaki oglasi, jer stiču čitatelja i pretplatnika i među onima, koji inače lista ne bi držali, naručit će ga pako, da saznaju, mogu li gdje štogod kupiti, prodati, nabaviti i tako dalje. Ujedno onaj, koji oglasuje, stiče sâm novih mušterija. Tako od oglasa ima koristi i list i onaj, koji oglašuje i onaj, koji naručuje i čita.

Eto dakle, kako mogu katolički trgovci i poduzetnici, kao i oni, koji imaju što da prodadu ili kupe, koristiti i sebi i svojem listu: Neka oglasuju u dobrim svojim časopisima i novinama. Prvi oglasi valjda ne

će donijeti uspjeha i koristi, no kasnije, kad posao po oglasima steče ime, stizat će narudžbe, odakle im se nikada nijesu nadali. Često se neki čude, zašto ova ili ona trgovina oglasuje u tolikim listovima i toliko plaća za oglase. Čini to radi sebe, jer joj privodi mušterija, a čini to i radi lista, kojemu hoće da na taj način primami novih čitatelja i pretplatnika, a ujedno mu pruži novčanu pomoć.

---

15. »MOJA KNJIŽNICA«.

Pročisti! — Uredi! — Divni primjeri dobra i nabožna štiva. — Što mora i što može biti u domaćoj katoličkoj knjižnici. — Dobri časopisi hrvatski i slovenski.

Rekli smo prije, da u naše doba, gdje se toliko piše i štampa, sve većma raste, da tako kažemo, glad i žeđa duševna, koja pohlepno traži knjigâ i listova. Pa kao što brižan i pametan domaćin nastoji da opskrbi svoju kuću, sebe i svoje što zdravijom i obilatijom tjelesnom hranom ne samo za jedan ili za dva dana. nego za što dulje vrijeme, tako se valja pobrinuti i za što zdraviju i obilatiju duševnu hranu, za što više dobra i korisna štiva. Razlika je između hrane tjelesne i ovake duševne hrane ta, što je hrana tjelesna, jednom potrošena, za vazda potrošena, dočim knjiga i uopće štampa može u isto doba više njih hraniti i krijepiti, a opet ostaje čitava i potpuna, pa je mogu i kasnija pokoljenja jednako uživati.

Spremište ovake duševne hrane zove se b i b l i o t e k a ili k n j i ž n i c a, to jest ormar jedan ili više ih, u kojima su pohranjene knjige, časopisi i novine, povezane i poredane: knjige poredane prema sadržaju, a časopisi i novine po godinama, kako su tiskane.

Šta ne smije, a šta smije i treba da bude u knjižnici pravoga katolika, da može mirne duše pred Bogom i pred svim čestitim i krjeposnim ljudima uprijeti prstom u nju i s ponosom reći: »Ovo je moja knjižnica?« Što ne smije, a što smije i valja da bude u njegovoj knjižnici, da ju uzmogne čiste savjesti ostaviti svojim potomcima na smrtnom času, neka se njom hrane te ju dalje u istom duhu popunjaju i obogaćuju?

Najprije je od potrebe, da sve, što je knjigâ, časopisâ i novinâ u kući, dobro protrijebi prema dosad izloženim načelima, a onda prikupi, sredi i na okupu

drži; zatim valja da razvidi, što nema i treba da ima u dobroj knjižnici, te ju prema novčanim prilikama dotjera i upotpuni.

Kod pregledavanja i pročišćavanja ne smijemo biti tjesnogrudni te žaliti, nego velikodušno bacati i spaliti što ne valja i što bi mogla kao bezbožno, protuvjersko i nećudoredno kogagod u kući sablazniti, makar da smo nekad za te stvari izdali dosta novaca. Novac je već jedamput ispao iz džepa; ako uviđamo pogrješku, što smo to i to jednom kupili, nemojmo počinjati druge još veće pogrješke te pridržati ono, što može drugomu biti od vječne štete. Ako je u jednoj kući netko bolovao ili možda umro od kakve zarazne, kužne bolesti, recimo od sušice, onda liječnici raskužuju kuću te neke stvari, što ih je bolesnik ili pokojnik nosio, spale; i nitko pametan ne će s toga prigovarati ni stvari žaliti, kad zna, da bi radi njih mogli nastradati živi i zdravi, ako se te stvari ne unište i ne spale. Kad smo tako oprezni i velikodušni u pogledu tjelesnoga zdravlja i života, onda to više moramo pregarati pa i spalili ono, što može oteti mir savjesti i spas duše jednomu od naših ukućana, od naših milih i dragih. U tom moramo odlučno i bez oklijevanja slijediti primjer prvih kršćana. Kad je sv. Pavao propovijedao sv. Evanđelje u bogatom i oholom gradu Efezu na obali Male Azije, oni, što se obratiše i prigrliše vjeru Isusovu, u rpama donesoše lažnih i neznabožačkih knjiga te ih javno spališe na očigled svim ostalima; i kad procijeniše spaljene knjige, nađoše, da su po našemu novcu vrijedile oko 50.000 dinara. Tako su prvi kršćani ozbiljno shvaćali znamenitost svete vjere i spasenja duše, te nijesu ni malo žalili toliki gubitak novca, samo da od sebe i od svojih otklone svaku pogibelj za svetu vjeru. Ovo vrijedi za svaku vrst štampe bez razlike, a osobito za knjige i časopise, što uz sablažnjivo štivo imadu i ružnih, besramnih, nečednih, golih slika, pa kvare i podražuju na zlo i one, koji ne znaju čitati nego samo slike prebiru i gledaju.

Kad smo ovako raskužili ili »desinficirali« štampu, što se nalazi u našoj kući, onda priberimo i sredimo ono, što je ostalo korisna i plemenita štiva koje god vrsti.

U prvom redu knjige neka se na okupu i poredane prema sadržaju. Dakle neka su zajedno na priliku: sv. Pismo, molitvenici, nabožne, knjige o vjeri i Crkvi, knjige povijesne, gospodarstvene, zdravstvene, znanstvene prema granama znanosti, knjige poučne, zabavne, pripovijesti, kalendari i tako redom, kako se kome čini zgodnije i preglednije. Onda pokupimo sve brojeve nabožnih listova i raznih časopisa, gledajmo ih što prije uvezati godište po godište i onda ih svrstati redom, kako su izlazili. Napokon je dobro čuvati i dnevne novine te ih složiti broj iza broja; ako i nema sve, što se tiska po dnevnim novinama, trajne vrijednosti za sve, ipak se nađe u njima članaka, pripovijesti i crtica što mogu dobro doći prije ili kasnije. A jer je mučno po novinama tražiti ovake stvari, veoma je korisno držati jednu bilježnicu i u nju zabilježiti naslov članka, pripovijesti ili crtice, što nam se dopala, te broj i godište, u kojem se nalazi.

Često puta leže razbacano tamo amo i po kutićima knjige i pojedini brojevi listova, djeca se njima igraju i trgaju ih i tako puno pokvare. Nije to igra ni zabava za djecu! Ako ćeš djecu da zabaviš slikama, neka je uz djecu odraslo čeljade, da im tumači slike i čuva ih od dječijih ruku. Isto se tako mnogo puta gube pojedini brojevi novina u zamotavanju kakvih stvari, bacaju se u smetlje, a kasnije bismo ne znam što dali za ovaj ili onaj broj časopisa ili novina, jer je u njemu bilo nešto, što nam baš sada treba.

Za sve sabrano i uređeno štivo odredi posebno mjesto ili ormar, kao što svoje posebno mjesto ima kućno posuđe i odijelo; neka je sve na okupu, da se bolje očuva. U jednoj obitelji dalmatinskoj — a takih bez dvojbe imade mnogo — cijela jedna strana dugačkog i visokog hodnika zastrta je velikim ormarima, punim krasnih knjiga, časopisa i novina, u hrvatskom jeziku i u nekim stranim jezicima; današnja generacija baštini velik dio ove knjižnice još od svojega djeda; sa slašću pokazuju vlasnici gostima ovo veliko duševno blago, što ga ne bi zamijenili ni za koji novac. Malo po malo došla je ova obitelj do ovake svoje krasne knjižnice nabavljajući pametno i razborito. Uredila je i »katalog« ili popis svih svezaka tako, da znadeš tko je, kada je i pošto je tko naručio pojedino djelo.

Tako bi mogla i morala svaka kuća, u kojoj čeljad umije čitati. Ako je domaćin nepismen, a djeca mu pohađaju školu, neka misli na djecu i neka ne žali novca, bit će mu potomci zahvalni.

Kad smo vidjeli, što ne smije imati knjižnica pravoga katolika, prođimo sada ono, što mora biti u njoj na prvomu mjestu.

U knjižnici katoličkoj mora biti zastupano najbolje štivo, što učvršćuje i razvija katoličko uvjerenje, što njeguje, osvježuje i jača katoličko osjećanje.

Ne zaboravimo nikada, naročito pri izboru i nabavi štiva za našu knjižnicu, riječi Spasiteljevih: »Što koristi čovjeku, da cio svijet dobije, a dušu svoju izgubi?« (Mt. 16, 26). Neka se čovjek naobražava štivom cio dan, ne upravlja li svojega rada na Boga, na dušu, na vječnost, ne protka li svoj rad nabožnim životom, što mu sve koristi?

Vjersko nabožno štivo mnoge je učinilo boljima, mnoge je svratilo od bezboštva i grijeha na put vjere, krjeposti i svetosti.

Sv. Augustin do svoje 33. godine bio je u zabludi i grijehu. U gradu Milanu prodrmaše njegovom dušom propovijedi sv. Ambrozija, ali ga još ne obratiše. Dok je jednom sjedio u perivoju sav satrven od dvojba, nemira i grižnje savjesti, čuje glas: »Uzmi, čitaj!« Na taj glas uzme Augustin sv. Pismo, gdje nađe svijetla i okrjepe u svojoj zdvojnosti i neodlučnosti, prigrli vjeru, dade se pokrstiti od sv. Ambrozija i postade svetim Augustinom, jednim od najvećih, najučenijih i najsvetijih biskupa katoličke Crkve.

Poznato je čitavome svijetu, da se je slično zbilo i sa sv. Ignacijem, utemeljiteljem isusovačkoga reda. Nije Ignacij bio neznabožac ni krivovjernik, nego kao vojnik i vitez nije puno mario za duševni, vjerski život. Kad je jednom ležao ranjen, onako više iz dosade, da mu vrijeme prođe, prihvati za knjigu, što je opisivala živote svetaca i svetica Božjih. Ovo čitanje uz milost Božju donese mu misao i odluku, da posvema preokrene život, da se posvema stavi u službu Bogu, da za Boga okupi oko sebe vojnike Isusove, to jest nove redovnike, koji će se boriti protiv neistine i grijeha, za što veću slavu Božju i za spasenje duša. Tu je početak preokreta u životu i radu sv. Ignacija,

koji je po svojoj redovničkoj družbi stekao u Crkvi neprocjenjivih zasluga.

Tako isto čitamo i o sv. Ivanu Kolumbiniju. Živio on sretno sa svojom ženom Blazijom i sa dvoje djece, Petrom i Anđelkom, ali je bio čovjek posve svjetski, častohlepan i željan bogatstva. Jednoga dana dođe kući gladan, a objed još nije bio gotov; radi toga plane Ivan te stane grditi ženu i služinčad. Dobra Blazija, da ga umiri, donese mu na stol knjigu, životopis sv. Marije Egipatske, neka se čitanjem malo zabavi, dok objed dođe na stol. Kako je bio srdit, u prvi mah baci on tu knjigu, no naskoro se postidi svoje naglosti, uzme knjigu i stane ju čitati. U knjizi nađe s početka veliku griješnicu, a kasnije veliku pokornicu i sveticu. Za čitanja otvarale mu se duševne oči i umekšavalo srce, tako te je odlučio posvema promijeniti život i Bogu ga posvetiti. U ovom štivu je izvor njegova obraćenja, te je postao svecem, dikom katoličke Crkve i osnovateljem novoga reda.

S toga svi veliki muževi, kojima je istinski stalo do toga, da jednom iza smrti uniđu u sretnu vječnost, svaki dan posvete nekoliko vremena duhovnom, nabožnom štivu. Jedan taki muž pročitao bi na koncu svakoga dana po jedno poglavlje iz krasne knjige »Nasljeduj Krista« — a čitao je dakako lagano, sabrano i razmišljajući —, da strese — tako bi on govorio — sa sebe svjetski prah, što bi mu preko dana na dušu pao i tako oslabio vatru unutarnjega, nabožnoga života. Drugi opet — direktor istočnih željeznica u Franceskoj — ima svu silu posla, a ipak svaki dan posvećuje određeno vrijeme za nabožno štivo. Nedavno je pisao jednom od svojih prijatelja: »Sada sam produljio vrijeme za duhovno štivo, sada na to posvećujem po dva sata na dan.« Tako bi trebale da čine i obitelji, te posvete svaki dan na večer, osobito na nedjelje i blagdane i uoči svih dana, nabožnome štivu nekoliko vremena. Kroz mjesece i godine, kako bi se nabožnim štivom, pomladile, obnovile misli i razgovori u kući, pa kako bi se laglje i slađe nosili svagdanji križevi, što ih dobri Bog šalje! Kako bi kuća postajala sve toplijim ognjištem pravoga vjerskoga, duhovnoga života!

U siječnju godine 1852. umre u Breslavi glasoviti biskup i kardinal Melkior Diepenbrock. Na smrtnoj

postelji najradije je govorio o svojoj pokojnoj majci, kako bi ona svake večeri skupljala oko sebe dječicu svoju, te joj čitala bibliju ili život kojega sveca. I priznao je taj veliki crkveni dostojanstvenik, da su mu se one pripovijesti i čitanja najdublje usadila u srce, te da je baš o njima najčešće razmatrao. »Mi djeca — govorio je biskup — katkad bismo sami sebi zadali koju pokoru i samozataju, da tako nasljedujemo sveсe. Kad bi se sa svojom sestricom Apolonijom šetao po vrtu ili po livadama, zanijeli bismo se u razgovoru u ona junačka kršćanska vremena naših mučenika, pa bi nam u srcu planula želja, da i mi umremo za svetu vjeru.« Ovako eto govori na smrtnome času biskup, kojega je Sv. Otac papa radi svetosti i učenosti toliko štovao, da ga je imenovao kardinalom. Utisaka nabožnoga štiva, što ih je bio primio u djetinjoj dobi, nijesu mu kroz čitav život izbrisali ni vrijeme ni umna naobrazba ni silni poslovi.

Tko dakle okuplja i stvara sebi svoju knjižnicu, valja da se u prvom redu obazre za nabožnim štivom. U tu svrhu gledat će najprije da dobije knjige sv. Pisma, osobito sv. Evanđelje. O knjigama sv. Pisma veli sv. Ivan Zlatousti, da su to pisma, što ih posla Otac nebeski nama, djeci svojoj, što smo još u tuđini, daleko od njega i od neba, prave naše očinske kuće i domovine. Mi imamo do sada izvatke sv. Pisma sa slikama, što ih je izdalo »Društvo sv. Jeronima«, pa onda sv. Evanđelje i Djela Apostolska, izdana od Kaptola Vrhbosanskoga u Sarajevu. Čitavo sv. Pismo sa kratkim jezgrovitim tumačenjem izdaje »Zbor duhovne mladeži u Zagrebu«.

Pokraj sv. Pisma neka je odmah knjiga »Nasljeduj Krista«, što ju je izdalo »Društvo sv. Jeronima«, zatim životopisi svetaca. Životopise svetaca također je izdalo »Društvo sv. Jeronima«, a imade napose opširnih životopisa Svetaca.

Za vjersko i nabožno štivo brinu se kod nas i dobri mali časopisi mjesečnici, razni Glasnici i tjednici. — Hrvatu je najbliži jezik slovenački. Dobro je jedan rekao, da se knjige slovenačke ne prevode na hrvatski, jer sa nešto truda i pažnje može naobraženiji Hrvat čitati knjige slovenske. A Slovenci su krasno organizovani u svakom pogledu, pa i u katoličkoj štampi.

Iz svojih listova saznat će katolik, i koji se listova ima čuvati, jer često prate rđave pojave na polju štampe i vode borbu protiv zlih listova i knjiga.

Katoliku njegova vjera ne oduzimlje nego dapače posvećuje njegovo rodoljublje. S toga će on moći u svojoj knjižnici prikupljati djela, koja ga uče upoznavati prošlost njegovu, narod njegov, književnike raznih grana, što su nicali i niču u hrvatskoj javnosti. Dakako da će pri tom paziti na načela do sada iznesena, jer je istina i katolički nauk od svega uzvišeniji i preči.

Prema ovakovim d o m a ć i m knjižnicama obiteljskim nicat će bez dvojbe i d r u š t v e n e knjižnice, jer — kako smo već rekli — katolik ima biti katolikom ne samo u svojoj kući nego i u svakom društvu, kojemu je on članom.

DODATAK.

I. Nekoliko pravila gledom na čitanje.

Da od dobre knjige imadneš što veću korist, drži se po mogućnosti što savjesnije ovih pravila:

1. Osobito mlađi čovjek i neiskusan neka propita muža vjere i naobrazbe, da mu bude vođom i savjetnikom pri izboru štiva.

2. Štivo mora biti primjereno dobi i naobrazbi čitatelja.

3. Najprije čitaj ono, što će ti proširiti staleško znanje.

4. Radije prihvati za poučnu, nego li za zabavnu knjigu.

5. Od pisaca, što su izdali poučnih stvari, radije se drži onoga, koji već uživa glas kao dobar pisac.

6. Ne traži znanosti ni umjetnosti po novinama.

7. Budi vrlo oprezan, kad kupuješ koju zbirku djela

8. Čitaj lagano, pozorno i mirno te se ne žuri, da što prije i što više pročitaš.

9. Razmišljaj o onom, što si pročitao, gledaj, koliko si stekao novoga znanja, nastoj da prijašnje i novo svedeš u vezu i cjelinu.

10. Čitaj s perom ili s olovkom u ruci te si pribilježi u posebnu bilježnicu lijepe misli i lijepe izraze pa gledaj, da ih i u pameti zadržiš.

11. Ako ti je moguće, porazgovori se o pročitanome sa pametnijim i naobraženijim u toj stvari. (Leitsterne, von Fr. Ks. Wetzel, str. 224. sl.)

II. Dobra knjiga — najbolji prijatelj.

»Il Risveglio« (7. apr. 1917.), donese sa španjolskoga ove crte o dobroj knjigi kao najboljem prijatelju:

1. Da uživaš u njegovu društvu, ne moraš izaći iz kuće niti se izvrgnuti studeni i vrućini, vjetru i kiši.

2. Drugovanje s njime traje dokle te volja.

3. Jesi li žalostan ili veseo, traži kod njega baš što odgovara tvojem raspoloženju. On će te utješiti, rastresti, poučiti.

4. Kad ti dosadi, možeš ga i odbaciti, a ne moraš se bojati, da će ti zamjeriti ili se osvetiti.

5. Nikad te ne će izdati ni govoriti proti tebi, i ne govori ti više, nego li ti hoćeš da saznaš.

6. Kad si zaokupljen drugim poslom, ne će doći, da ti dosađuje.

7. Ako nijesi bio s njime godinu ili deset godina, u onaj dan, kad ga primiš opet, naći ćeš ga onakova, kakova si ga ostavio.

8. Nikada ništa ne traži od tebe.

9. Prezira zlo i traži dobro; on ti ne će praviti neprilika, ako nešto više voliš.

10. Ne daje ti zla savjeta proti tvojoj volji.

11. Ako si zle volje, možeš mu otkriti, i on se ne će ljutiti na tebe.

12. Prati te na putovanju, na polju, u bolesti, i nikad te ne ostavlja, dok si god na svijetu.
